

24 HAZİRAN 2016'DA YİTİRDİĞİMİZ  
ECZACI GÜRSU ULAŞAN • ECZACI HİKMET TÜRK • ECZACI İLKUR YÜCE • ECZACI ÖZLER KIRIŞ  
VE DİĞER SAĞLIK ÇALIŞANLARI ANISINA...

# ÇALIŞTAY

## HER BOYUTUYLA SAĞLIK ÇALIŞANLARINA YÖNELİK ŞİDDET

**28 MAYIS 2017, PAZAR**

Ankara Üniversitesi İbn-i Sina Hastanesi  
Hasan Ali Yücel Salonu

**SAĞLIK ÇALIŞANLARININ SAĞLIĞI ÇALIŞMA GRUBU**

# ÇALIŞTAY

## SAĞLIK ÇALIŞANLARINA YÖNELİK HER BOYUTUYLA ŞİDDET

28 Mayıs 2017 / Ankara  
Ankara Üniversitesi İbn-i Sina Hastanesi  
Hasan Ali Yücel Salonu

*24 Haziran 2016'da kaybettiğimiz  
Eczacı Gürsu Ulaşan, Eczacı Hikmet Türk ,  
Eczacı İlknur Yüce, Eczacı Özler Kiriş  
Ve Kaybettiğimiz Tüm Sağlık Çalışanları Anısına...*

Yayına Hazırlayan  
Hasan Oğan



**Sağlık Çalışanlarının Sağlığı Çalışma Grubu**

[www.saglikcalisanisagligi.org](http://www.saglikcalisanisagligi.org)

SAĞLIK ÇALIŞANLARINA YÖNELİK HER BOYUTUYLA ŞİDDET / ÇALIŞTAY

Birinci Baskı

Eylül 2017

ISBN:

978-605-9665-21-6

Türk Tabipleri Birliği

GMK Bulvarı Şehit Daniş Tunalıgil Sk.

No: 2/17-23 06570 Maltepe / Ankara

Tel: (0 312) 231 31 79 Faks: (0 312) 231 19 52

## İÇİNDEKİLER

<b>BİRİNCİ BÖLÜM.....</b>	<b>05</b>
<b>Şiddet Üzerine / Panel .....</b>	<b>06</b>
Oturum başkanı: Ecz. Sinan Usta / Türk Eczacıları Birliği	
<b>Sosyolojik Perspektifden Şiddet.....</b>	<b>07</b>
Prof. Dr. Aylin Görgün Baran - Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü	
<b>Etik Bir Sorun Olarak Şiddet .....</b>	<b>16</b>
Prof. Dr. Harun Tepe – Hacettepe Üniversitesi Felsefe Bölümü	
<b>Şiddetin Öznel Kökenleri.....</b>	<b>22</b>
Dr. Cem Kaptanoğlu - Psikiyatr	
<b>Soru-Cevap.....</b>	<b>33</b>
<b>İKİNCİ BÖLÜM .....</b>	<b>39</b>
<b>Sağlık Çalışanlarına Yönelik Şiddet Ve Çözüm Önerileri - Hukuksal Mücadele .....</b>	<b>40</b>
Çalışma Grup Toplantısı	

## Giriş

Sağlık çalışanlarına yönelik şiddet olaylarının artmasına bağlı olarak 2007 – 2008 da yürütülen çalışmalar sonucunda birçok sağlık çalışanını temsil eden kurumlar tarafından Şiddete Sıfır Tolerans Çalışma Grubu kuruldu. 2010 yılında Sağlık çalışanlarının Sağlığı Çalışma Grubunun hayata geçmesi ile birlikte şiddete yönelik çalışmalar bu çalışma grubu içerisinde yer almaya başladı. 12 Şubat 2017 tarihinde yapılan toplantıda ise sağlık çalışanlarına yönelik şiddete karşı yürütülecek olan çalışmalar açısından şiddet alt çalışma grubu oluşturulmuş ve bugün gerçekleştirilecek çalıştay planlanmıştır.

Şiddetin birçok boyutunun olmasının yanı sıra Türkiye’de toplumun farklı alanlarında şiddet olayları hızla yayılmakta, yoğunlaşmaktadır. Şiddet sadece sağlık çalışanlarına yönelik değil toplumun tüm kesimlerinde yaygınlaşıyor. Şiddet artık toplumumuz açısından sıradan, olağan bir durum haline gelmiştir. İşte toplumsal olarak artık kanıksadığımız, kanıksatılan şiddeti sağlık çalışanları özelinde değerlendirmeye çalışacağız.

Bu çalıştaydan beklentimiz Sağlık Çalışanlarının Sağlığı Çalışma Grubu açısından bir hareket noktası olması. Buradan çıkartacağımız sonuçlar, kararlar önümüzdeki dönem yapacağımız çalışmalar için yol gösterici olacaktır.

Sağlık çalışanlarına yönelik şiddet olayları sağlık çalışanı ile hasta ve hasta yakını arasındaki bir çatışma durumu olarak gösterilmektedir. Ancak hepimiz bunun doğru olmadığını, sağlık çalışanlarına yönelik şiddetin sistemden kaynaklandığını, özellikle son iki hekim meslektaşımızın olayında bunun açık olarak ortaya çıktığını görmekteyiz. Daha önce hasta, hasta yakını şiddetine bağlı ölümler yaşanırken artık şiddet yöneticilere de başhekime kadar yönelmiş, idari birçok nedene bağlı bu ölümler yaşanmaya başlamıştır.

Aile hekimi arkadaşımız yöneticisi olduğu için sağlık çalışanının kocası tarafından, başhekim meslektaşımız ise medikal malzemelerin alımında, ödemelerinde yaşanan sorunlara bağlı olarak yaşamlarını kaybettiler.

Yine bildiğiniz gibi dört eczacı arkadaşımızı da idari nedenlere bağlı olarak geçen yıl kaybetmiştik. Bu çalıştay anmak adına onlara ithaf ettik.

Çalışmaya katıldığınız ve yapacağınız katkılar için tekrar teşekkür eder iyi bir çalıştay olmasını dilerim.

**Dr. Hasan Oğan**

*Sağlık Çalışanlarının Sağlığı Çalışma Grubu*

# BİRİNCİ BÖLÜM

---

## **ŞİDDET ÜZERİNE / Panel**

### **Oturum başkanı:**

Ecz. Sinan Usta / Türk Eczacıları Birliği

### **Etik Bir Sorun Olarak Şiddet**

Prof. Dr. Harun Tepe – Hacettepe Üniversitesi Felsefe Bölümü

### **Sosyolojik Perspektiften Şiddet**

Prof. Dr. Aylın Görgün Baran - Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü

### **Şiddetin Öznel Kökenleri**

Dr. Cem Kaptanoğlu - Psikiyatr

## ŞİDDET ÜZERİNE / Panel

### Oturum Başkanı

Ecz. Sinan Usta

*Türk Eczacıları Birliği*

Günaydın herkese. Öncelikli olarak Türk Eczacıları Birliği adına ardından da sağlık çalışanları sağlığı çalışma grubu olarak hepinizi sevgi ve saygıyla selamlıyorum. Her boyutuyla sağlık çalışanlarına yönelik şiddet çalıştayı az önce sevgili Hasan Bey'in de ifade ettiği gibi bu yıl sağlık çalışanlarının sağlığı çalışma grubundaki arkadaşlarımızın öneri ve kabulüyle geçtiğimiz yıl kaybettiğimiz 4 eczacı meslektaşımızın anısına gerçekleştiriliyor. Bu anlamda bu kararı veren ve bu şekilde değerli meslektaşlarımızın hatıralarına saygı gösterdikleri için sağlık çalışanları sağlığı grubuna ve emeği geçenlere teşekkür ediyorum. Sağlık alanındaki şiddet sevgili Hasan Bey'in de ifade ettiği gibi sağlık alanında faaliyet gösteren sadece bir meslek grubuna yönelik değil artık şekli ve gerekçeleri boyutuyla da farklı alanlarda hizmet veren tüm sağlık çalışanlarına yöneltilmeye başladı. Eskiden sadece sağlık hizmetleriyle ilgili aldığı hizmetten ya da başka sebeplerden şiddet olgusu karşımıza çıkarken son zamanlarda karşımıza çıkan şiddet uygulamaları daha çok ekonomik nedenli. Bu açıdan sadece geçtiğimiz yıl kaybettiğimiz 4 meslektaşımızı değil en son 3 gün önce kaybettiğimiz değerli başhekimimizi de saygı ve rahmetle anmamız gerektiğini bir kez daha ifade ediyorum.

Değerli katılımcılar şiddet çok yönlü bir olgu şiddete dair psikolojik, biyolojik, sosyolojik, antropolojik, siyasal, hukuksal, felsefi pek çok açıklama çabası ve kuram mevcut. Ama şu anda hepimizin hemfikir olduğu şey şu sanıyorum. Şiddet insanın biyolojik özünü ilgili doğal bir olgu olmaktan çok tarihsel kültürel bir bağlam içerisine yerleştirilerek toplumsal ilişkiler ağı içerisinde ele alınması gereken bir olgu. Hastalık, cinnet, bilinç yahut kontrol kaybı gibi ifadelerle tanımlamak şiddeti anlamak açısından artık yetersiz kalıyor. Şiddet amaçlı, planlı, sistematik hatta politik nitelikte bir fiil, bir davranış... Bu bağlamda şiddeti münferitleştirmek toplumsal sistemin işleyişiyle şiddet arasındaki nedensellik ilişkisini de ortadan kaldırmış oluyor. Şiddet nedenleri ve onu ortaya çıkaran şartlar bağlamından koparılarak ele alınırsa şiddetin önüne geçilmesi de çok mümkün gözüküyor. Aksine şiddet normalleşmeye şiddet kültürü içselleştirilme başlanıyor. Son olarak bizim sağlık çalışanları cephesinden vurgulamamız gereken husus şiddetin bir hastalık değilse de ciddi bir halk sağlığı sorunu olduğu göz artı edilmemesi gerektiği ve buna uygun olarak mücadele eylem planı çıkarılması gerekliliği. Ben sözü daha fazla uzatmadan bugünkü panelimizle ilgili kıymetli bilgilerine başvuracağımız değerli konuşmacılarımız sırasıyla kürsüye davet etmek istiyorum. Konularıyla ilgili bize değerli katkıları olacak Sayın Harun Tepe, Profesör Hacettepe Üniversitesi Felsefe bölümünden hocamız. Sayın Profesör Aylin Görgün Baran Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümünden değerli hocamız. Sayın doktor Cem Kaptanoğlu psikiyatr arkadaşımız. Buyurun, hoş geldiniz.

# SOSYOLOJİK PERSPEKTİFDEN ŞİDDET

**Prof. Dr. Aylin Görgün Baran**

*Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü*

Çok değerli katılımcılar, öncelikle böyle bir etkinliği düzenleyen organizasyon komitesine başta Hasan Bey olmak üzere çok teşekkür ediyorum. Sözlerime sizlere sevgi ve saygılarımı sunarak başlamak istiyorum. Hem açılış konuşmasını yapan değerli hocamız Hasan Bey, hem de oturum başkanımız değerli hocam şiddetle ilgili olarak birtakım bilgiler verdiler. Aslında biz şiddeti ancak hissettiğimiz zaman, başımıza geldiği zaman fark ediyoruz ve bu fark ettiğimiz andan itibaren de sanırım biraz daha ilgi alanımıza girmiş oluyor ve değerlendirmeye çalışıyoruz. Dolayısıyla günlük yaşam açısından şiddetten kaçış pek mümkün gözüküyor ama en azından bu tür durumlarda neyin, nasıl olduğunu nelerin yapılması gerektiği noktasında da bir fikir edinmeye çalışıyoruz. Ben bugün sizlere şiddetin sosyolojik boyutundan söz etmeye çalışacağım. Sosyolojik boyut deyince aklımıza hem yapısal unsurlar geliyor hem de eyleyen açısından bireysel, birey unsuru karşımıza çıkıyor. Bu bağlamda yapı (kanun ve düzenlemeler) ve fail (özne olarak bireyin yapıp-ettikleri) ikiliği çerçevesinde konuya bakmaya çalışacağım. Giddens'in (2008) ifadesiyle bu yapı fail ikiliği üzerinden giderek yapısal anlamda nelerin olduğunu, failin, eyleyen bağlamında ne olduğunu anlatmaya çalışacağım. Dolayısıyla bu bağlamda şiddet sorununu makro-mikro açıdan iç-içe geçen bir çerçevede değerlendirmeye çalışacağım.

Şiddeti bir ayrımcılık aracı olarak değerlendiriyoruz. İnsan üzerinde baskı ve kontrol mekanizması olarak karşımıza çıkıyor. Her türlü iktidarın olumlu ya da olumsuz olsun insanlara boyun eğdirmek için kullandığı baskı ve tahakküm içeren bir mekanizma. Bu anlamda toplumsal ve siyasal açıdan yönetimden gündelik yaşamın, sosyal pratiklerine kadar her alanda şiddeti görmek mümkün. Dilimize Arapçadan girmiş sertlik, sert katı davranış, katı kuvvet kullanımı anlamına geliyor, şiddet. Bedene zor uygulama bedensel zedelenmeye neden olma, kişisel özgürlüğü zor yoluyla kısıtlama anlamında kullanılıyor. İngilizce'deki kullanımına bakıldığında fiziksel saldırı ve yasa dışı bir haksızlık olarak ifade ediliyor. Fransızca'da da bireylerin rıza gösterilmesini sağlamak, otorite sağlamak için baskı uygulama biçiminde de tanımlandığı görülüyor. Bu tanımlamalardan yola çıktığımızda şiddetin daha çok fiziksel boyutu karşımıza çıkıyor yani fiziksel şiddet olarak değerlendirdiğimiz durum karşımıza çıkıyor. Dolayısıyla bu tanım, bu anlamlar şiddeti tanımlamamız açısından genel bir bilgi vermek açısından yeterli olmuyor. Yeterli boyutta değerlendirebileceğimiz başka bir tanıma baktığımızda da Yves Micaud'un tanımlamasını görüyoruz, şöyle söylüyor şiddeti tanımlarken: "bir karşılıklı ilişkiler ortamında taraflardan birinin veya birkaçının doğrudan veya dolaylı, toplu veya dağınık olarak diğerlerinin veya birkaçının bedensel bütünlüğüne veya ahlaki moral veya moral bütünlüğüne veya mallarına veya simgesel ve kültürel oranı ne olursa olsun zarar verecek şekilde davranması" dır (Taşdemir-Afşar, 2015). Dolayısıyla bu tanımın içerisinde sadece fiziksel şiddet boyutu değil kültürel, psikolojik, sosyal, antropolojik anlamdaki boyutlarının da işin içine girdiğini görüyoruz.

Ben şimdi size sosyologlardan birkaçının şiddetle ilgili ifadelerinden söz etmek istiyorum ama sözünü edeceğim bu sosyologların doğrudan şiddeti açıkladıklarını söyleyemem. Sadece onların



eserlerini incelemelerimiz neticesinde ne olduğuna yönelik bir değerlendirme yaptığımızda neleri ifade ettiklerini anlayabiliyoruz. Ayrıca şiddeti yapısal bağlamda değerlendirdiğimizde bu sosyologların yapısal olarak şiddeti nasıl anladıklarına dair bir bilgi sunmaya çalışacağım. Bunlardan biri Durkheim. Durkheim'da şiddet, egoizm, karışıklık ve parçalana anlamına geliyor. Bu özellikle sanayi toplumlarında kırsal yaşamdan tarım toplumundan modern topluma geçiş noktasında modern toplumda karşılaşılan geleneksel ile modern arasındaki çatışmadan kaynaklanan birtakım güçlüklerin ortaya çıkarmış olduğu anomie (kuralsızlık) durumunu şiddet olarak değerlendirebileceğimizi söylememiz mümkün. Diğer taraftan yine şiddeti sosyal ve ekonomik eşitsizlikler olarak tanımlıyor. Buradaki eşitsizliklerin şiddet doğuracağına dair bir anlam taşıyor. Özellikle sınıf bağlamında düşündüğümüzde gerek kurumsal bağlamda siyasi açıdan gerekse bireysel boyutuyla ele alınabilecek bir değerlendirme, yansıtmaya çalışıyor. Weber de 'şiddet insanın insanla olan egemenlik ilişkisidir' ifadesini kullanıyor. Yine Weber'de modern devletlerde şiddetin meşru olarak kullanılması gerektiği ifadesini görüyoruz. Burada da biraz önce söylediğim gibi geleneksel toplumdan modern topluma geçiş evrimsel olarak daha iyi bir toplum aşaması olarak nitelendirildiği için devletin, modern devletin kendi kurum ve kurallarını oluşturmak açısından şiddete başvurmasını bir çeşit meşru yol olarak değerlendirdiğini söylememiz mümkün. Marks'ta şiddet, kişisel olandan ayırıştırılarak kapitalist üretim biçimine dayandırılmış, modern devletin tahakkümünün sonucu olarak değerlendirilmiştir. Yine Marx'a göre şiddet bir araç olduğu için devrimsel bir değişimi gerçekleştirmek için zora ve şiddete başvurmanın meşru olarak gördüğünü söylememiz gerekir. Gramsci'de şiddet hegemonyayı, Althusser'de ise ideolojiyi inşa etmek için kullanmakta, bunu da hem rıza gösterme hem de zor kullanma yoluyla sağlanabileceğini belirtmektedirler (Taşdemir-Afşar, 2015; Lemert, 1993; Ritzer, 2013; Sancar-Üşür, 1997). Burada da sınıfsal bağlamda konuya bakan sosyologların sınıf mücadelesi kapsamında iktidar mücadelesinin aynı zamanda şiddet içeren bir yol olduğu vurgulanarak şiddeti meşru olarak algılandığını söyleyebiliriz. Son dönem sosyolog-sosyal psikolog-felsefeci Zizek de şiddeti bir dışlama eylemi olarak görmekte ve başkalarıyla arasında duvar inşa ederek kendini ayırma anlamını vurgulanmaktadır. Yani birey kendine bir duvar inşa etmektedir. Şiddeti bir duvar inşa etme boyutunda ele alarak kendini öteki üzerinde iktidar etme ya da ötekini kendinden uzak tutma, dışlama durumunu anlatmak istemektedir (Han, 2016). Bu açıdan iktidar ve sömürü koşullarını ayakta tutan bir nesnel şiddetin varlığından söz ediyor, Zizek (2004). Bu nesnel şiddetten de kast ettiği refah devleti içerisinde mevcut olan farklı zümrelerin, sınıfların, tabakaların varlığına dikkat çekerek bir eşitsizlik, adil olmayan bir durumun varlığını vurgulamaya çalışıyor. Dolayısıyla eşitsizlik ve adaletsizlik boyutunda hiyerarşik yapılanmanın bir çeşit şiddet anlamına gelebileceğini ifade ediyor. Yani genel anlamda toplumsal sınıflar boyutunda bir eşitsizlik bağlamında şiddeti vurgulanırken aynı zamanda kurumların içerisinde hiyerarşik yapılarda alt kademelerden üst kademelere, üst kademelerden alt kademelere doğru uygulanan bazı mekanizmaların da şiddete yol açtığını anlatmaya çalışıyor. Foucault'da da şiddet özellikle mücadele boyutuyla ele alındığında önemli olarak değerlendirebileceğimizi görüyoruz. Dolayısıyla bu mücadele olgusundan yola çıkarak şiddeti, herkesin kendi varoluşu adına yaptığı uygulamalar olarak görüyor (Taşdemir-Afşar, 2015). Burada herkesin kendi adına yaptığı uygulamalar ifadesi Foucault'da (Sancar-Üşür, 1997), özellikle mikro iktidarların varlığını ortaya çıkarıyor ve iktidarın yer yerde, her alanda olduğundan bahsediyor. Açıkçası bu iktidarın nedenini "bilgi"ye sahip olmaya bağlıyor. Biz, bilgi ve bilmekten kaynaklanan iktidarı biçimini şiddet olarak değerlendirebiliriz (hatta Bourdieu'nün sembolik/simgesel şiddet olarak ifade ettiği biçimi). Foucault'un bu görüşlerini sağlık çalışanları adına somutlaştırmak müm-

kündür. Örneğin insan hayatını kurtarma, sağlığına kavuşturma bilgisiyle yetişen özellikle tıp doktorları, öğrenimleri gereği kullandıkları dil yalnızca kendi meslektaşları tarafından anlaşıl-maktadır. Hasta ile bu sözcüklerle konuşmak, hasta üzerinde bir iktidar kurmak anlamına gelir ki, çoğunlukla bu yolun tercih edildiği görülmektedir.. Hasta hiçbir şey anlamaz, şimdi benim neyim var? Bu durum hekimin bilgisinden kaynaklanan bir iktidar biçimini açığa çıkarır (He-kim bunun farkında olamayabilir!) Hasta hekimden, derdine derman olmasını beklerken, sağlık çalışanları iktidar kurma anlayışında olunca şiddete kapı aralanmış oluyor. İşte Bourdieu'nun “sembolik şiddet” dediği mesele karşımıza çıkar ve bu durum bir çeşit hastaya şiddet uygulan-dığı anlamına geliyor. Dolayısıyla bu mikro iktidar anlayışı bir açıdan kişinin kendi var oluşu adına yaptığı uygulamalar olarak da görülüyor. Fransız sosyolog Pierre Bourdieu ise sembolok/ simgesel şiddetten söz ediyor. Sembolik şiddet, fiziksel şiddetin dışında olan ya da şiddetin doğrudan kendisi olmayan ya da şiddeti hissettirmeden uygulamak, hatta bir çeşit kibar yollu şiddet, anlamında kullandığını görüyoruz. Buradaki sembolik şiddeti özellikle simgesel düzen olarak kast ettiği uyulması gereken kuralların varlığından (eril düzen) yola çıkarak toplumdaki mevcut normlar ve değerlerin aslında bireyler üzerinde nasıl simgesel bir şiddet oluşturduğunu bize göstermeye çalışıyor. Dolayısıyla kuralların kendisi, yönetmelikler, tüzükler, kanunlar bir şekilde Bourdieu'ya göre sembolik şiddetin kendisi oluyor (Özsöz, 2009). Öte yandan işyeri yön-etmeliklerinin, okulların-üniversitelerin disiplin yönetmelikleri bir anlamda sembolik şiddetin göstergeleri olmaktadır. Bu anlamda şiddeti biz hissetmiyor olabiliriz, çünkü gündelik yaşamda rutin olarak yaptıklarımızdan oluşmakta ve bir çeşit kurala uyum yapmamızı sağlamaktadır. Örneğin okulda öğrencinin derse gelmemesi, öğretmenin ders arası vermemesi bir çeşit şiddet olarak okunmaktadır. Bu noktada bir davranışın, eylemin şiddet olduğunu hissetmememiz o davranışın şiddet olmadığını bize göstermiyor. Bu yüzden başkalarıyla ilişkilerimizde neyi, nasıl yapacağımız, nasıl davranacağımız meselesini kişisel olarak kendimize sık sık dönüp sormamız gerekiyor. O halde şiddet kavramı izin verilmeyen, meşru olmayan bireylere veya maruz kalan kişinin bedeni, psikolojik dünyası, özgürlüğü ve değerleri gibi alanlarda tahribat yaratan, insan haklarını ihlal eden bir eylem biçimi olarak karşımıza çıkıyor (Ertürk, 2015). Bu çerçevede şid-detin yalnız fiziksel yönü değil kültürel, ekonomik, psikolojik, sosyal, cinsel ve sembolik türleri olduğunu ve bir güç ilişkisini ifade ettiğini vurgulamak gerekiyor.

Biraz önce yapısal anlamda sosyal kurumlar bağlamında şiddetin nasıl değerlendirildiğini ifade etmeye çalıştım. Dolayısıyla şiddetin varlığına semboller ve kurallar yoluyla toplumsal-makro boyutu vurgulayarak bir giriş yapmaya çalıştım. Şimdi de bireysel boyuttan eyleyen tarafından nasıl öğrendiğimizi ve nasıl uygulamaya soktuğumuzu kısaca ifade etmeye çalışacağım. Bunun için özellikle çıkış noktası olarak Freud'u aldım. Sanırım Cem hocam daha ayrıntılı duracaktır belki bu konu üzerinde ama ben şiddeti sosyal öğrenmeyle nasıl edindiğimizi ifade etmemiz açısından değerlendirdim. Freud'da biliyorsunuz insanda saldırganlık ve şiddetin içgüdüsel bir davranış olduğu vurgulanıyor. Ve bu ölüm içgüdüleriyle bağlantılı olarak ele alınıyor. Freud'un insanın öldürme ve şiddet içgüdüleriyle doğduğunu ve öldürmenin insanın doğasında bulun-duğunu ifade ediyor. Acaba öyle mi? Freud'un bu kabulüne karşılık bilim insanları saldırganlık ve şiddetin içgüdüsel olmadığı, öğrenilen bir davranış olduğu tezini gündeme getiriyorlar. Eğer şiddet öğrenilen bir davranış ve eylem ise bunu birey nasıl öğrenmektedir, sorusunun yanıtını 2 farklı kuramdan yola çıkarak vermeye çalışacağız.

Bu kuramlardan bir tanesi Bandura'nın geliştirmiş olduğu sosyal öğrenme kuramı, diğeri de Goode'nin geliştirdiği güç ve kaynak kuramı ( Sallan-Gül, 2013, Ritzer 1996, Lemert, 1993).

Bandura, aynı zamanda eğitim sosyoloğu olarak da bilindiği için daha çok bireyin sosyalleşmesi kapsamında sosyal öğrenme kuramı üzerinden şiddeti sosyal olarak nasıl öğrendiğimizi değerlendirilmeye çalışacağız. İnsan sürekli olarak çevre koşulları ile iletişim halinde geçiyor. Yani bir insan biyolojik ve psikolojik donanımlarıyla dünyaya geliyor ama bu psikolojik ve biyolojik donanımları çevre ile etkileşime girerek belirli birtakım yeteneklerinin kapasitesini artırması ve geliştirilmesi açısından etkili oluyor. Dolayısıyla girdiğimiz her ortamda bu öğrenmelerin mevcut olduğunu söyleyebiliyoruz. Girdiğimiz ortamlarda özellikle çocuk yaşlarından itibaren bireyin edindiği bilgiler, yaşadığı deneyimler bir toplumun yapma, duyma, düşünme biçimlerini öğrenerek içselleştirilmesi hepsi toplumsal bağlamda öğrenmeyi kapsıyor.

Sosyal bilimcilerin (Tan, 1985, Ritzer, 2013) vurguladığı gibi, sosyal öğrenme kuramı toplumsal pratiklere ilişkin tüm davranışların çocukluk döneminde öğrenilmesi ile ilgili olduğunu söylüyor. Bunun ailede, okulda, medyada kategorik olarak bu süreçlerden geçerek öğrenmeye yol açtığını ifade ediyor. Öğrenirken de özellikle çocukluk döneminden itibaren bakıldığında ödül ve ceza sistemi ile rol model olacak kişileri gözleyerek öğrenme, taklit etme ve uyarı biçiminde araçlar yoluyla sosyal öğrenmenin gerçekleştiğini görebiliyoruz. İşte bu birincisi ödül ve ceza yöntemi aslında özellikle ceza yöntemi bir çeşit şiddet olarak karşımıza çıkıyor. Çocuğun yapmış olduğu olumlu davranışlara ödüller veriyoruz ve pekiştiriyoruz ama olumsuz olanlara birtakım ceza bağlamında yaptırımlar uyguluyoruz, çok şükür şimdi ailelerde ebeveynler çocuklarına eskiden olduğu kadar fiziksel şiddet uygulamıyor.

En fazla diyorlar ki, işte odana gireceksin bir saat çıkmayacaksın ya da bu hafta seni sinemaya götürmeyeceğim. Ya da arkadaşlarıyla toplanmana bu hafta izin vermeyeceğim gibi daha bedene yönelik şiddetten uzaklaşıp psikolojik anlamda ifade edebileceğimiz bir uygulamayı yapıyoruz. Neden önemli sosyal öğrenme? Çünkü biraz önce ifade ettiğimiz üzere aile ortamı çok önemli, okul ortamı çok önemli, medya çok önemli. Aile içerisindeki ilişkiler anne ve babanın birbirine karşı davranışları bu ortam içerisinde çocuğun anne ve babasını rol model olarak alması ve bunları ileriki yaşlarında daha uygun ortamlarda açığa çıkarması gibi birtakım davranışlar göstermesi söz konusu oluyor. Yani çocuk yaşlarda zihinlere kodlanıyor, şemalar oluşturuyor (Görgün-Baran, 2012). O yüzden aile içerisindeki anne-baba ya da ebeveynler çocuğun model alacağı noktadan yola çıkarak davranışlarını buna göre değerlendirilmesi ya da birbirlerine karşı iletişimi bu hususu göz önüne alarak yapmaları çok önemli bir konu olarak karşımıza çıkıyor.

Dolayısıyla eğer aile içerisinde ilişkiler çatışma noktasında gerilim yaratacak boyuta geliyor ise ve bu çatışma noktaları çocuğun gözünün önünde yapılıyor ise ve çocuğa yönelik bir takım şiddet uygulamaları söz konusu oluyor ise o zaman çocuğun olasılıkla daha sonraki yetişkinlik yaşında şiddete eğilimli olarak büyüdüğünden dolayı ufacık bir olumsuz durumda şiddete başvuracağı uzmanlar tarafından dile getiriliyor. O yüzden sosyal öğrenme bağlamında sosyalleşme sürecinde çocuk bunu ailede öğrenebiliyor.

İkincisi okul sıralarında bizim dönemimizde müfettişler okulu teftiş ederlerdi ve gördükleri olumsuzluklarda öğretmenlere ve öğrencilere bağırarak şiddet uygularlardı. Şimdi bilmiyorum böyle bir şey var mı, yok mu? Çoğunlukla sıra dayığı dedikleri hepimizin avuçlarına sopayla vurulurdu. Bunlar o zamanlar normal karşılanan davranışlardı. Veli çocuğunu öğretmene teslim ederken “eti senin kemiği benim” tabirini kullanarak öğretmenin çocuk üzerinde her türlü otoriteyi kullanabileceğini beyan ederdi. Artık aileler böyle demiyor. Tabi o zamanlar korku,

düşünmemizi bastırıldığı için sesimiz çıkmıyordu, itiraz edilmiyordu, aklımız ermiyordu, bu tür şeylere. Düşünsenize, çocuğun özgüven duygusunun ne kadar kırıldığını ve ne kadar örselendiğini, bunları o eğitimciler acaba bilmiyorlar mıydı? Bu anlamda özgüveni kaybeden bir çocuğun ondan sonraki yaşamında da şiddete meyilli olacak ve tabii ki şiddet davranışı göstermesi söz konusu olacaktır diye düşünüyorum. Okul ve eğitim alanında şiddet çocuğun zihnine normal olarak kodlandığı için şiddetin de normalleşmesi söz konusu olmaktadır. Bir şey zihne kodlandıktan sonra bellek bunu kaydediyor ve saklıyor, depoluyor. Şiddet normal olarak kodlandı için herhangi bir durumda uygun bir ortamda ufak bir haksızlık ya da eşitsizlik karşısında bireyin öfke düzeyi yükselerek kendisi de şiddet uygulama boyutuna geliyor. Bunu söylerken aile ve okul içerisindeki bu tür uygulamaların tüm çocukların da aynı şekilde şiddet eğilimi geliştirerek, gelecekte şiddet uygulayan insan olacağı anlamına gelmiyor.

Birey, bazı durumlarda daha farklı tepkiler ortaya koyabiliyor örneğin bizim kadına yönelik şiddet projesi kapsamında sığınma evlerinde yaptığımız araştırmada sığınma evlerine gittiğimizde kadından çok çocukla karşılaşırız çünkü her kadın neredeyse ikiden daha fazla çocuğu ile gelmiş oluyor. Oradaki görüşmelerimiz sırasında, dokuz- on yaşlarında bir çocuk “anne ben babamın yaptığı gibi yapmayacağım. Anne ben babam gibi olmayacağım” dediğinde şiddet ortamında olmasına rağmen bu davranışın kötülüğünden yola çıkarak ve yaşadıkları zorlukları göz önüne alarak farklı bir bakış açısı geliştirdiğini söyleyebiliriz. Babasını değil, farklı bir rol model aldığını söyleyebiliriz. Yani şiddet ortamında yetişen her çocuğun bu şekilde şiddete meyilli olacağı anlamına da gelmediğini vurgulamak açısından bunu örnek olarak verdim. Şunu belirtmek gerekir ki şiddeti tek bir nedene bağlı kalarak açıklamak yetersiz kalmaktadır. Ama sosyal çevre önemlidir.

Çocukluk çağında aile içerisinde şiddete maruz kalmak, şiddete tanıklık etmek, ister kız isterse oğlan çocuğu olsun, yetişkin yaşa geldiklerinde şiddeti normalleştirerek başkalarına uygulamalarına da neden olabilecektir. Dolayısıyla biz belki biraz Lacancı anlayışla bu konuya baktığımızda ailede şiddet olaylarına tanıklık etmiş bireylerin bir şekilde ayna evresinde kendi imgesel dönemlerine geri döndüklerinde bu davranışları açığa çıkarabileceklerini söylememiz mümkün olabilecektir. Sanırım hocalarım bunun üzerine daha ayrıntılı duracaklar. Sosyal öğrenme kuramı saldırganlığın nedenlerini içgüdü ya da dürtülerde aramak yerine çevrede saldırgan tepkilere yol açan uyarıcılar üzerinde yoğunlaşıyor. İlişkilerinde çatışmalara çözüm üretmeye yönelik uygun yolları öğrenen kişi ya da kişiler için şiddet normal bir davranış örüntüsü olarak yaşamının bir parçası haline gelebiliyor.

Öte yandan Collins, şiddeti bireysel boyutta “acizlik tükenmişlik ve çaresizliği” ifade edecek biçiminde kullanıyor. Bu bağlamda şiddet gizli ve sinsi olabilir. Şiddetin ortaya çıkmasında sosyo-kültürel ortam, kişinin geçmişi, süreç, etkileşim durumu gibi şartların önemli olduğu vurgulanıyor (Taşdemir-Afşar, 2015; Ritzer, 1996). Böylece bireyin acizliği, çaresizliği ve tükenmişliği bireye şiddet uygulamayı meşrulaştıran bir boyuta taşıyabiliyor. Bu kuram eril şiddetin kaynağını anlamak bakımından da önem taşıyor. Burada önemli nokta çatışmalı ilişkilerde çözüm arama noktasında nasıl bir yöntem uygulamalıyız ki şiddetten uzak durabilelim? Ya da şiddet durumu söz konusu olduğunda buna karşı şiddetle yanıt vermek yerine çatışmayı çözüme ulaştıracak yolları ortaya koyacak şekilde davranabilelim. Bunun için de en açık yol iletişim kurmak. Konuşmak. Konuşuyorum, konuşuyorum ama anlamıyor. Anlamazsa anlamazsın. Bırakın orada. Başka şekilde yani ille fiziksel ya da psikolojik şiddet kullanmak zorunda değiliz, biz konuşmayı, açık iletişim kurmayı becerebilmeliyiz. Kendimize bunu telkin etmeliyiz.

Bunun çözümünün olay anında olabileceğini düşünmeden erteleyerek, daha sonra bu konunun yeniden gündeme gelmesini düşünerek davranabiliriz. Sakinleşme ve ortamın yumuşadığı durumlarda yeniden bu konunun gündeme gelmesini sağlayarak konuşabilmeliyiz, sorunumuzu çözmeliyiz. Çözemediğimiz zaman sorun büyür, büyür ve şiddet ortamını hazırlar. Şiddet de sürekli şiddeti doğurur.

Yine Goode'ın güç ve kaynak kuramı noktasında da kısaca şunlardan söz ediliyor. Güç ve kaynak kuramı aile içi unsurlardan besleniyor. Nedir bu unsurlar ya da kaynaklar? Aile bireylerinin toplumsal statüsü, mesleği, çalışıp çalışmaması, fiziksel özellikleri (güzellik-yakışıklılık) yaşı, cinsiyeti gücün oluşumuna temel teşkil ediyor. Ve bu kaynaklara kim daha çok sahip ise bu durum en güçlünün en zayıfı istismar etmeye eylemini doğuruyor ve sosyal şiddetin nasıl oluştuğunu gündeme getiriyor. Bu bağlamda aile içi istismara konu olan en çok çocuk ve kadınlar olarak karşımıza çıkıyor. Ayrıca genç kadınların yaşlı ve otoriter durumdaki erkekler tarafından istismarı çok yaygın. Ailede kadınlar ile erkekler arasındaki güç farklı arttıkça güçsüzün istismar edilme olasılığı yükseliyor. Bu kuram güç üzerinden gücün varlığı ve eşitsizlik konumunu tartışıyor yaratıyor dolayısıyla bu kuramın üzerine bir de kaynak konusu eklenmiş görünüyor. Kaynak konusunda çiftler evlilik kurumunu kurarken farklı kaynaklarla birlikteliği inşa ediyorlar. Ben burada biraz geleneksel boyutuyla ifade etmiş oldum ama toplumumuzda özellikle çok yaygın bir düşünceyi dile getirmiş oluyorum.

Bu kuram çok da eleştirilmekle birlikte Parsons'a (Lemert, 1993) göre, ailede kadının anlamlı rolleri, erkeğin ise araçsal rolleri üstlendiği belirtilir. Bu araçsal ve anlamsal rol boyutuna baktığımızda kadının temel görevi annelik-eşlik, evini çekip çevirmek, yemek yapmak, arkadaşlık etmek, eşine arkadaşlık etmek, seks partneri olarak bulunmak, bunların hepsi kaynak bağlamında değerlendirilmektedir. Kadın saydığımız bu kaynaklarla geldiği için Parsons buna tırnak içinde anlamsal rol adını veriyor. Erkek ise evinin geçimini sağlamak için para kazanmak, iyi bir iş ve mesleğe sahip olmak dolayısıyla evin bütün dış işleri diyebileceğimiz alışveriş dahil olmak üzere çocukların kreşe-okula götürülüp getirilmesi noktasına kaynaklara sahip olduğunu ifade edebiliriz. Bu tabii ki çok eleştiriliyor burada kadının özne olarak kendine ait hiçbir kararı ve talebi olmadığı gibi, nasıl diyeyim özgürlüğünün bulunmadığı açısından da yoğun eleştirilere uğruyor. Bugün daha çok baktığımızda kadınların da erkeklerin de çalışma yaşamına atıldıklarını ama 'her ne hikmetse' TÜİK'in vermiş olduğu istatistiklere de baktığımızda halen kadının eğitim düzeyinin erkeklere göre düşük olduğu görüyoruz. Halen çalışma hayatında kadınların erkeklere göre daha düşük ücret aldığı, halen kadınların çalışma yaşamında hiyerarşik anlamda yükselmelerine önünde birtakım cam tavan engellerin bulunduğunu görebiliyoruz. Dolayısıyla evlilik birliğinde de eşit kaynaklarının getirilmemesi bir güç ilişkisini ortaya çıkarıyor, denge-sizlik ve eşitsizlik yarattığı için ister istemez bu durum ilişkilere yansıyor ve güç ilişkilerindeki sorunlar şiddetin oluşmasına meydan verebiliyor. Dolayısıyla kaynaklar açısından daha çok güce sahip olan birey kendini güçlü göstermek için evde otorite olmak istiyor.

Bu toplumumuzda daha çok erkek oluyor. Güç sahibi aynı zamanda otorite sahibi olarak sözünün dinlenmesini istiyor. Kültürel kalıplar da bunu onaylıyor. Erkek sözünü dinlemediği anda şiddet yoluyla sosyal kontrolü elinde tutmaya çalışıyor. Bu durumda ailede güce en çok sahip olanın erkek birey olduğu görülüyor de her şeyin kendi merkezi etrafında dönmesini bekliyor. Erkekler gücün göstergesi olarak gelir ve eğitim gibi alanlarda eksiklik hissettikleri zaman da şiddete başvurdukları yapılan araştırmalar sonucunda ortaya konuluyor. Genelde erkeklerin de ekonomik açıdan güçlü olması diğer kaynakları geçersin kılabilir. Yani ekonomik anlamda iyi

bir gelire sahip ise, eğitimsiz olması çok büyük bir eksiklik yaratmıyor, kaynak açısından. Erkek beklentilerinin karşılandığını görmediğinde ya da bu durum kadın içinde geçerli olabilir -aile- içindeki statüsünün tehdit edildiğini hissettiğinde gücünü şiddete başvurarak gösterebiliyor. Yine bu durumda eril şiddetin varlığı karşımıza çıkabiliyor dolayısıyla şiddet cinsiyetten bağımsız değildir. Ve kadına- erkeğe her kim olursa olsun -burası çok önemli- acı ve ıstırap veriyorsa bu eylem ister sembolik/simgesel boyutta olsun ister psikolojik boyutta olsun bireye acı ve ıstırap veriyor ise, onu özgürlüğünden mahrum bırakıyor ise, tehdit ediyor ise, bedenine zarar veriyor ise kişinin benliklerine yönelik bir saldırı bir terör olarak tanımlandığını görüyoruz. Dolayısıyla sosyal öğrenme ve güç kaynak kuramı da özellikle mikro düzeyde eyleyenin kurumlar içerisindeki ilişkilerin ortaya konması bakımından önem taşıyor. Ama bu eyleyenin aile içerisinde de olsa okul konumunda da bulunsa ya da medya ile karşı karşıya bulunsa bunun yapıdan bağımsız olmadığını da vurgulamak gerekiyor. Yani neden yapıdan bağımsız değil çünkü kanun ve kurallar hem aile hem ekonomi hem de eğitim kurumunu bağlıyor. Kurumlar belirli kurallar bağlamında işlevsellik taşıyor. Bu kurallar bozulduğunda kurumlar işlevlerini yerine getiremiyor. Yani sosyolojide yapı bir tarafta eyleyen bir tarafta değil bunlar iç içe geçmiş bir vaziyette. İlişkilerimizin oluşmasına ve sürdürülmesine imkân sağlıyor.

Öte yandan makro açıdan ele alınması ve yapısal olarak açıklamamız gereken diğer bir şiddet konusu da yurttaşların ihtiyaçlarının karşılanamaması ve yapılması gereken hizmetlerin aksaması durumudur. Burada Galtung'un ifade ettiği yapısal şiddet meselesine, somut belirli bir uygulayıcı olmadan da şiddetin uygulanabileceğini belirtme noktasında önemli bir açılım getiriyor. Galtung'a göre yapısal şiddet insani ihtiyaçlarının karşılanmasının önüne geçecek bir şekilde engellenmesi ya da insan ihtiyaçlarının karşılanabilirliğinin aslında olabileceğinden daha düşük bir düzeyde gerçekleştirilmesi ile insan yaşamının zarar görmesi bağlamında ele alınmaktadır. Burada da sağlık açısından bir örnek veriyor. Galtung diyor ki, bir toplum tüberkülozun neden olabileceği ölümleri ortadan kaldıracak bilgi ve teknolojiye sahipse fakat o toplumda halen tüberkülozdan ölen vatandaşlar var ise orada yapısal şiddetten söz edebiliriz. Biraz önce Hasan Hoca'nın açılış konuşmasında yaptığı gibi sistemden kaynaklanan sorunlar bağlamında bunun da bir şiddet olduğunu, özellikle altını çizerek veriyor. Bu bağlamda şiddet siyasi ve ekonomik koşulların ve toplumsal yapının içinde yerleşik bir biçimde inşa edilmiştir. Yoksulluk gelir eşitsizlikleri ve eşitsiz güç ilişkileri şiddetin yapısal biçimleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Şiddet bir anlamda toplumsal adaletsizlikler ile özdeş düşünülmüştür. Galtung'a göre şiddete maruz kalma riski de şiddettir (Taşdemir-Afşar, 2015).

Bu yapısal şiddet kategorisine kolektif şiddeti de eklemek gerekir. Chesnais'e göre kolektif şiddetin içerisinde vatandaşın iktidara (terör, ihtilal) iktidarın vatandaşa yönelik şiddeti (devlet terörü, endüstriyel şiddet ve savaş) biçiminde değerlendirilir. Bu bağlamında savaş ve terör önemli bir şiddet biçimidir (Han, 2016, Ertürk, 2015). Bu açıdan konuya baktığımızda ailede çocuklara öğrettiğimiz ya da şiddete tanıklık ederek büyüdükleri gerçeğini dikkate aldığımız da öncelikle bizim çözümümüzü dinlemelerini ve arkasından oğlan çocuklarına kız kardeşini, büyüyünce annesini ve akrabalarının kadınlarını, yetişkin hale geldiklerinde vatani korumalarını isteyerek onları şiddetin kucağına atmış oluyoruz. Bu durum yapı ile failin, yapısal ile eyleyenin ilişkiselliğini ortaya koymaktadır. Böylece Kuyaş, insanlararası şiddet, devletle toplum arasındaki şiddet ve devletlerarası şiddet ayrımına giderek tarihin her hücrelerinden şiddetin fıskırdığını belirtmektedir. Dolayısıyla tarih, şiddetin sonuçlarının, insanların şiddeti denetim altına alma çabalarının ve bunu yaparken de yeni yeni şiddet biçimleri üretmenin tarihidir, demektedir Taşdemir-Afşar,

2015). Bu nedenle tarihi şiddet dışında düşünmek pek olanaklı değildir. O halde bunun daha da azaltılması, minimuma indirgenmesi için insan hakları, adalet ve eşitlik konularında bireylerin bilgilendirilmesi ve başkasına hatta kendisine acı ve ızdırıp vermenin vicdani bir mesele olduğunun öğretilmesi gerekir.

Neler yapılabilir? Somerson'nın (Taşdemir-Afşar, 2015), şiddeti iktidarın yapışık ikizi olarak metaforlaştırdığını görüyoruz, iktidarın yapışık ikizi şiddet ve iktidar el ele. Şiddet iktidar kurmanın bir aracıdır. Gücün ve egemen olmanın mekanizmasıdır. Şiddetle mücadele için hem bireysel hem yapısal olarak yapılması gerekenler var. Bugün burada da sanırım tartışılacak. Öncelikle yapısal anlamda şiddeti önleme en aza indirme noktasında -külliyen ortadan kaldırmak mümkün olmayacağına göre -hükümetlerin yapması gerekenler var. Hukuk anlamında kanunlar ve mevzuat anlamında eşitsizlik ve adaletsizlikleri giderecek şekilde bir düzenlemeler bütünü ortaya koymak gerekiyor.

Bu düzenlemeler bütünü ortaya koyduktan sonra aynı zamanda uygulamada da insanlara bu düzenlemelere göre eşit davranılması gerekiyor. Birine daha toleranslı diğerine toleranssız davrandığınızda şiddet yükselebiliyor. Ya da adil olmayan uygulamalar şiddetin nüksetmesine sebebiyet verebiliyor. O halde devlet olarak hükümet yetkililerinin iktidar yapılarının öncelikle kanunları düzenlemeleri ve bu konuları düzenledikten sonra da uygulamaları denetim altında tutmaları gerekiyor. Ben kanunları yaptım bitti demekle olmuyor. Bunun aynı zamanda denetlenmesi gerekiyor. Bu önemli. Söylenecek çok şey var ama sorularınız gelirse de açabiliriz. 2. Önemli gördüğüm bir öneri noktasını da biz bu şiddet konusunun farkında isek ve bundan zarar gördüğümüzü her şekilde ifade edebiliyor isek o halde bireysel olarak kendimizi nasıl bu şiddet sarmalından kurtarabiliriz, değiştirip dönüştürebiliriz?

Sosyologlar bu noktada reflexivity terimini kullanıyorlar. Yani bireyin kendi kapasite ve yeteneklerini düşünümsel olarak değiştirip dönüştürme özelliğine sahip olduğunu vurguluyorlar. Dolayısıyla gündelik yaşam pratikleri içerisinde her ne kadar şiddete yönelik normlar değerler ve pratikler söz konusu olsa bile bunları mümkün olduğu kadar kendimizden uzak tutmalıyız, şiddetin yanlış bir davranış olduğunu bir insan hakkı ihlali olduğunu düşünmeliyiz ve rasyonel davranmalıyız. Bunun yanında dilimizi şiddet ifadelerinden ne kadar çok arındırabiliyoruz ve kendimize yönelik yapılan davranışlara kızıp öfke duymaya başladığımız anda kendimizi ne kadar çok kontrol edebiliyor isek o kadar çözüme katkı vermiş oluyoruz diye düşünüyorum. Sağlık çalışanları açısından şunları söyleyebilirim.

Sağlık çalışanları insan hayatını, sağlığını ilgilendiren bir işe uğraşmaktadırlar bu noktada sağlık çalışanlarının huzurlu ve motivasyonlarının yüksek olması önemli ancak gelen hasta ve hasta yakınlarının psikolojisini de anlamak gerekir. Hasta ve hasta yakını morali bozuk ve yıkık bir psikoloji ile geliyor. Sağlık çalışanları kendi sağlıkları ve yakınlarının sağlıkları bozulduğunda o kurumun içinde çalıştıkları için muayenelerini sorunsuz halledebiliyorlar. Bu nedenle dışardaki bir kişinin hasta yakını anlamakta zorlanabiliyorlar. Bu konuda sağlık çalışanlarının hastayı ve hasta yakını kendi ailesinden biri gibi düşünerek davranması yani empati kurarak davranması gerektiğini hatırlatmak isterim. Hastaya ve hasta yakınlarına bu koşullarda iktidar kurarak bakmak değil, cidden ilgili ve yardımcı olacak biçimde güler yüze davranmak gerekir. Öte yandan hastane yönetimleri kendi iç yönetmeliklerini geliştirebilirler. Bu iç yönetmelik, hem sağlık çalışanlarının görevlerini hem de hastanın ve hasta yakınının uyması gereken kuralları açıkça belirtmeli ve bu metni hastanenin uygun yerlerine asarak herkese sunmalıdır. Yani

hastane yönetimi şeffaf olmalıdır. Örneğin bir doktorun kapasitesini aşacak biçimde hastayı hastaneye yığmanın ve her hastaya randevuyu aynı saatte vermenin bir anlamı yok, böyle bir durum şiddet ortamının yaratılmasına neden olur. Çünkü hastalar sabah erkenden gelmekte ve ne zaman muayene olacaklarını bilmedikleri için beklemeye koyulmakta, dolayısıyla beklerken sınırlar gerilmekte ya da ameliyattaki hasta yakınına bilgi verilmemekte böylece şiddetin ortaya çıkmasına zemin hazırlanmaktadır. Bu ve buna benzer bir çok örnek şiddetin ortaya çıkmasına neden olabilir. Onun için empati kurmanın ve şeffaf olmanın önemli olduğunu düşünüyorum. Burada yine vurgulamak gerekir ki, temel eğitim sırasında çocukların sağlıklarını korumalarına yönelik yöntemlerin, bireysel hak ve sorumlulukların neler olduğunun öğretilmesi ve her bireyin hastanenin bir kurum olarak resmi işleyişini bilmesi gerekir.

Aynı şekilde sağlık çalışanı da hastanenin resmi bir kurum olduğunu her yakını istediği saate muayene edemeyeceğini bilmesi gerekir. Ben burada sorunu, hastane içerisinde sağlık çalışanlarının ilişkilerinin profesyonelleşmemesine bağlıyorum. Benim önerim mezo düzeyde hastane ortam ve ilişkilerinin iyileştirilmesi çerçevesinde. Evet, hastane bir resmi organizasyon ama ilişkiler cemaat ilişkisi yani abla, abi gibi yakın ilişki şeklinde. Birincil ilişkiler resmi işlerde uygulanırsa ortaya karışıklık çıkar, şiddet olur, kaos olur. Belki şiddeti azaltmanın yolunu hastane çalışanlarının hepsinin ayırt etmeksizin resmi ilişkileri kurallar bağlamında yürütmeleridir.

Bu bağlamda devlet de üzerine düşeni yapacak, birey de üzerine düşeni yapacak bu ikisi karşılıklı iç içe geçmiş bir mekanizmanın bütünü oluşturmak bakımından önem taşıyor. Benim söyleyeceklerim bu kadar, dinlediğiniz için çok teşekkür ediyorum.

## KAYNAKLAR

- Ertürk, Y. (2015). *Sınır Tanımayan Şiddet*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Giddens, A. (2009). *Sosyoloji*, Ankara: Kırmızı Yayınevi,
- Görgün Baran, A. (2012). *Toplumsal Cinsiyet. Davranış Bilimleri İç.*, Ankara: Siyasal Kitapevi
- Han, Byung-Chul (2016). *Şiddetin Tipolojisi*, Çev. Dilek Zaptçioğlu, İstanbul: Metis Yayınları.
- Lemert, C. (1993). *Social Theory*. Oxford: Westview Press.
- Özsöz C. (2009). *Pierre Bourdieu Sosyolojisi ve Simgesel Şiddet*, H.Ü. Sosyal Bil. Enst. Ankara.
- Ritzer, G. (1996). *Modern Sociological Theory*. New York: McGraw-Hill Companies
- Ritzer, G. (2013). *Klasik Sosyoloji Kuramları*, Çev. H. Hüür, Ankara: Deki Yayınları.
- Sallan-Gül, S. (2013). *Türkiye'de Kadın Sığınmaevleri*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Sancar-Üşür, (1997). *İdeolojinin Serüveni*, Aakara: İmge Yayınevi.
- Tan, M. (1985). *Toplumbilime Giriş*. A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Taşdemir-Afşar, S. (2015). *Türkiye'de Şiddetin Kadın Yüzü*. Sosyoloji Konferansları, No:52 (2).
- Zizek, S. (2004). *Yamuk Bakmak*. Çev. T. Birkan, İstanbul: Metis Yayınları.



## Etik Bir Sorun Olarak Şiddet

**Prof. Dr. Harun Tepe**

*Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü Öğretim Üyesi.*

Öncelikle hepimize günaydın demek istiyorum. Pazar sabahı pek böyle etkinlikler yapılmaz, ama sağlık çalışanları haftanın yedi günü çalışınca, pazar da çalışma günlerinden biri oluyor doğal olarak. Siz de bu pazarınızı dinlenmek yerine bizimle geçirmeyi tercih ettiniz. Onun için sizi burada gördüğüme çok mutlu oldum, ama bir anlamda da üzülüm dinlenemeyeceğiniz için. Konuşmama Türkiye tarihinin en büyük şiddet olaylarından birisi olan Ankara Garı önündeki patlamada yitirdiğimiz sağlık çalışanlarını anarak başlamak istiyorum.

Şiddet, özellikle de sağlık çalışanlarına şiddet, bugün konuşacağımız konu bu. Sevgili arkadaşım Aylin Görgün Baran biraz önce şiddet olgusunu sosyolojik açıdan ele alan konuşmasını tamamladı. Onun gibi ben de genel olarak şiddet olgusu üzerinde durarak, şiddet fenomenini felsefeci gözüyle ele alacağım. Şiddet benim özel çalışma alanım değil, ama beni çok sarsan, çok etkileyen bir konu. Son yaşanan ve kitlesel ölümlere yol açan intihar bombacılarının eylemleri düşünüldüğünde, açıklamak için kelimeler bulamadığım, bir insan bunu nasıl yapabilir dediğim terör eylemleri gerçekleştiriliyor son yıllarda. Bu olaylar bizi etkilediği gibi filozofları, sosyologları, psikologları, psikiyatrları da etkiliyor. Onlar da kendilerini etkileyen şeyleri sorun edinip onlar üzerine fikir üretiyorlar. Şiddet konusu işte böyle konulardan biridir.

Felsefede şiddet bu konuya dikkat çeken filozofların yazılarıyla gündeme geliyor. Başkaldıran İnsan işte böyle bir yapıttır. Albert Camus'nün keyifle okunan şiddet olgusuna dikkat çeken bir kitabı bu. Camus insanlık tarihi boyunca şiddetin hep var olduğunu söylüyor. Ama çağında yeni olan ve Camus'ü şaşırtan şey, şiddetin rasyonel olarak gerekçelendirilebilen meşru görülen bir eylem olarak görülmesidir Bu saptamadan hareketle şiddet üzerinde duruyor Camus. Ama bizim çağımızda yaşadığımız şiddet eylemlerini görseydi, yani bu şiddeti yaşasaydı ne yazardı bilemiyorum. Bilmiyorum sizi ne kadar etkiledi ama beni çok etkileyen şiddet eylemlerinin başında 11 Eylül saldırıları gelmektedir. Ben bir yolcu uçağın bir silaha dönüştürülebileceğini, insanlarla dolu 300 kişilik bir uçağın silah olarak kullanabileceğini düşünemezdim. Bir insan bunu nasıl yapabilir?

Şiddet hep vardı, politik olayları takip etmeye başladığımdan beri şiddet eylemleri vardı. İrlanda Kurtuluş Ordusu (IRA) da şiddet kullanan, farklı mekânlara bombalar yerleştiren bir örgüttü. Ama bombayı yerleştirdikten sonra çoğu zaman polise telefon ederek bunu bildirdiğini hatırlıyorum. Yine bazı bankaların bombalandığını, onlara Molotof kokteyli atıldığını, ama bunların genellikle geç saatlerde yapıldığını, bu şekilde insan ölümlerine yol açmamaya dikkat edildiği izlenimi veren eylemler yapıldığını hatırlıyorum. Siyasal amaçlı şiddet kullanan insanların, yani politik olarak şiddeti meşru gören insanların da eskiden bu tür insani duyarlılıkları vardı gibi geliyor bana. Daha sonra bu insani duyarlılıkların yitirildiğini şiddet olayları ile karşılaşmaya başladık. Yine beni çok etkileyen bir şiddet olayı Beslan Saldırısıdır. 2004 yılındaydı sanıyorum Rusya'da Çeçen militanlar bir okulu -ilkokuldu sanırım ya da ortaokul ilkokul karışık

olabilir- bastılar. Okulun açılış gününde okulu basarak velileri, çocukları ve öğretmenleri rehin aldılar Tabi ki böyle bir baskına devlet yumuşak davranamazdı, devlet terör karşısında güçsüz kalamazdı. Pazarlıklar olumlu sonuçlanmayınca ordu Çeçen militanlara müdahale etti. Olay çeçen militanlar yanında 300 çocuk, öğretmen ve velinin ölümüyle sonuçlandı.

Ben şiddeti etik olarak hep sorunlu gören birisiyim, bana göre meşru müdafaa hallerinde olduğu gibi kaçınılmaz değilse şiddet insanlık dışıdır. Yaşam hakkının tehlikede olduğu istisnai durumlar dışında şiddet savunulamaz. Ama bir ilkokulun, hastanenin ya da ibadet yerinin bir eylem yeri olarak seçilmesi, orada şiddet eylemleri yapılması ise hiç anlaşılabilir bir şey değildir. Onun için benim üzerinde duracağım şey, “şiddetsiz yaşayamaz mıyız?” sorusu. Başka bir deyişle, benim büyük özlemim olan “şiddetin olmadığı bir dünya, şiddetsiz bir dünya mümkün değil midir?” sorudur. Bu konuda çeşitli çalışmalar yaptım. Bunların bir kısmını yayınladım da. Biraz bunu barış düşüncesiyle de birleştirip “dünya barışı ya da ‘ebedi barış’ mümkün değil midir?” sorusu üzerinde durdum. Ebedi Barış Kant’ın bir yazısının başlığı, aynı zamanda onun da özlemi. Ama barış için yapılacak çok şey var diyordu Kant. Bugün de öyle. Daha kolay değil, belki daha zor bir dünya barışından söz etmek bugün. Zaman yettiğince size onları anlatmaya çalışacağım.

Sayın Başkan da söyledi çok uzatmayalım, vaktimizi aşmayalım. Ama vaktim yettiğince görüşlerimi dile getirmeye çalışacağım. Ben çalışma alanları insan felsefesi, etik ve insan hakları olan, bu konularda çalışan birisiyim. İlk olarak antropolojik olarak insana baktığımızda, insanın şiddete meyilli bir varlık olduğunu söyleyebilir miyiz? Şiddet kullanımı yapısal ya da genetik midir, yoksa sonra mı öğreniyoruz sorusunun yanıtlanması beklenir. Bu felsefecilerden ziyade sosyologların, psikologların, psikiyatrların daha fazla üzerinde durdukları bir konudur bu; ben bu konuda bir fikir yürütmeyeceğim. Ama şunu söyleyebilirim insan şiddet kullanabilen bir varlıktır. Bu günlerde bir kitap okuyorum. Her yerde her konuşmamda o kitaptan söz ediyorum burada da kendimi tutamayacağım yine ondan söz edeceğim. Harari’nin çok satan kitabı Homo Sapiens Hayvanlardan Tanrılara. Harari orada, homo sapiens şiddet kullanan bir canlıdır diyor. Bu çok açıktır. Çünkü neandertal nesli nasıl yok oldu bir anda? Diğer türlerle birlikte varken bir anda bakıyorsunuz neandertaller yok oluyor. Yazar homo sapiens neandertalleri yok etmiş olabilir diyor. Bunu yapabilecek bir varlıktır homo sapiens, yapmış olabilir diyor. Hiçbirimizin olgusal olarak yadsıyamayacağı bir şeydir bu: İnsan şiddet kullanan bir varlıktır. Ama insanın böyle bir yanı olduğu çok açıktır. Ama insanın başka bir yanı daha var. Aynı zamanda etik davranabilen, şiddet kullanmaktan kendisini alıkoyabilen bir varlıktır insan. İnsan bu iki yanıyla insandır.

Biraz Aylin Hoca onların üzerinde durdu, ama ben de kısaca durmak istiyorum “şiddet nedir?” sorusu üzerinde. Hepimizin şiddet kullanma arzusu duyduğu, kendisini çok zor tuttuğu ya da tutamadığı kimi durumlar olmuyor mu? Ama sonra da şunu diyorsunuz. Ben bunu yapmayabilirim. Kendinizi tutabiliyorsunuz, zor da olsa bunu yapabiliyorsunuz. İnsan şiddet kullanmaktan kaçınabilen, kendisini frenleyebilen bir varlıktır aynı zamanda. Onun için insan dediğimizde yalnız yırtıcılığını, yıkıcılığını düşünmeyelim. Evet, yırtıcı ve yıkıcı, ama aynı zamanda bunu durdurabilen de bir varlık. Başka bir deyişle, daha insani, etik davranabilen, karşısındakine saygılı davranabilen bir canlıdır insan.

O zaman bizim insanın bu etik yanını ortaya çıkarmamız ve güçlendirmemiz gerekiyor. Bu da ancak eğitimle olabilir. Ama nasıl bir eğitim? Eğitim derken insanın bu yanını daha fazla besleyen daha fazla güçlendiren bir eğitimle, biz bu yanlardan birisini daha öne çıkarabiliriz diye

düşünüyorum. Tabii ki bu kişisel olarak yapılabilecek bir şey değil yalnızca. Sevgili Aylin Hoca da konuşmasının sonunda vurguladı. Devlet olarak da birey olarak da yapabileceklerimiz var. Bir de barışın koşulları ya da daha etik bir yaşam için koşulların oluşması lazım. Açlık olan bir yerde, iç savaşın sürdüğü bir yerde, ne bu yan ne de böyle insanlar ortaya çıkabilir. İnsanın bu etik yanı değil, öbür yıkıcı yanı ortaya çıkar; yani daha şiddete meyilli yanı ortaya çıkar. Örneğin şu anda Suriye’de felsefecilerin, düşünürlerin, sanatçıların, edebiyatçıların bir değerinin olduğunu sanmıyorum. Orada savaşacak insana ihtiyaç vardır. Keskin nişancıysanız, dayanıklıysanız, güçlüyseniz orada size ihtiyaç vardır; ama benim gibi bu özelliklere sahip olmayan insanlara pek orada yer yoktur. Her koşul kendi insanını yaratıyor. O nedenle dünyada savaşlara değil, barışa doğru giden bir düzen oluşmadıkça, yalnız belli bir ülkede de değil bütün dünyada barışa giden adımlar atılmadıkça, işimiz zordur. Onun için Kant’ın Ebedi Barış Üstüne Felsefi Bir Deneme yazısında dediği gibi, “devletler bütün kaynaklarını şiddete dayanan ve boşuna yayılma tasarıları uğruna kullandıkça, zihinlerini eğitmek isteyen yurttaşlarının çabalarına durmadan engel oldukça ve hatta onlardan bu çabaları için tutundukları bütün destekleri çekip aldıkça bu yönde hiçbir ilerleme beklenemez” (Kant 1982: 125).

Böyle bir dünya bize çok uzak dediğinizi duyar gibiyim. Biliyorum bunlar size çok ütopyik geliyor. Ama onlar olmadıkça da barış uzak görünüyor, en azından sürekli barış. Bu durumda yapılacak olan ise umudu yitirmemek. Barışa giden yolları hazırlamak. Konuşmamda bunları söylemeye çalışacağım. Vakit elverdiğince, Sayın Başkan beni uyarmadığı sürece size bu söylediklerimi açmaya çalışacağım. Şiddet nedir? Bu, tartışılan bir konudur. Şiddetin ne olduğu, ne olmadığı konusunda uzmanlar farklı görüşler ileri sürmektedirler. Farklı şiddet listeleriyle karşılaşmaktayız. Öldürme bir şiddet, yaralama, dövme, vurma, tehdit etme, baskı ve zorlama bir şiddet, peki bağırma? Bağırma da bir şiddet davranışı mıdır? Sert bakış bir şiddet eylemi midir? Bunlardan hangisi ya da hangileri şiddettir, ben şimdilik bir şey söyleyemeyeceğim. En başta gelen eylemler çok açık şiddet eylemleri. Biraz Aylin Hoca da değindi bunlara, ben tekrarlamayacağım. Yapısal şiddet diye bir şeyden söz ediliyor örneğin. Tüberküloz örneğini verdi Aylin hoca, bu iyi bir örnek kanımca. Böyle birçok örnek verebiliriz. Çok kolay tedbirlerle önleyebileceğimiz sağlık sorunlarımız var. Bunlara bütçeden yeterince para ayrılmadığı için bunları önleyemiyoruz. Şimdi bunlara da şiddet deme eğilimindedir kimi uzmanlar. Şiddet doğrudan olabilir, dolaylı olabilir, örgütlenmiş olabilir veya örgütlenmemiş olabilir diyorlar. Farklı şiddet türlerinden söz ediliyor. Bunlardan hangilerine şiddet diyeceğiz?

Genetik bakışı çok önemli bulmakla birlikte, bu bakış politika ve ekonomiyle birleştirilmedikçe, ekonomik ve siyasal bakışla birleştirilmediği takdirde eksik kaldığını düşünenlerdenim. Felsefi ve etik bakışı anlatıyorum ben. Ama gelir dağılımındaki eşitsizliğin dünyamız için de çok büyük bir sorun olduğunu düşünüyorum. Örneğin dünyamız için büyük bir sorun olan şiddeti ve terör tartışacaksak, bunun sorunun çok temel bir boyutu olduğunu düşünüyorum. Dünyadaki gelir dağılımındaki eşitsizliği gidermedikçe, zengin ve yoksul arasındaki uçurumu daraltmadıkça, ne şiddeti azaltabilir nede terörü önleyebiliriz. Şiddeti önlemek, terörü yok etmek için önce dünyada yoksulluğu azaltmak zorundayız. Herkesi aynı seviyeye getiremeyiz belki. Kapitalist bir dünyada yaşıyoruz. Ama yoksul ve zengin arasında bu kadar büyük uçurum olmamalı. En azından yoksulların gelir ve yaşam düzeylerini daha yukarıya çıkarmak zorundayız. Zenginler olsun, vergilerini ödesinler. Bu alınan vergilerle yoksullara daha iyi yaşam koşulları sağlansın. Bunu yapmak zorundayız diye düşünüyorum. Peki, buna şiddet diyelim mi? Benim size sorum bu.

Buna da şiddet dediğimizde, yani kavramın içini çok genişlettiğimizde, en acımasız şiddet olayıyla bunu aynı yere koyduğunuzda, yani aynı kavramın altına yerleştiğinizde, birisine sert bakmakla intihar bombacıları kullanarak yüzlerce insanın ölümüne yol açan eylemi aynı sözcükle adlandırdığınızda bir hata yapmış olmuyor muyuz? İkisine de şiddet dersek, gerçek şiddeti hafifletmiş olmuyor muyuz? Böyle bir risk var kavramların içlerini çok genişlettiğinizde. Böyle yaptığınız zaman kavramlar anlamlarını yitirebiliyorlar ya da yanlış kullanılabilirler. Onun için mesela ben insan hakları eğitimlerinde kötü muamele ile işkencenin ayrılması gerektiğini söylüyorum. Kötü muamele de insanca değildir, yapılmaması gerekir; ama kötü muameleyle işkence aynı şey değildir. Gözaltına alınırken itilip kakılıyorsanız bu kötü muameledir. Ama işkence de vardır. Kişilerin canları acıtarak bir şey yapmaya ya da bir şeyler söylemeye zorlandığı davranışlarla da sıkça karşılaşmaktadır dünyamızda. İkisi aynı değildir. Onun için bunları farklı sözcüklerle adlandırarak ayırmışlardır. Biz de ikisini ayırılmıyordum eğitimlerde. Bilmiyorum ne diyeceğinizi, bana kızılıyor zaman zaman. Ben kötü muamelelerin iyi bir şey olduğunu söylemiyorum. Bunu demem de mümkün değil. Ama bunları ayırılmıyordum, ayırmamamız sıkıntılara yol açıyor, sadece onu söylemek istiyordum.

Erich Fromm'dan şiddetle, özellikle şiddetin kaynağıyla ilgili kimi alıntılar yapmıştım. Onları atlayacağım, sadece bir tanesini sizinle paylaşmak istiyorum. "İnsan bir katil olduğu gerçeğiyle hayvanlardan ayrılır. Biyolojik olsun ekolojik olsun hiçbir nedene dayanmaksızın kendi türünün ögesini öldüren, onlara işkence eden ve bunları yapmaktan haz duyan tek primat insandır". Buna hayır diyemeyiz sanırım, bilmiyorum diyebilir miyiz? Benim hayvanlar hakkındaki bilgi-me göre bu maalesef doğru, E. Fromm'a katılıyorum. İşkence, öldürme gibi şeyleri yapabilmesi ve bunları yapmaktan da haz duymasıdır. İnsan hiçbir neden yokken, yalnız eğlence olsun diye kendi türünü öldürebilen tek hayvandır.

Buna benzer bir şeyi Thomas Hobbes da söylüyor. Hobbes'ın bir ünlü sözü vardır: Homo homini lupus. İnsan insanın kurdudur. Orada da aynı şeyi görüyoruz. Ama burada atlanan bir şey var. Hobbes bunu anlatılırken aynı zamanda benim önemli bulduğum bir şeyi de söylüyor. Evet, insan insanın kurdudur, ama insanın insana zarar vermesini, yani şiddet uygulamasını önleyecek bir mekanizmaya da sahiptir aynı zamanda diyor. Bu mekanizmanın adı ona göre akıldır. Akıl da ona danışan kişiye şunu söylüyor aslında. Evet, ben size saldırabilirim, bunu yapacak gücüm var. Sizden daha güçlüyüm. Size saldırıp göz koyduğum neyin varsa onu alabilirim. Ama biraz eğer rasyonelseniz, aklınız veya düşünme yetiniz varsa, daha güçlü birisi de gelip onu sizin elinizden alabilir. Onun için size saldırmamam, yani şiddet kullanmamam yalnız sizin için değil kendim için de iyidir. Çünkü savaşın ya da çatışmanın olmaması demek olan barış hepimize kazandırır. Barıştan zarar görecektir hiç kimse yoktur. Bu benim çok inandığım bir şey. Bu nedenle ben şiddet yerine konuşmadan, çatışma yerine hep barıştan yanayım, bir barış savunucusuyum. Şiddetin olmadığı bir yerde herkes kazanır. Hobbes bize böyle davranmamızı söyleyen yasalara akıl ya da ahlak yasaları diyor. Ahlak yasası dediği şey böyle bir şeydir. Onun için saldırmamak başkalarına karşı şiddet kullanmamak da insanın bir özelliğidir, insan bunu yapabilir. İnsanın diğerlerini de insan olarak görüp onlara öyle davranması da mümkündür. İnsan değerlere uygun, değer koruyucu biçimde davranabilir. Davranmaktadır da. Ama insan değerleri, insanın değerini göz ardı ederek de davranabilir. Bunu da görmekteyiz. Şiddetin olduğu yerde, şiddetin kullanıldığı yerde insanlık ya da insanı değerler bir anlamda tatile çıkar. Başka bir deyişle, şiddet ve insanlık, insanî değerler bir arada olmaz. Onun için hangi türden olursa olsun şiddet kullanılması insani değerlerle bağdaşmaz. Zira şiddet eylemleri insanları

birer araç olarak görür ve insanlar daha değerli görünen amaçlar için şiddete kurban edilirler. Daha değerli olan ya da korunmaya çalışılan başka şeyler vardır bu tür durumlarda.

Ama şiddet kavramı da göreceli bir kavram, çünkü bizim şiddet olarak nitelediğimiz bir eylemi bir başkası “kahramanlık” olarak niteleyebiliyor. Biraz önce anlattığım beni tiksindiren ve insan olmamdan utandıran insan bunları nasıl yapabildi dediğim eylemleri de bazı insanlar ya da örgütler üstlendiler ve bunu kendi web sitelerinde bir başarı öyküsü – ya da kahramanlık öyküsü- olarak anlattılar. Aylin Hoca bunların üzerinde durdu, o nedenle ben bunları atlamak istiyorum.

Üzerinde durmak istediğim başka bir soru, “haklı şiddet var mıdır?”, “şiddet haklı çıkarılabilir mi?” sorusudur. Şiddet herhangi bir nedenle haklı çıkarılabilir mi? Aslında her türlü şiddetin bir biçimde gerekçelendirildiğini görebilirsiniz. Biraz önce verdiğim örnekte olduğu gibi, çocukları katleden, doğrudan onları hedef alan bir şiddet eylemi bile savunulabiliyor. Bir gerekçe bulunabiliyor. Haklı çıkarmadan anladığımız şey gerekçelendirme ise evet her şiddet eylemine bir gerekçe bulunabilir, bir gerekçe uydurulabilir. Ama eylem etik açıdan baktığınızda meşru olur mu? Bana göre bu şiddet eylemlerini hiçbir şekilde etik olarak haklı çıkaramayız. Neden haklı çıkaramayız? İnsanın değerini, insan onurunu doğrudan ayaklar altına alan eylem biçimleri olduğu için haklı çıkaramayız. Bu eylemlerde parçalanmış insanların görüntülerinin televizyonlarda yayınlanmaması da etik olarak doğru bir davranıştır. Zira bir insan hiç kimseyi bu halde görmek istemez.

Bundan kurtuluşun bir yolu var mıdır? Bu dünya barışın egemen olduğu bir yer olamaz mı? Daha önce de söz ettiğim, Kant’ın ebedi barış düşüncesiyle konuşmanı bitirmek istiyorum. Kant insanın sürekli barış için gereksinim duyduğu şeyi, onun kendi doğasında bulmaktadır. İnsanın doğaya uyması, kendisine, yani kendi yapısına uygun biçimde davranması, başka bir deyişle aklın buyruklarını izlemesi gerekmektedir. Doğa deyince biz aslında “doğa” sözcüğünü birkaç anlamda kullanıyoruz. Burada doğa ya da insan doğası, insanın yapısı, karakteri, fitratı anlamında kullanılıyor. Fiziksel doğa anlamında değil. Kant insanın barışa giden yolu kendisinin bulabileceğini söylüyor. Ne yaparsa bulabilir? Kendi doğasına uyarsa bulabilir. Kendi doğası dediği şey ise Kant’ın, akla uymasıdır. Kant’ın akılla kastettiği şey en basit anlamda düşünebilmektir. Akıl yürütme yetisini kast ediyor, başka bir şey değil aslında. Mesela şöyle bir örnek verirsem daha açık olacaktır söylediklerim. Kant ahlaklı eylemenin, onun dediği anlamda etik eylemde bulunmanın her kişi için mümkün olduğunu söylüyor. Ama kişiler genellikle etik eylemde bulunmazlar diyor Kant. Kişiler genellikle çıkarlarına göre davranırlar. Genel olarak durum budur. Ama diyor Kant insan aynı zamanda akıldan gelen yasaya uygun davranabilir, etik eylemde bulunabilir. Çoğu zaman olansa insanların etik değil, arzu ve eğilimlerine göre davranmasıdır. Genel olarak eylemlerini, kişilerin arzu ve eğilimleri ya da çıkarları belirler. Kant, insanın arzu ve eğilimlerinin aksine de davranabileceğini söylüyor. Verdiği şöyle bir örnek var onun. Ben sizden suçlu olmadığımı bildiğiniz dürüst bir kişiye iftira atmanızı istiyorum. Sıkça yaşandığı gibi dünyamızda, eğer iftira atmazsanız kapının önünde kurulu darağacında asılacaksınız diyorum. Siz benim buna gücüm olduğundan tam olarak eminsiniz. Böyle bir durumda ya suçsuz olduğunuzu bildiğiniz kişiye iftira atacaksınız ya da hayatınızı kaybedeceksiniz. Kant diyor ki böyle bir durumda insanların çoğu hayatta kalmak için iftira atmayı seçecektir. Ama diyor, önemli nokta da burası, yine de hayatı pahasına da olsa iftira atmayabileceğinin bilinci onda olacaktır diyor. Böyle bir olanağımız vardır diyor. Ben bizim yapımızda Kant’ın gösterdiği gibi bir böyle hareket etme olanağının olduğunu düşünüyorum. Ama bu sadece bir olanaktır ve aklın bize gösterdiği

yol da budur. Bunu izlemek de elimizdedir.

Kant'a geçici olmayan bir barış, bir dünya barışı için vahşilik durumundan çıkmak ve halklar federasyonuna girmek gerekir diyor. Bir anlamda ulus devletlerin aşılması ve uluslar federasyonunun kurulmasıyla bu başarılabilir bu; ancak çıkarların ve ben sevgisinin her şeyden önce geldiği, politikanın bir çıkar koruma amacı haline geldiği bir dünya, -sanırım bugün böyle bir dünyada yaşıyoruz- barışa uzak bir dünyadır. Kant bunları 18. yüzyılda yazıyor. Biz bugün 21. yüzyıldayız. Çıkarların ve ben sevgisinin her şeyden önce geldiği politikanın çıkar koruma aracı haline geldiği bir dünyada barış olmaz diyor Kant. Olsa olsa savaşlar arasında kısa molalar olan geçici barış durumları olur. Sürekli barış durumu olmaz. Ne kadar doğru değil mi? Özgürlük ve barışın önündeki en büyük engel çıkarlardır, bencilliklerdir diyor. Ona göre, barış ve özgürlük, politikanın ahlak önünde dize geldiği bir dünya düzeninde gerçekleşebilir ancak. Gerçek politika ahlaka gerekli saygıyı göstermeden bir adım bile atamaz diyor. Onun ahlak dediği şey insani değerlerin, insanın her şeyin önüne konulması, insanın çıkarlara –kişilerin ve devletlerin çıkarlarına- feda edilmemesidir. Bugün laf olarak herkesin söylediği, ama hiç kimsenin yapmadığı şeydir bu. Politikanın etik önünde dize geldiği, çıkarların yerini barış ve adalete bıraktığı bir dünya özlemiyle konuşmamı bitirmek istiyorum. Teşekkür ederim beni dinlediğiniz için.

## Şiddetin Öznel Kökenleri

**Dr. Cem Kaptanoğlu**

*Psikiyatr*

Teşekkürler iyi günler. Şiddet kavramının anlamı tarih içinde değişim gösteriyor. Süreç içerisinde şiddet tanımları da değişiyor çünkü her şiddet tanımının vazgeçilmez unsuru olan “zarar verme” eyleminin içeriği/anlamı tarih içinde değişiyor. Bunun bütün toplum için eş zamanlı olarak gerçekleşen bir değişim olduğunu söyleyemeyiz. Yani çok farklı şiddet tanımları, algılamaları, halen toplum içerisinde sürüyor. Bir başka deyişle; “Size herhangi bir şiddet uygulandı mı?” sorusunu sorduğunuz poliklinikteki bir kadın hastanız şöyle diyebiliyor: “Yok şiddet uygulanmadı, sadece birkaç tokat attı.” Şiddet kavramı, Dünya Sağlık Örgütü gibi, Dünya Hekimler Birliği gibi uluslararası kurumlar tarafından tanımlanması anlamında giderek daha rafine oluyor, inceliyor. “Zarar verme/görme”nin tanımı, fiziksel şiddet ile verilen zarardan yani beden bütünlüğüne yönelik zarardan, duygusal zarara kadar yayılıyor. Şiddet bu anlamda içinde farklı eylem, tutum, etki ve etkilenimleri içeren bir kavram haline geliyor. Sözü edilen bu kavramsal genişleme bazı tartışmalara da yol açabiliyor. Örneğin, sert bir bakış, duygusal şiddet anlamında bir şiddet eylemi olarak tanımlanabiliyor ya da bir Müslümanın kapısına domuz yağı sürmek simgesel şiddet olarak görülebiliyor. Herhangi bir ülkenin bayrağını yakmak yine o ülkenin vatandaşlarına yönelik sembolik anlamda bir şiddet olarak algılanabiliyor. Yine bir hekime beş dakikada bir hasta muayene et demek, yapısal şiddettir denebiliyor. Yoksulluk sınırının 4 bin lirayı aştığı bir ülkede asgari ücreti 1500 lira yapmak yine yapısal şiddet olarak tanımlanıyor. Görüldüğü gibi şiddet tanımının merkezindeki “zarar verme” kavramındaki derinleşme, incelleme ve genişleme ile beraber şiddet tanımının sınırlarında da bazı değişiklikler oluyor. Bu derinleşme, incelleme daha çok şiddeti uygulayanların, şiddet tekeli elinde bulunduran devletlerin çabasıyla değil her türden şiddetin hedefi olan mağdurların, ezilenlerin mücadelesiyle ilerliyor. O nedenle şiddet kavramının genişlemesi demokratikleşmeyle hatta uygarlaşmayla yakından ilişkili.

Şiddetin öznel yani insana özgü dinamikleri nelerdir? Bireysel anlamda biz insanlar genel olarak neden bu kadar kolay şiddet kullanabiliyoruz? Neden bu kadar çok şiddet var dünyada? Bu soruyu hangi ülkede, hangi koşullarda sorduğumuz da son derece önemli. Örneğin bizler şimdi pek çok sosyoloğa, felsefeciye, siyaset bilimciye göre faşist bir rejimin yerleşmekte veya sürmekte olduğu bir ülkede “Neden şiddet?” sorusunu soruyoruz. Faşist rejimin var olduğu bir ülkede, hemen yanı başında yüzyılın en kanlı savaşlarının olanca şiddetiyle sürdüğü bir ülkede bunu konuşuyoruz, bu bağlam son derece önemli. Şiddet, her çeşidiyle her yerde var. Cezaevlerinde, mecliste, Yüksel Caddesi’nde açlık grevi yapanlara yani sokakta, yapısal veya fiziksel şiddet olarak hastanelerde, okullarda, evlerde...

Şiddet kavramı gündelik hayatımızda saldırganlıkla da her zaman yer değiştirebilen veya eş anlamda kullanılabilen bir kavram. Ama “saldırganlık” (aggression) kavramıyla “şiddet” (violence) kavramının birbirinden farklı olduğunu biliyoruz. Saldırganlık çok daha genel bir kavram. Hayvanlar da saldırganlıkta bulunabiliyorlar ama hayvanlar şiddet (violence) göstermiyor. Bir köpek sizi ısırırsa bana şiddet uyguladı diyemezsiniz. Şiddet insani bir saldırganlıktır. Eğer bir

yerde bir şiddet varsa bu şiddeti uygulayan faillerden en az biri insandır. Köpeği ben ısırırsam ona şiddete uygulamış olurum. Öfke (anger) yine saldırganlık kavramının ve şiddetin olmazsa olmaz bir unsuru.

Öfke, saldırıya, şiddete organizma ve zihni hazırlıyor. Öznel olarak bedensel olarak bunu hissediyoruz ve şiddeti sürdürmemizi sağlıyor. Öfke bir duygu ama şiddetle çok yakından ilişkili bir duygu. Öfke bazen sert bakışla dışa vurulduğunda duygusal şiddeti de üretebiliyor. Öfkemize “hâkim olmak” öfkeyi yönetebilmek, tabii ki şiddet eylemlerine giden yolda bizi daha üretken, yapıcı başka alanlara yönlerebiliyor. Saldırgan olma hali ise saldırganlık kavramından başka genel bir kavramdan biraz daha fazla eylem içiriyor psikanalitik anlamda. İşte aggressivity saldırgan olma hali benim saldırgan olma durumumla ilgili ama ben de bir agresyon potansiyel olarak bulunabilir. Ama saldırgan olma hali (aggressivity) eyleme geçmeyle ilgili bir durumdur. Saldırganlık, öfke, şiddet, bu kavramları bir gökkuşağının renklerine benzetebiliriz, saldırganlık/agresyon hepsine rengini veren, tonunu belirleyen zemindir. Birbirlerine geçişleri gökkuşağının renkleri gibidir öfkeden saldırgan olma haline ve oradan şiddete geçilebilir.

Hayvanlarda saldırgan olma hali (aggressivity) örneğin, kuşlarda, yuvasına yaklaşan öteki kuşa yönelik olarak ötüşünün değişmesi şeklinde olabilir ya da kuluçkadaki bir tavuğa yaklaştınız zaman verdiği tepki saldırgancaadır. İnsanda öfke duygusunun, psiko-fizyolojik tepki şeklinde ortaya çıkan bir saldırganlık olduğunu söyleyebiliriz. Tabii öfkenin mutlaka dışa vurulması ve belli edilmesi de gerekmiyor. Öfkeyi bastırabiliriz ama psikofizyolojik tepki tamamen bastırılmaz yani kurdeşen veya ülser olabilirsiniz. Öfkeyle ilişkili fizyolojik, fizyopatolojik süreçler, istem dışıdır, otomatik olarak ortaya çıkar. Her insanın öfkeleneyeceği ortak yaşantılar olsa da öfke neden ve yoğunluğunun belirleyicileri özeldir. Çünkü öfke bellekte de işlendiği için, benim geçmişimdeki beni öfkeleniren yaşantılar ile ilgili bellek izleri, kayıtlar, bugünkü şu anda var olan ilişkilerimdeki öfkelenmem gereken şeyin ne olacağını ya da öfke düzeyimi belirler. O nedenle aynı olay veya davranış karşısında bir kişi tepki vermezken bir diğeri yoğun bir tepki gösterebilir. Benim geçmiş yaralanmalarım bugünkü öfke nedenlerimin, öfke sıklık ve yoğunluğumun da büyük ölçüde belirleyicisidir. O nedenle bireysel tarihimiz/geçmişimiz, öfkemiz dolayısıyla şiddetle ilişkimizde son derece önemlidir. Çocukluk yaşantılarım, ilişkilerim önemlidir. Öfkenin psikolojik boyutlarını konuşurken vurgulanması gereken; ben bir duruma öfkelenirken o durumu, yaşadığım güncel anda beni öfkeleniren imgeler yanında ona benzer durumlar geçmişte beni nasıl öfkelenirdi beni nasıl mağdur etti onlarla ilgili belleğimdeki zihinsel imgelerim bir şekilde canlanır. Sıklıkla “çok öfkeli, gergin bir toplumuz” diyoruz. Evet, çünkü biz katman katman yığılmış toplumsal travmalarla toplumsal belleği, zihin dünyası kirletilmiş bir toplumuz. Güncel belki masum bir uyarana karşısında öfkemizi kontrol etmekte zorlanıyoruz çünkü herhangi bir söz davranış ses tonu bizde geçmişteki bir diktatörün sesini çağrıştırmaması mümkün değil. Kenan Evren’in düzeysiz, densiz nutuklarını belirli yaş grubundakiler bilir. Şimdi benzer şeyleri görüyoruz, dinlemek zorunda kalıyoruz, televizyonlarımızı kapatıyoruz çünkü anılarımız var, bizim kolektif belleklerimiz, grup belleklerimiz bu densizliklerle yaralanmış, kirletilmiş.

Öfke mekanizmalarına baktığımızda işleyişinde pek çok bedensel sistem devreye giriyor. Kalp atımım değişiyor, solunum sayım, kan şekeri, damarlarımın çapı vb. yani öfkeliyken bedenim değişiyor ve bedenimdeki bu değişimlerin düşüncemi etkilememesi olanaksız. Kendimi kötü hissediyorum, “elim ayağım titriyor”, “dilim damağıma yapıyor”, “çileden çıkıyorum”... tüm bu bedensel değişimleri algılıyorum. Bu beden algısı, öfkenin önemli bir parçası, bendeki bu değişiklik öfke ile ilgili dolayısıyla bilincinde isen bu değişim beni öfkeleniren şeyle ilişkili. Se-



sim titriyor, rengim soluyor, göz bebeklerim büyüyor, tansiyonum yükseliyor filan bunu duygu olarak fark ediyorum bu öfke yaşantısı için çok önemli. Bunun ardından da bu yaşantıyla ilgili zihinsel imgeler bana geçmişte yaşanmış bilinçli veya bilinçdışı ancak hepsi belleğimde kayıtlı hem de güçlü, silinmez şekilde kayıtlı birçok şey çağırıştırıyor. Artık orada o zaman yaşadığı şey “şimdi burada” olup biten bir şey değil, benim bireysel tarihimi, geçmiş yaşantılarımı da içine alan bir şey. Öfkelendiğim belki de saldırganlaştığım, şiddet uyguladığım güncel “şey” de yalnızca şimdi buradaki şey değil, bana geçmişte benzer olumsuz duygular yaşatan “şeylerin” yüklerini de sırtlanmış bir “şey”. Toplumsal veya bireysel olarak bu yüklerim veya “travmatik bagajım” ağırlaştıkça, güncel olumsuzluklara, engellenmelere değin öfkem, saldırganlığım veya korkum, uyuşukluğum, donukluğum da katmerleniyor.

Öfke, saldırganlığa, saldırıya hazırlanmamızı sağlıyor. Öfkelenmeden saldırmak çok zor. Öfkeleniyorum ve öfkelenme ile beraber saldırganlık davranışıma değin bedensel değişimler ortaya çıkıyor. Saldırmak için çizgili kaslarım bir şekilde kan ile doluyor, solunum değişiyor yaralansam da saldırıyı veya kaçışı sürdürebilmem için ağrı, acı hissime azaltan iç morfinler/endorfinler salgılanıyor. Yaralanırsam kan kaybımı en aza indirmek için pıhtılaşma faktörleri etkinleşiyor, kanama sürem azalıyor vb. yani bedensel olarak bir hazırlık sürecine giriyorum. Öfkem bu saldırgan tutumun sürmesini sağlıyor. Öfkenin zihnimde canlandırdığı ve geçmiş yaşantılarımla, bellek kayıtlarımla da ilişkili olan imgeleri, resimleri, sesleri, koku veya diğer hisleri göz önüne alırsak, bunlar kendilik algımı etkiliyor. Buna psikanalitik anlamda yeni bir kendilik halinin ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Örneğin, öfkelenmiş “şey” karşısında ben kendimi itilmiş, değersiz, aşağılanmış, dikkate alınmayan görülmeyen biri olarak hissediyorum. Yaşadığım ve belleğimde kayıtlı olup yeniden canlanmış öyle bir karşılıklı ilişki var ki, karşımdaki bana hakaret ediyor, beni değersiz görüyor, beni aşağılıyor, karşımda öyle bir kişi/nesne var ki o, beni değersiz kılan, beni aşağılayan kötü bir şey. Kendimi kötü hissediyorum (değersiz, aşağılanmış kendilik) diğer yandan karşımdaki öteki de kötü, acımasız, adaletsiz hatta bana/bize yapılanlara kayıtsız kaldığına aldırmadıklarına inanıyorsam dünya, tanıklar da kötüler torbasına atabiliyorum. Doğal olarak bu ikili zihinsel imgeye yani kötü dünya ve haksızlığa uğramış, aşağılanmış ben imgelerine bir de duygu ekleniyor. Olumsuz bir duygu, bedensel boyutları da olan son derece olumsuz bir duygu ekleniyor. Temel duygu öfkenin yanı sıra burada nefret, kin, korku vb. pek çok olumsuz duygu ortaya çıkıyor.

Yukarıda tanımladığım süreç saldırganlığın (aggression) ortaya çıkış süreci ya da hazırlık aşaması. Bu sürecin mutlaka şiddetle sonuçlanması gerekmiyor, gittiği yönü değiştirmek mümkün. Bu öznel süreci anlamak, psikolojik, psikanalitik anlamda anlamak, öznenin saldırganlığını anlamak saldırganlığı en aza indirebilmek ya da şiddeti en aza indirebilmenin yollarına ışık tutabiliyor. Saldırganlığın bu öznel dinamiklerini görmezlikten gelip, saldırganlığı ve şiddeti yalnızca biyoloji, kalıtım, evrimsel regresyon (atalara geri dönüş), insanın hayvani özü veya fitrat gibi değişmez, değiştirilemez kavramlar temelinde açıklamak ise şiddeti değişmez bir olgu olarak kabullenip ona boyun eğmemizi telkin ediyor.

Kişi öfkelenmesine neden olan bir durumla karşı karşıyadır ve bu olumsuz duygusunu denetlemeyi, en aza indirmeyi bilinçli olarak isteyebilir. Öfke içinde olan kendiliğine ve onu öfkelen-diren ötekine, dışardan bakabilmeyi başaran özne bu bilinçli farkındalığa ulaşabilir. Ancak öfke girdabına kapıldıysa, öfkeli kendiliği ve onu öfkelen-diren öteki ile ilişkisinin dışına çıkıp, öfkeli kendiliğini kontrol etme çabasına giremez, şiddete veya tam tersi korku içinde kaçma veya dona kalmaya giden yola daha yakındır. Öfke yaratan ilişkiye değin bu bilinçli farkındalık, saldırı-

ganlığı kontrol etme arzusu, hissettiği öfkeyi ve saldırıya hazır beden durumunu veya şiddeti rahatlıkla farklı şeylerle ikame edebilir, dönüştürebilir. İçimde yükselen saldırganlığı bastırmak istiyorum, benim aşağılanmış, değersiz hissetmemle ilgili bu ilişkiyi, bu ilişkideki kendiliğimi, karşımda beni böyle hissettiren ötekini algılayışımı değiştirmek istiyorum. “Denetleme” sözcüğünün öfke denetimi bağlamında anlam kazandığı yer tam da burasıdır. Bu durum edilgenlik olarak kabul edilemez aksine denetimsiz boşalmış bir saldırganlık veya şiddet ediminden çok daha etkin bir tutumdur. Denetim altına alınmış veya süblime edilmiş, yüceltilmiş öfkenin, saldırganlığın enerji sağlayacağı etkinlikler, şiddeti başka kanallara yönlterek onu alt etmemi, tanıkların, ötekilerin gözünde beni etkin, haklı kılabılır, bu da yaralı kendiliğim için onarıcı, iyileştiricidir. Örneğin, bu ve benzeri toplantılar, şiddet üzerine şiddetin yarattığı mağduriyetler, adaletsizlikler ve bunlarla nasıl baş edeceğimiz üzerine böyle toplantılarda konuşmak, söz almak bu amaçla bir araya gelmek saldırgan duygu ve düşüncelerimizi, öfkemizi yüceltmenin, üretken bir eylemliliğe dönüştürmenin en güzel yollarından biri. Şiir, roman da yazabiliriz, beste yapabiliriz, Miles Davis veya Ahmet Kaya dinleyebiliriz.

Öfke kötü bir şey mi? Saldırganlık hali çok kötü bir şey mi? Hayır o kadar da kötü bir şey değil. Dünyanın daha iyi bir dünya olmasındaki en önemli etken, bizden önceki eşitsizlik, baskı, zulüm, adaletsizlikler karşısında daha yaşanılabilir bir dünya isteyen ve bunun için şu veya bu şekilde mücadele eden insanların öfkeleri ve saldırganlıklarına dayanır. Bu arzuya bu hoşnutsuzluğa şiddet diyemeyiz. Çünkü bizi nesneye ve dünyaya dönük olarak bir şeyleri değiştirme etkilemeye iten eylem de saldırganlıkla aynı kaynaktan enerjisini alır. Peki, literatürde bunun yeri var mı bilimsel anlamda? Tabii ki var. Buna “sağ kalım yönelimli öfke veya saldırganlık” (Survival oriented anger or aggression) adı veriliyor. “Sağ kalmak” kendini korumak dediğimiz zaman biraz bencilce bir tepki anlaşılabilir belki. “Nefsi müdafaa” kendimi korumak için saldırganlaşabiliyorum. Kimsenin böyle bir saldırganlık veya şiddet konusunda çok tereddüdü yok. Yani hayatta kalmak için o anda hemen orada bana yönelik bir şiddet varsa, kendimi savunmak için şiddete başvurabilirim ya da saldırganlaşabilirim, “Nefsi müdafaa”, kendimi koruyorum. Bu, hukuki olarak, genel olarak kabul edilen bir şeydir. Hayatta kalma, yaşam hakkını savunma ile ilgili tepkilerimiz yalnızca bireyin yaşama hakkıyla sınırlı değildir. Hemen burada şimdi beni doğrudan etkilemeyen ancak önemsedğim belirli bazı etik değerleri, insani değerleri savunmak için de öfke duyuyorum. Hiç öfke duymasak, örneğin şehirlerin şebeke suyuna uyuşturucu karıştırılırsa, herkes pembe hayal dünyasında olsa çekilir mi bu Türkiye, dünya? Çekilmez. Öfke duymalıyız, yani kendini korumak ya da evrensel insanlık değerlerini korumak, özgürlüğü, eşitliği, adaleti, barışı savunmak için öfke duygusu gerekli, ancak öfkeyi mutlaka şiddete dönüştürmek gerekmiyor. Bu öfkemiz şiddet dışında başka alanlara da yönelebilir, edimlere de dönüşebilir. Bu olasılık, bence her şeye rağmen umutlu olmamızın temeli. Sanat, bilimsel merak, politika, edebiyat, örgütlenme, parti kurma, şiir yazma, dernek kurma, miting yapma bunlar hep öfkemizden, saldırganlığımızdan enerji alabilecek yapıcı eylemler.

Hayvanlarda saldırganlık, biraz önce kuluçkadaki tavuğun davranışından verdiğim örnekte olduğu gibi “saldırganca sosyal işaretlerle karakterize davranış” olarak tanımlanabilir. Bu davranışlar saldırganca fakat şiddet davranışı değil. Ünlü bir etolog olan Konrad Lorenz’in, söylediği gibi hayvanlar aleminde, normal koşullarda aynı türün üyeleri arasındaki saldırganlıklarda ciddi yaralanma veya ölüm olmuyor. Hayvanları haksızlık ettiğimizi itiraf etmemiz gerekiyor. Canice bir şiddet eyleminden sonra “Bunu yapan insan olamaz” sözü son derece yanlıştır. Bunu yapan, “insan, daha fazla insan” olduğu için söz konusu dehşete düşüren şiddeti ötekine uygulamıştır.

Tüylerimizi diken diken eden, midemizi bulandıran şiddet eylemlerini ancak insan yapabilir yeryüzünde başka hiçbir varlık yapamaz. İnsanın hayvanlardan farklı olan yani insan olmasını mümkün kılan ruhsal yapısını, ruhsal mekanizmaları ancak tanık olduğumuz dehşet verici şiddet davranışlarını ortaya çıkarabilir. Hergün tanık olduğumuz böylesine planlı, böylesine acımasız... ve soğukkanlı şiddet ancak insana özgül ego'nun ürünü olabilir. Hemcinslerimizin böyle bir şey yaptığı ile ilgili utancı gizlemek için egolarımız o ünlü savunma mekanizmalarını kullanarak kendi hakikatini yadsır ve kötülüğü hayvanlara yansıtır: “Hayır bunu yapan benim hemcinsim olamaz, aynı türün üyesi olamayız, onunla ortak hiçbir şeyim olamamalı, o bir hayvan!”. Oysa canilerle ortak yanımız bizi insan yapan egolarımız ve egolarımızın bastırıldığı bilinçdışımızın varlığıdır. Hayvanların saldırganlığının insan şiddetinden farklı olarak son derece makul, kabul edilebilir (beslenme, kendini savunma, çiftleşme, çocuklarını koruma, türün devamı vb.) nedenleri vardır.

İnsanlarla ilgili saldırganlık konusu, burada şiddet denildiği zaman tabii şiddetin alt tipleri var ama daha çok hemen aklımıza, bedensel fiziksel bir zarar ya da ötekini fiziksel bütünlüğüne zarar verme geliyor. J.Laplanche ve J.B. Pontalis'in psikanaliz sözlüğünde saldırganlık şöyle tanımlanıyor: “Diğer insanlara, gerçekte ya da düşlemede zarar vermeye, aşağılamaya, sınırlamaya yönelik eğilim veya eğilimler kümesi. Şiddet veya yıkıcı motor eylem saldırganlığın alabileceği tek biçim değildir.” Benim fantezilerim saldırganca fantezilerim olabilir. Öfke duyduğum kişi veya kişilere, ötekine ya da herhangi bir şeye imgesel anlamda zihnimde saldırganca, şiddet içeren hayaller kurabiliyorum, bunu eyleme dökmem gerekmiyor, yalnızca zihnimde, fantezilerimde kalıyor. Saldırganlık fantezileri eyleme, şiddete dönüşmediği sürece korkulmaması gereken şeyler. Bu tür fanteziler kurabiliriz, zaten kuruyoruz. Bu fantezilerimizi fıkra yapıp anlatarak, espriler yaparak, karikatürler çizerek, dedikodu yaparak, söze veya yazıya dökerek çeşitli şekillerde özellikle de sosyal medyada paylaşıyoruz. Demokratik toplumlarda o kişi veya şeye karşı şiddet kışkırtıcılığı yapmadığı sürece bu tür saldırganca fantezilerin sanatsal, politik vb. dışı vurumu, ifade özgürlüğü sınırları içinde kabul edilir. Otokratik rejimlerde ise iktidardakiler toplumda uyandırdıkları öfkenin çok iyi farkında oldukları için misilleme korkuları nedeniyle sıradan bir eleştiride bile tehdit algılayabilirler.

Yukarıdaki saldırganlık tanımı “ona zarar vermeye, sınırlamaya değin eylemler ve eğilimler kümesi” vurgusuyla eyleme geçmemiş eğilim halindeki duygu ve düşünceleri de saldırganlıkla ilişkilendirmiştir. Eğilim halinde kalan saldırganlık şiddet değildir, bu nedenle de ötekine zarar verme eğilimlerinizin yani saldırganlığınızın alabileceği tek biçim şiddet veya yıkıcı motor eylem değildir. Yani saldırganlık ve öfke potansiyel olarak bizi bir şeyler yapmaya itiyor ama mutlaka şiddet göstermemiz gerekiyor. İnsanlar, diğer insanlara ve diğer insanlar dışında, hayvanlara veya nesnelere yönelik olarak da saldırganlaşabilir. Yukarıdaki şiddet tanımında sorgulanacak şiddetin nesnesinin mutlaka insan olmasının gerekmemesidir.

Henri Michaux'ın aşağıdaki tanımında şiddet, insan ilişkileri ortamında yaşanan şu veya bu şekilde ötekine zarar verecek saldırganlık olarak tanımlanıyor: “Karşılıklı ilişkiler ortamında, taraflardan biri veya birkaçı doğrudan veya dolaylı, diğerlerinin bir veya birkaçının bedensel bütünlüğüne veya manevi bütünlüğüne veya mallarına veya simgesel ve kültürel değerlerine oranı ne olursa olsun zarar verecek şekilde davranırsa orada şiddet vardır.” Bu tanımda kendine zarar verme belirtilmemiş. Kendine zarar verme de bir şiddet davranışıdır. Yani intihar ya da kendini kesme vesaire de bir şiddet davranışı olarak değerlendirmemiz gerekiyor. Günümüz psikiyatrisinde kendine yönelik şiddet olarak tanımlıyoruz.

İnsanın özünde şiddet vardır mıdır? Kalıtsal olarak şiddet gelir mi? Bir cinsiyetin, bir ulusun genlerinde şiddet eğilimi aktarılır mı? Türkiye'nin bu günkü kültürel ortamında ön plana çıkan kavramla sorarsak: fitratımızda şiddet var mıdır? Geçenlerde "bilimsel" bir tartışma programında iki bilim adamı, "fitratımızda Allah'a inanmak vardır"ın "bilimsel" temellerini açıklıyorlardı. Kısaca İslam soslu özcülük, kolayca ayrımcılığa, ırkçılığa gidecek sapkınlığıyla hortladı. Bazı bilim insanlarına göre şiddet fitratımızda var ve bunun "tedavisi" iman, yatıştırıcılar veya kapatmak! Bu yakın tarihli bir gazete haberi: muhtar, okey açmasına izin vermeyen arkadaşını oyun masasında öldürdü. Genetik olarak veya fitratında okey açmasını engelleyen birini öldürme ile ilgili bir özelliğimiz mi var? bu muhtarın öfkesini denetleme gücüyle, engellenme karşısında yaşadığı öfke düzeyiyle, doğup büyüdüğü kültürde şiddetle ilgili görüp benimsedikleriyle, muhtar olma yani muktedir olma ile ilişkisiyle ilgili. Doğrudan engelleme karşındakini narsistik egomuz ne kadar inciniyor ve bunun sonucunda şiddet nasıl ortaya çıkıyor, kültürün ve öğrenme de bunda etkili. Bir diğer gazete haberi: düğünde halay başı olmak için, bu benzeri ikinci ya da üçüncü olay, erkekler birbirlerini öldürdüler yaraladılar. Halay başı ben, bizden biri olacak şeklinde tezahür eden iktidar güç istenci. Bunun tabii ki ikili ilişkilerle, aile içi ilişkilerle, ülke yönetimi ile ilgili versiyonlarını da dehşetle yaşıyor görüyoruz. Politik alanda, kadın-erkek çatışmasında egolar savaşı çok daha kanlı oluyor. Bu çok daha kanlı sonuçlara yol açıyor. Yakında yaşadığımız katliamları, kadın cinayetlerini hatırlamamız yeter. Eğitim, egolarımızın, sınırsızca yayılmak, ötekini işgal etmek edemezse yok etmek eğilimini sınırlamada etkili tek faktör mü? Etkili, gerekli ancak yeterli bir etken değil eğitim. Yakında toplumun çok ilgisini çeken bir gazete haberi daha: çok iyi eğitim almış, yurt dışında doktora yapmış bir bilgisayar programcısı, yeğenine kendi çocuğundan daha fazla ilgi gösterildiği için yeğeni olan çocuğun yüzüne kezzap atıp kör olmasına neden oluyor. Adli tıp değerlendirmesinde belirgin bir ruhsal hastalığı saptanamıyor. Benliğinin uzantısı olarak gördüğü kendi çocuğunun yeğeninden daha az ilgi görmesine öfkeleniyor. O ve ona ait olanın daha çok beğenilmesini, sevilmesini, ötekileri geçmesini, birinci, en önde olmasını istiyor ve şiddet. Engellenmişlik duygusunun, öfkenin şiddete dönüşmesinde onu dönüştürme kapasitemiz ve içinde yaşadığımız kültürün buna olanak verip vermemesi önemli.

Şiddet türlerinden çok bahsedildi. Bireysel ve grup şiddetleri birbirinden farklıdır. Grup şiddeti dinamikleri açısından farklıdır çünkü farklı bir grup dinamiği vardır insanlar bireysel olarak şöyle ya da böyle davranabilir ama grup içerisinde çok daha farklı bir ruh hali vardır. O nedenle grup şiddet ile ilgili Türkiye'de pek çok örnekler var. Geçmişimizde bazı dini, etnik, mezhep gruplarına yönelik pogromlar var. Linç kültürü hala farklı olan herkesi, her kesimi tehdit ediyor. Kendini savunmak (nefsi müdafaa) için şiddet kullanma yanında, önceden planlayarak uygulanan şiddet eylemleri var. Bunları da birbirinden ayırmak gerekir. Kendine zarar verme şeklindeki şiddet, ya psikopatolojik şiddet var. Yani kişinin ruhsal bir hastalığı vardır. Tamamen bilinçdışı fantezileri çerçevesinde gerçekte olmayan bir durumu gerçekmiş gibi algılayıp bununla ilgili bir şiddette bulunabilir. Bu psikopatolojik şiddettir. Ve kanun önünde bir yıldan az olmamak üzere akıl hastalıkları hastanesinde tutup iyileşmişse denetimli olarak serbest bırakılır. Ceza ehliyeti yoktur bu kişinin. Bir şiddet türü de günümüz şiddet literatüründe çokça tartışılan sembolik şiddettir. Gündelik hayatın içinde örtük olarak, ayrıntılara gizlenerek yer alan, ayrımcı tutumlar, ekonomik kısıtlamalar gibi bireyler üzerine uygulanan sosyal, kültürel baskılar sembolik şiddet olarak tanımlanır. Sembolik, yapısal ve kültürel şiddet türlerine daha fazla giremeyeceğim. Önemli başlıklar ancak ne yazık ki ülkemizde çıplak şiddetten bu incelmis şiddet türlerini gündemimize alamadık henüz. Türkiye'de ne yazık ki çok kaba, çok açık kitlesel

katliamlarla ortaya çıkan çıplak şiddetle karşı karşıyayız. Çıplak şiddetin gündemimizden düşüp sembolik şiddetin ayrıntılarını tartıştığımız bir Türkiye'yi özlüyoruz.

Kimlikler ve şiddet başlığı, sembolik şiddeti de kapsayan son derece önemli bir başlık. D. Riches, "Antropolojik Açıdan Şiddet" adlı kitabında sembolik şiddet-kimlikler ilişkisini şöyle açıklıyor: "Maddi olarak şiddet, nesnelere çarptırmak, hasara uğratmak veya yok etmek için zor uygulanmasıyla ilgilidir; zihinsel olarak ise, kimliklerin saldırıya uğramasıyla. Zihinsel tasarımdaki bir unsur tehdit edildiği zaman saldırı gerçekleşmiş olur."

Ötekinin kimliğine, ötekinin özdeşim kurduğu, benimsediği benlik değerlerine yönelik şiddet de son derece yaygın bir şiddet türü Türkiye'de. Türkiye'nin uzak geçmişinden bu yana süregelen, kimlik mücadelelerine, kimlik savaşlarına neden olacak kadar etkin bir şiddet türü.

Saldırganlık doğuştan mı gelir? Ya da içgüdüsel midir? Ya da tepki midir? Öğrenilir mi sorusu iki şekilde yanıtlanıyor: doğuştan gelir, biyolojik hepimizin içinde vardır, genetik olarak belirlenmiştir. Ya da bizde engellenme karşısında bu engeli ortadan kaldırmayla ilgili olarak eylemek gibi bir eğilim, bir dürtümüz vardır. Yani dünyayı bir şekilde kendimize uydurmak isteriz ama bu mutlaka şiddetin bizim içimizde olması demek değildir. Yani iç ve dış engellerin aşıldığı bir uyum denge arayışımız, dürtümüz vardır. Bu dürtünün içsel (hastalık ölüm canlılar için kaçınılmazdır) veya dışsal nedenlerle (çünkü ötekiler de benzer bir dürtüyle eylemler) engelle karşılaşmaması mümkün değildir. Önündeki engeller ne kadar rasyonel, adil ve kabul edilebilir olursa, öznenin engellerle ilgili saldırganlık ya da şiddet gösterme olasılığı o kadar azalır.

İnsanın kalıtsal ya da doğuştan biyolojik olarak şiddete eğilimli olduğu görüşü biyolojik ve evrimsel psikolojinin destekleriyle popülerleşmekte. Hz. Adem'in baştan çıkması gibi tüm insanlar, hepimiz doğuştan günahkârız, kötüyüz. Bu bilimsel bir söylemle cilalanmış çok eski özcü görüşün "bilimsel" kökenleri 19.yy'a uzanıyor. Günümüzde bu yaklaşımın örneklerini gazete haberlerinde ya da internet sitelerinde görüyorsunuz. Evrimsel özelliklerimiz "türün devamı" gereği öyle gerektirdiği için kadınlar yumurtlama dönemlerinde daha erkeksi ifadeli erkeklere yönelirken, yumurtlama dönemleri dışında daha domestik erkeklere yöneliyor. Kadınlara özgü bu evrimsel özelliğin kökeni atalarımızdan, maymundan geliyor. Pek çok davranışımız apaçık bir indirgemecilikle böyle açıklanıyor, evrimsel psikoloji denilen ve bu fitrati yaklaşımı "bilimsel" verilerle mutlaklaştıran bu bakış günümüzde son derece popüler. İtalyan hekim Cesare Lombroso, 1800'lü yılların sonlarında kasvetli bir aralık gününün sabahında insan neden şiddete başvurur neden suç işler diye düşünürken birdenbire: "Bir eşkıyanın kafatasındaki bir dizi atasal anormallik gördüm yani eşkıyalar, suç işleyenler, atalarına dönüyordu." Ne oluyordu? Lombroso'ya göre maymunlaşıyorlardı. Çok ilkel gelebilir size ancak bugün çok daha rafinesi yapılıyor. Araştırmalar FMR'lar falan filan ama aynı şeyi söylüyorlar. Lombroso'ya göre doğuştan suçluların maymunu özellikleri arasında görece uzun kollar, kavrama yeteneğine sahip ayaklar. Maymunların ayaklarının dallara tutunması için böyle ayakları var ve doğuştan suçlular maymun atalarına geriliyorlar. Bunlar insan olamaz, insanlık dışı, bunlar hayvan kategorisinde ele alınabilir. Yirminci yüzyıl bilim ve kültürünün önemli gelişmelerinden biri, bu biyolojik belirlemecilikten uzaklaşmak oldu.

İnsanı benliği, özneliği olan, kendisi, kendi düşüncesi üzerine düşünebilen (reflektif düşünce), öğrenen ve bir bilinçdışı olan bir hayvan olarak görmeye başladık. Bilinçdışının, kültürün ve toplumsal sınıfın etkisinin biyolojik eğilimlerimize çok ağır bastığını öğrendik. Biz hayvanlardan ayrılarak insanlaştık. Öznenin biyolojik varlığının belirlediği davranışlarına göre sosyal,

sınıfsal, bilinçdışı varoluşunun belirlediklerinin ağırlığını bize Marx yani tarihsel materyalizm öğretti, Freud veya psikanaliz öğretti. Köhnemiş insan ve toplum bakışımızı değiştirip bize yeni bir insan, toplum anlayışı kazandırdılar. Evrimsel psikolojinin en etkili temel kitaplarından biri “Çıplak Maymun” dur. Bu yaklaşıma göre insan: “Afrikalı bir etçilden türemiş, doğuştan saldırganlık ve toprağını koruma güdülerine sahip bir ‘çıplak maymun’ dur. Bu yaklaşım şiddeti kaçınılmaz, olağan kıldığı gibi savaşları, milliyetçiliği doğal ve “fitrat” gereği meşrulaştırıyor. Toprağını korumak bugünün Türkiye’sinde bugünün dünyasında düşünüldüğünde milliyetçilik, ulusçuluk, “gerisini teferruat” kılan şiddet tapıncı, özümüzde olan özsel bir özellik. Kendi yaşam alanına sahip çıkma hali ise, erkeğin sürü başı, avcı olduğu, kadının çocuk yetiştirmede uzmanlaştığı cinsiyetler arası bir iş bölümünü mutlaklaştırıyor. Kadın şunu yapar erkek bunu yapar. Erkek avcıdır o nedenle çok eşlidir filan falan bunları hep dinliyoruz. Bu insanı hayvana indirgeyerek bugün var olan sistemin bütün pisliklerini rasyonalize etmek arayışından başka bir şey değildir.

Freud’un şiddet doğuştan mı? Tepki mi sorusuna ilk yanıtı, şiddetin engellenme karşısında bir tepki olduğudur. İnsan egosu bir şekilde bütünüyle kabullenilmek öteki tarafından görünmek, bütünüyle engelsiz yaşama arzusu içindedir ve mutlaka dışarda en azından anne bakımı ideal de olsa ki bu psikanalitik anlamda ancak “good enough” yeterince iyi olabilir ve o yeterince iyi olma hali insan için bir engellenmedir. Engellendiği zaman da bu narsistik egosunun engellenmesiyle ilgili olarak, engel olarak gördüğünü etkisiz kılmak için dış dünyaya bir tepki verir. Freud çocuğun dışarıdaki ötekine şiddetle muhtaç olduğunu, temel dürtüsünün ötekine yönelmek onu tutup bırakmamak olduğunu ancak bu şehvetli arzuyu, ötekinin anne veya bakım veren her kimse tamamen doyurmasının olanaksız olduğunu ve bu doyumsuzluğun, eksikliğin, saldırganlığı çağırıldığını vurgular Freud. Freud’un 1920’lerde şekillenen ikinci yanıtı ise, saldırganlığı ölüm dürtüsüyle ilişkili onun bir parçası olduğu yönündedir. Freud’un ölüm dürtüsü son derece yanlış algılanmıştır. Bunlardan birisi sanki bu öldürmeyle, hayvani bir saldırganlıkla ilgili bir içgüdü imiş gibi düşünülür, Freud böyle bir şey söylememiştir. Freud ölüm dürtüsü dediği zaman ruhsal olarak bir uyum, bir denge, bir homeostas bir engellenmelerin en aza indiği durum ya da beni içsel ve dışsal olarak etkileyen, rahatsız eden şeylerin minimize edildiği bir “huzur” hali arayışını kastetmiştir. Biz iç ve dış dünyamızla uyum halini arzularız der. Freud’a göre, insanın temel dürtüsü bu denge, uyum arayışında en uç uyum olan “ölüm” halini arzulanması gibidir. Bu nedenle bu dürtüye yani insanın temel dürtüsüne “ölüm dürtüsü” adını vermiştir. Bu yönelişin, dürtünün ölme, öldürme arzusuyla doğrudan bir ilişkisi yoktur. Bu dürtü, bir eksik, ötekine muhtaç insan için doyurulması mümkün olmayan bir dürtüdür, Lacan bu nedenle “imkansız dürtü” der, ona göre “insan için eksik olmayan tek şey eksiklikler.” Bugün huzur dediğimiz şey. Şu da olmasa, bu da olmasa veya şu olsa, bunu da yapsam vb. Bir şekilde buradan çıkarak da Freud bunun mümkün olmadığını, bunun ancak ölümlle mümkün olduğunu söyler. Ve bizim bu arzumuza ölüm dürtüsü der. Ölüm dürtüsü. Ha buradan çıkarak biz ölümü mü isteriz? Hayır. Ölüm tarafından itiliriz. Huzuru ararız. Huzuru dünya içinde mücadele ederek ararız ama ya şu da olsa bu da olsa tam da şunu yapıyordum şeklinde yeni nesnelere üzerinden bir huzur arayışı vardır. Bu arayışa Freud ölüm dürtüsü der. Bu arayışın içerisinde tabi ki ötekiyle ilişkili olarak ötekinin bizi kabul etmesi, ötekinin bizi mümkün olduğunca sahip olma kontrol etme dünyayı denetleme hali de vardır. Bu yayılcı, işgalci, narsistik arzunun / dürtünün denetimsiz iktidarını kurması özne, toplum ve dünya için bir felakettir. Kapitalizm tam da egonun narsisizmine açgözlülüğüne enerji sağlayan bu dürtünün yüceltildiği bir düzendir. Dünya bugün küresel kapitalizmin güç sahiplerinin bu dürtülerini doyurmak arzusuyla

yönettikleri bir cehenneme döndü. Muktedirler, geniş kitleleri, huzurun daha çok üretmek daha çok tüketmekten geçtiğine ikna etmek, kapitalist üretim ilişkilerini sürekli yeniden üretmek için ellerinden geleni yapıyorlar. İmkansız, ölümcül bir “huzur” arayışında dünyaya acımasızca şiddet uyguluyoruz, bu arayış kapitalizm çağında somutlaşıp gerçek bir ölüm dürtüsü haline geliyor. Dünya yok oluyor. En yakın felaket bir çevresel felaket. Çünkü kapitalizm, nesneyi kendine benzetme arzusuyla dünyayı değiştirmeye çırpınıyor, bütün dünyayı bir hammadde olarak görüyor. Huzura ermek için yok edeceğiz, Afganistan’a, Irak’a, Suriye’ye, Yemen’e gireceğiz, barış için savaşaacağız, öldüreceğiz diyor. Freud, iç dünyamıza dönük olarak da bir sabitlik aradığımızı belirtir. Buna Nirvana ilkesi diyor: “Zihinsel yaşamın ve belki de genel olarak sinirsel yaşamın egemen eğilimi, uyarılara bağlı içsel gerilimi azaltma, sabit tutma ya da kaldırma çabasıdır (Nirvana İlkesi).” Bütünüyle bir içsel-dışsal uyum, Nirvana. Freud’a göre ölüme kestirmeden gitmeyiz: “Tutucu dürtüler tarafından sadık bir biçimde izlenen ölüme uzanan bu dolambaçlı yollar, bugün bizi yaşam görüngüleri tablosuyla karşı karşıya bırakacaktır.” Burada görüldüğü gibi ölüme uzanan bu dolambaçlı yollar bizi yaşam görüngüleri tablosuyla karşı karşıya bırakıyor. Yani biz tüm uyarıyı bu ölüm dürtüsünün ittiği iştahlı, açgözlü huzur arayışında üretiriz.

Ölüme/huzuru ararken daha rahat daha huzur içinde olmak için dünyaya müdahale ederiz ama her zaman için yeni engeller çıkar. Onları, engelleri, kolayca bozuncular, keyif kaçırıcılar, huzur bozucular olarak görürüz. İşte şiddetin her türü bu düşman tespitiyle başlar. Freud’un çok güzel bir sözü: “Hepimiz kendi meşrebimizce ölürüz.” Yani kimimiz haldır haldır para kazanmak için koşturarak huzura ermek için ölürüz. Kimimiz 6. Evimizi alır 7.si için takside gireriz. Kimimiz 5. Kitabımızı ölmeden yazmaya çırpınırız, kimimiz Everest’e çıkmadan ölmek için dua ederiz. Dünya üzerindeki arzularımız üzerinden çırpınarak meşrebimizce ölürüz. Bu iştah Türkiye’nde de başının belası değil mi? Bu aç gözlülük? Ölüm dürtüsü saldırganlık ya da öldürme dürtüsü değildir bu anlamda. Ölüm dürtüsü tabi ki bu arzunun karşımıza çıkan engellere yönelik saldırganlık davranışıyla da ilişkili. Pek çok psikanaliz ekolü bir saldırganlık davranışının ve buna bağlı olarak şiddetin tepki olduğunu vurgular. Tepkidir. Dış dünyadan yanıt almayı isteriz, duyulmak, görülmek isteriz. Görülmediğimiz zaman tepki veririz. Ve bu tepki saldırganlık biçiminde ortaya çıkabilir. Bu tepkinin şiddete dönüşüp dönüşmemesi hangi ortam hangi bağlam hangi özelliklerde olduğuyla çok yakından ilgilidir. Bazı toplumsal düzenler, kişinin bu dışavurumunu farklı alanlara yönelebileceği kanalları açık kıldığı için ki bunu daha somutlaştırsak örneğin demokratik toplumlar kültüre, sanata, felsefeye vs. önem veren toplumlar bizim bunu söze dökmemizi, süblime etmemizi sanat eserleriyle, toplumsal örgütlenmeyle, demokratik yollarla tepkilerini dışa vurmamızı mümkün kıldığı için şiddet davranışı özellikle siyasal şiddet, kimlik çatışması daha azdır. Bireyin en büyük incinme kaynağı narsisizmidir. Narsisizm de bir şekilde kendini dış dünyada görme arzusu. Daima saldırganlık onun tarafından davet edilir. Yine burada birey yani özne öteki tarafından tanınmak görünmek bir şekilde onaylanmak ister. Ve bu reddediş ki toplumumuzda ister sınıfsal, dini, mezhepsel, etnik, cinsiyet anlamında bunun ne kadar çok arttığını biliyoruz, tanık oluyoruz.

Aynalanma (mirroring) bu görülmek, duyulma arzusunun psikanalizdeki adı. Bebek annenin yüzünde sesinde dokunuşunda kendini görmek ister. Bir bütünlük ister. Kabul edildiğini görmek ister çünkü o darmadağındır. Bedensel anlamda, fiziksel anlamda sıkıntı içindedir kaybolmuş içindedir. Onu da bütünlük ister. Yani bebek esasında böyle bir parçalanmışlığı yaşar ama annenin yüzünde bu bütünlüğü bulur. Annesi odur o annesidir. Annesinin yüzünü kaybettiği zaman büyük bir sıkıntıya düşer. Cee oyununu da o yüzden çok sever bebekler. Kaybeder bulur-

lar, kaybeder bulurlar. Tam da aynalanmayla ilgilidir. Ve burada bu bütünlük arayışı yani bebeğin annede kendini görmesi annenin yüzünde bütünlüşmesi annenin ona kendini nasıl yansıttığıyla ilişkili olarak bunun toplumun devletle yani ilişkisinde de görebiliriz. Çaresiz bir kişinin sosyal bir devlet içerisinde, mağduriyetinin bilindiğini, görüldüğünü, ihtiyaçlarının giderildiğini görmesi ve tanımlanması yoksunluğuyla ilgili öfkeyi ve sıkıntıyı büyük ölçüde azaltacaktır. Bu sadece anneye ilişkisi içerisinde kalmaz tabi. Toplumsal anlamda da bu görünme hali son derece önemlidir. Bu görünme halini manipüle edenler son 15 yılda siyasal anlamda orantısız bir güç kazandılar ülkemizde. Biz sizi görüyoruz, eski rejim size çok acı çekti. “Orada kimse yok mu?” “Biz varız” Buna popülizm de diyebiliriz, aynalamaktır popülizm. Bu nedenle son derece önemli bir politik etkiye sahiptir aynı zamanda. Burada Harvard üniversitesinde yapılan bir çalışma yani bizim öteki ile ilgili, öteki tarafından görülme arzumuzun çok erken yaşlarda nasıl ortaya çıktığının araştırıldığı bir deney izliyoruz: Durgun yüz deneyi (still face) Sekiz aylık bir bebeğin annesiyle ilişkisini görüyorsunuz. Aynalanma isteği. Öfkenin ortaya çıkışını göreceğiz burada. Ne zaman göreceğiz? Görülmediği zaman. Anlaşılmadığı zaman. Bu çocuğun bu yüzündeki ifadeyi devletin bir etnik gruba, bir mezhep grubuna bir ideolojiye bakışındaki donukluk olarak da görebilirsiniz. Öfke yaratır. Bakın annenin yüzü dönüyor, “still face” donuk bir yüzle bakacak çocuğa. Burada annenin yüzünü bir grubu şu veya bu özelliğinden ötürü inkâr eden, reddeden yok eden devletin yüzü olarak görün lütfen bunu. Bakın bebek sıklmaya başlıyor. Görülmediğini hissetmeye başlıyor. Reddedildiğini hissediyor. Annenin dikkatini çekmek istiyor. “Demokratik” yolları kullanıyor yani henüz ağlamıyor, bağırıyor. İşaret ediyor beraber şuraya bakalım. Anne bana bak diyor anneyi baştan çıkarmaya çalışıyor 8 aylık bir bebek, tek arzusu aynalanmak. Toplumsal sınıflar etnik, mezhepsel gruplar, dinsel gruplar, ideolojik gruplar benzer şeyleri yaparlar. Girişimlerinden yanıt alamazlarsa şurada yanı başımızda Yüksel’de açlık grevine girerler. Bebeklerin aynalanmadıkları, görülmedikleri zaman yoğun bir öfkeleri ortaya çıkar. Bebek ne oluyor? diyor, beni daha önceki gibi neden görmüyor? Ağlıyor, işte öfke. Yine vurguluyorum bu bizim fitratımızda olanın ortaya çıkması veya atalarımızın davranış kalıplarına geri dönüş değil. Bu ilişkiyle, ötekiyle diğer insanlarla, dünyayla ilgili bir tepki. Öteki tarafından görülmemeye ilgili. Bizde Harvard Üniversitesi’nde yapılmış buna benzer araştırmalar yapamıyoruz ne yazık ki üniversitelerimizde, ne yazık ki üniversitelerimiz başka işlerle meşgul. Ama Youtube’da halkımız bunu yapıyor onlardan izliyoruz. Bu videoları gösteremeyeceğim ama İki kardeş ekranda biri şiir okuyarak kendini görmek istiyor ama ablası da ekranı paylaşmak istiyor. O şiir okuyor ablasının başı ekranda, pat diye vuruyor ablaya küçük olan vuruyor <https://www.youtube.com/watch?v=Ieh-bxhg0xk>

Buradaki görünme arzusu da tam da bu biraz önce gördüğünüz bilimsel deneye çok benzer bir doğal durum. Çok etkileyici o açıdan almak istedim.

Toplumlarda ne oluyor? Toplumda da herhangi bir kişinin, herhangi bir grubun herhangi bir sınıfın tamamen bütünüyle toplumun tek ve biricik unsuru olarak görebilmesi ve herkesin dikkatini kendisi üzerinde toplayabilmesi mümkün değil. Toplum içinde ötekilerle ilişkimizde, etnik, dini, cinsel yönelim, ideolojik vb. sınırlarımızı kabul etmemiz gerekiyor sınırlarımızı bilmemiz gerekiyor. Bir şekilde beraber yaşamının yolu bu. Bu duvar yazısında gördüğünüz gibi çok etnikli bir ülkede “Dünya Türk olsun” sloganını duvarlara yazılabiliyor. Türkiye nasıl bir ülke? Türklerin dışında çok farklı etnik grubun yaşadığı bir ülke. “Dünya Türk olsun” arzusu videodaki ekran tamamen benim olsun ablam defolsun diyen küçük kızın tepkisine benziyor. Onunki masum, çocukça görülebilir ancak “Tek millet, tek dil vs” diyen bir devletse orada sorun



var orada öfke ve şiddetin olmaması mümkün değil. Bu çocukça narsisistik arzu topu tüfeği olan ve şiddet tekeli elinde tutan bir kurumun arzusuyorsa orada katliamlardan, tehcirlerden, pogromlardan, sürgünlerden kaçamazsınız. Vatandaşını dinine mezhebine bakmadan aynalaması gereken devletin böyle bir diyanet işleri varsa ve o sürekli “Türkiye Müslüman bir ülkedir” diyorsa, dışladıklarının yüzünün asılmaması, öfke duymaması olanaksızdır. Bu anlamda şunu da kabul etmemiz gerekiyor. Toplumlar da bireyler de bölünmüştür, parçalanmıştır. Bütünüyle dünya onlardan ibaret olamaz, yeterince görülmeyi birarada yaşamak için talep etmeli ve o kadarıyla yetinmelidirler. Hepimizi, parçalı, farklı olan bizleri tek millet yapmaya çalışıyorlar. Yani bir bütün bir yumruk gibi tek ve bütün olmamız için her şey yapıyor tabii bolca şiddette uygulanıyor. “Şimdi tam birlik ve beraberlik zamanı” denilen şey de esasında bu arzuya ilgili. Bu bütünlük isteniyor. Yani devletimiz halkından annesinin hep ona hep ve sürekli ona bakmasını isteyen bir bebek gibi tek ona bakmasını onda kendisini bulmasını istiyor. Oysa anne gibi her devletle ilişkiye giren yurttaşın bir kendi kimliği, yaşam tartı, idealleri, değerleri, inançları var. Devletin özdeşleşmesini istediği tek kimlik ona dar geliyor, hiç uymuyor veya öfke yaratıyor, ortaya şiddetin çıkması sürpriz değil. Ve toplumsal farklılıkları çelişkileri yok etme isteği totaliter hayatın temel kaynağı. Şiddetin de temel kaynağı. Çünkü öteki bizim düzenimizi bozuyor. Öteki bu mutluluğu bozuyor. Annenin yüzüne bakarken o birden başını başka bir yere çeviriyor. Bir yere bakıyor. Birisine bakıyor. Tek bize ait olanın dikkatini çeken öteki kötü, şeytan, düşman, o yok olsun. Bizim bütünlüğümüzü beraberliğimizi bozan ötekiler, bizi aynalamıyorlarsa defolup gitsinler (Ya sev ya terket!).

Toplumsal veya bireysel ilişkilerde şiddetin tamamen sıfıra indirilemeyeceğini psikopatolojik bir şiddetin varlığını da hatırlatarak insanın onu sürekli dürten bir bilinç dışı olduğunu da vurgulayarak söylemek isterim. Toplumların sınıfsal veya kimliksel parçalı yapıları gereği hoşnutsuzlukların her zaman olacağını söyleyebiliriz ama önemli olan bu hoşnutsuzluğun demokratik bir muhalefet tarzında örgütlenmesi, her kesimin kendini dışa vurma kanallarının açık olmasıdır. Şiddet belki tamamen ortadan kaldırılamayabilir. Yani mutlak barış, tam bir çatışmasızlık, sükunet arayışı da esasında o bebeğin annesinin sadece kendisine ait olması arzusu ile ilişkilidir. Mutlak barış ve çatışmasızlık mümkün değildir, bunu mümkün kılma çabası kolayca savaşı çağırabilir. Toplumda her zaman çatışmalar vardır ama bu çatışmaların şiddet kullanımı olup olmaması toplumsal düzenin demokratik olup olmamasıyla yakından ilişkilidir. Mutlak barış gibi mutlak düzen de mümkün değildir. Teşekkürler.

## SORU – CEVAP

### Dr. Hasan Oğan

Konuşmacılar şiddetin temel nedenlerine yönelik birçok açıdan değerlendirmelerini ortaya koydu. Buradaki toplantının esas amacı sağlık çalışanlarına yönelik şiddete karşı yani şiddetsiz bir çalışma ortamı ve toplum için nasıl mücadele edeceğimiz.

Sağlık çalışanları olarak konuyu çoğu kez şiddete uğrayan, şiddet mağdurları ve şiddeti uygulayanlar, saldırganlar kapsamında tartışıyoruz. Ancak konuyla doğrudan ilintili olmasına rağmen bahsetmediğimiz ya da bahsedemediğimiz, göstermediğimiz ya da gösteremediğimiz bir yapısal şiddette var.

6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu kapsamında şiddet riskine karşı her türlü önlemi almakla sorumlu ve yükümlü olan idareciler, sorumlular bu görevlerini yerine getirmekten şiddet olayları gerçekleştiğinde de yasal görevleri gereği yapmaları gerekenleri yapmamaktadır.

Sağlık çalışanı şiddete uğradığında bunun iş kazası ve kamusal suç olarak idari mercilere bildirilmesi gerekirken bildirimler yapılmamaktadır. Sağlık çalışanı şiddete uğramasına rağmen çoğu kez yöneticiler tarafından olayın sorumlusu, suçlusu olarak değerlendirilmekte, olay örtbas edilmek istenmekte, sağlık çalışanına saldırganla barışması, şikayetçi olmaması yönünde idari baskı uygulanmaktadır. Buradaki hukuksuzluk ve etik dışı baskılar saldırganın hekim tarafından tekrar zorla, baskıyla muayenesinin yaptırılmasına kadar uygulanabilmektedir.

Bu olumsuz uygulamalar içerisinde yer alanlar ne yazık ki sağlık sisteminde ki özel güvenlikçisinden yönetici olarak başhekimine, en üst yöneticisine kadar uzanmaktadır. Bir anda şiddete uğrayan sağlık çalışanına karşı sistem kendini korumak, savunmak adına yetkisi dahilindeki tüm gücünü kullanmaya başlıyor, baskı uyguluyor.

Yani karşınıza yapısal anlamda şiddetin farklı biçimlerini uygulamakta hiçbir sakınca görmeyen hatta bunu devlet adına uyguladığına hükmeden yönetsel bir yapı ortaya çıkıyor. Bu durum şiddetin olağanlaşmasını, uygulanabilirliğini kolaylaştırırken sağlık çalışanları olarak bizleri de yalnızlaştırıyor.

Böylesi bir gerçeklik içerisinde “Şiddet durumu söz konusu olduğunda buna karşı şiddetle yanıt vermek yerine çatışmayı çözüme ulaştıracak yolları ortaya koyacak şekilde davranabilelim. Bunun için de en açık yol iletişim kurmak. Konuşmak.” söylemi ne anlam taşır. Çatışma anında biz sağlık çalışanları olarak krizi doğru yönetmek ve iletişim olanaklarını sonuna kadar uygulamak olması gereken gerçekten doğru bir yaklaşım. Ancak gerek şiddeti doğrudan uygulayanlar gerekse de şiddetin uygulanmasına göz yumanlar, destekleyenler, yasal sorumluluklarını yerine getirmeyenler yani sistemin kendisi –yönetsel şiddet- için neler yapılmalı?

### Prof. Dr. Aylin Görgün Baran

Teşekkür ederim. Zor bir soru ama zaten çözümü çok iyi bilsek herhalde bu kadar şiddet durumuna maruz kalmayız. Ben yapısalla bireysel boyutlarını ayırmaya çalıştım ve bireysel ilişkilerimizde daha çok erteleyip iletişimle bu işi çözmeye noktasını vurgulamaya çalıştım. Yapısal olarak

bunu bireyin tek başına becermesi mümkün değil. Bu tamamıyla hükümetlerin, iktidarların almış oldukları uygulamalarla, önlemlerle kurullarla bağlantılı. Yani o zaman sağlık çalışanları olarak kanunlar yapılırken mutlaka işte tabipler birliğine, odalara neyse kurumlarımıza yönelik bir görüş almaya yönelik çabaların olması gerekiyor. Yani o kanunları yapanlar sağlıkla ilgili ne kadar bilgiye sahipler? Ne kadar o alan içerisinde çalışmışlar? Bakanın doktor olması olmuyor yani kanun yaparken o yüzden bu tür sivil örgütlenmelere dönüp o kanunları bir şekilde buna göre düzenlemek gerekiyor. Hangisi şiddet sayılacak, iş kazaları ne ölçüde şiddet? Bazıları endüstriyel kazaları da şiddet olarak görüyorlar. Yani bunları ben hukuk açısından, kanunlar açısından bunların bir kuralının olması gerektiğini düşünüyorum ve o hukuk kurallarının da herkese eşit derecede uygulanması gerektiğine inanıyorum. Yoksa sadece iletişim kurmakla bu olmaz hocam. Bu sadece kişisel ilişkilerimizle yapacağımız bir şey. Burada da hukuk açısından bir sağlık çalışanıyla hekim olabilir, hemşire olabilir, ebe olabilir hastası arasındaki ilişki bağlamında bakılıp hocamızın da ifade ettiği gibi herkesin etik kurallar bağlamında da buraya bakması gerekiyor. Yani bir hekim, hekim olduğu için hastanın şiddeti, nasıl diyeyim, hastanın beyanının doğru olmadığını düşünürsek o zaman yine bir güç ilişkisi devreye girer ve haksızlık ortaya çıkar. Bu hocamızın söylediği bu mağdur olan anne yüzünü aramaya başlar. Yani burada bu çok hassas bir şey bu konu çalışanlar olarak, sağlık çalışanları olarak bu belirli kuralların uygulanması ve aynı zamanda dediğim gibi denetiminin sağlanması. Yani biri benim yakınım diye o şiddet uygulamış onu korursam bu olmaz. Bu sürekli haksızlığı doğurur. Her haksızlık da öfkeye yol açar. Öfke hocamızın ifade ettiği gibi saldırganlık ve şiddeti kaçınılmaz kılar. Yani biz şiddetin olmaması için o haksızlığın adaletsizliğinin, eşitsizliğinin giderilmesi gerekiyor. Bunların var olması şiddeti doğuran temel sebepler olarak karşımıza çıkar. Ben hukuk diyorum yani hocam.

### **Katılımcı**

Ben öncelikle teşekkür ederim söz verdiğiniz için. Ben Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi 2. Sınıf öğrencisiyim. Yeri geldikçe söylediniz ama eğitim konusunda bizim buralarda bir açığımız olduğunu düşünüyorum ben. Buna dikkat çekmek istemiştim. Ben de evde psikolojik olarak şiddete maruz kalıyorum ve bunun farkındayım ama psikolojiyle sürekli ilgilenmiştim liseden beri onun için şiddetle baş etme mekanizmalarımın kuvvetli olduğunu düşünüyorum ve etkin bir biçimde başa çıkıyorum diyebilirim. Ama mesela üniversite dördüncü sınıfa gelmiş ve psikiyatri hemşireliği alan arkadaşlarımda derslerde gördükçe cinsel istismara maruz kaldığını ta üniversite 4. Sınıfta fark ettiğini öğrenmiş kişiler mevcut. Ya da işte bu doğrultuda toplumda da özellikle çocuk kısmında ya da işte bizim yaşlarımızdaki genç kısmında şiddetin tam olarak ne olduğunu bilmediğini düşünüyorum ve bu doğrultuda da yine yapısal yetersizliklerden kaynaklı olduğunu düşünüyorum. Sonuçta eğitimi en baştan sıkı tutmadığımız zaman nereye koyarsak koyalım diğer sağlık sektörü de bu şekilde ne koyarsak koyalım bir şey ifade etmeyeceğini düşünüyorum. Bu doğrultuda bir şeyler yapılması gerekir diye düşünüyorum. Teşekkür ederim.

### **Prof. Dr. Aylin Görgün Baran**

Çok haklısınız. Bir örnek vererek konuyu açıklayayım. Bu sığınma evlerinde yaptığımız araştırmada fiziksel şiddeti herkes biliyor. Hiçbir kimsenin şeyi yok bu konuda. Yani tamamıyla

tanınıyor fiziksel şiddet olarak. Biz diyoruz ki başka ne tür şiddetler gördünüz biliyor musunuz diyoruz. Gördünüz mü biliyor musunuz? Vallahi diyor hocam bir şey söyleyeceğim ama ben bunun bir şiddet olduğunu bilmiyordum diyor. Cinsel şiddete maruz kalmış, enstest ilişkiye maruz kalmış bunlar da meğerse şiddetmiş değil mi hocam diye bana soruyor. Evet bilmiyoruz. Çoğunlukla bilmiyoruz. Belki bu tür konuları eğitim dediniz ya yine yapısal alanda çok devlete rol düşmesi açısından ama bunu yapması gerekiyor yani sosyal devlet olarak kendi bireylerini koruyamıyorsa ne kadar devlet. Dolayısıyla eğitim programlarıyla bunları öğretmek gerekiyor. Yani kreşlerden itibaren... İstemediğiniz zaman size birinin dokunması taciz. Yani siz istemiyorsanız size niye dokunuyorlar. Bunu ta küçük yaşlardan itibaren öğretmek gerekiyor. Dolayısıyla da zarar verdiğine yönelik zarar verilen her davranışın şiddet olarak ne olduğunun açık açık bilinmesi ve insanların da sadece bu şiddeti öğretilim anlamında değil hocalarımın anlattığı biçimde besleyerek, destekleyerek bunun ne kadar yanlış ne yapılması gerekiyor arkadaşlar içerisinde neler olması gerekiyor biçiminde bir plan program çerçevesinde yürütülmesi gerekiyor. Benim kız kardeşim ilkokul öğretmeniymiş emekli şu anda. Çocuklar kavga ederken birbirlerine vuruyorlarmış yapmayın demiş niye böyle yapıyorsunuz bakın siz mezun olduktan sonra ileriki yaşamınızda arkadaşlığınız belki sürecek. Ama öğretmenim demiş meclistekiler de birbirlerine vuruyorlar. Yani bizim rol modellerimiz de hiç sağlıklı rol modelleri değil. Dolayısıyla o yüzden büyükler ya da ebeveynler ya da yetişkinler olarak her davranışımıza da dikkat etmemiz gerekiyor. Yani bu yapısal dediğimiz şey sadece sağlık çalışanlarıyla alakalı değil sadece aileyle alakalı değil. Eğitimle de alakalı, dinle de alakalı hukukla da alakalı. Bütün bu yönleriyle bağlantılı olarak bir eğitim anlayışı geliştirilmesi gerekiyor. Tabi hocamızın da söylediği gibi tek çözüm değil ama bir noktada insana farkındalık yaratmak açısından önemli bir şey. Teşekkür ederim.

## Dr. Şahut Duran

Çok teşekkür ediyorum. Türkiye Psikiyatri Derneği yönetim kurulu üyesiyim. Ben aslında sorudan çok bir katkı da sağlamak istiyorum Cem Hoca'dan sonra bilmiyorum ne kadar doğru olabilir. Oradaki simgesel olarak anne ve bebek ilişkisini ben şeye benzetiyorum aslında bu anne sağlık çalışanı ve bebek bizim hastalarımız. Yıllardır bizim yaptığımız şey o ana göreviydi. Huzur vermek, bir şekilde acıyı dindirmek... Fakat bir baba geldi ve araya girmeye başladı. Siyasi iktidar her zaman bir şekilde bu anne ve çocuğun arasına giriyor. Birlikte çalışıldığı zaman gerçekten çok güzel bir sistem oluşabiliyor. Fakat bunu burada daha net görebiliyoruz. Anneyle didişiliyor, çocuğu anneye karşı bir şekilde şey yapıyor, ayrıştırıyor. Anneyi kötülüyor ve araya giriyor. Zaman sınırı koyuyor ve bir şekilde anneyle çocuğun bir araya girmesini de engelliyor. Dolayısıyla öfke aslında anne artık yok baba var ve baba hükmediyor ve anneye karşı bir öfke geliyor. Anne yok ortalıklarda. Yani bizim kendimizi de bu açıdan da görmemiz gerektiğini düşünüyorum sağlık çalışanları olarak. Öfkenin kaynağının nereden geldiğini ve niye bize yöneldiğini de anlamamız açısından önemli bir örnek olarak görüyorum. Teşekkürler.

## Katılımcı

Ben bir katkıda bulunmak istiyorum. Şimdi iletişim evet çok önemli fakat biz burada iletişim dediğimizde sadece konuşmayı ele alıyoruz. Oysa öğrenmemiz gereken belki tüm sağlık çalışanları olarak beden dilimizi kullanmayı kontrol etmeyi karşıdakilerin beden dilini okumayı. İletişim deyince kelimelerden çok daha önemli beden diyoruz. Ve psikiyatride biz biliriz ki acillerde

veya şeyde hasta veya gelen kişi veya hasta yakını ne zaman ne şekilde geldi ve bedeni nedir hangi zaman daha saldırgan olacak daha bize zarar verici olacak ve buna yönelik nasıl önlemler almamız gerekiyor? Belki biz sadece hem bir psikiyatr olarak değil ama acillerde çalışan genel servislerde çalışan tüm meslek grubu olan biraz kelimelerin daha ötesine giderek beden dilini çok iyi okumayı öğrenmeye başlamamız gerekiyor herhalde diyeceğim. Diğer bir şey dendi ki şiddet her şey şiddet mi? İşte bir yan bakış da şiddet mi diye. Ben hep şemsiye gibi bakarım şiddete. Çünkü şemsiye tek bir parçadan oluşmaz. Birçok üçgenlerin bir araya gelmesi ile oluşur ve tamamına şemsiye deriz. Eğer biz de bütün bu parçaların tamamını aldığımızda şiddeti şemsiye olarak alabiliriz. Ama bir yan bakış dediğimiz veya insanlar bugün mobbingden bahsediyoruz ve artık gerçekten dünyanın ve Türkiye'nin çok önemli şiddet potansiyellerinden birisi. Ve birçoğumuz mobbinge maruz kalıyoruz. Ama dönüp baktığımızda mobbinge maruz kaldığımızın bile farkında değiliz. Veya mobbing uyguluyoruz kime mobbing uyguladığımızın farkında değiliz. Çocuk istismarından bahsediyoruz ülkemizde yokmuş gibi bakıyoruz şiddet ama aslında çocuk olarak cinsel olarak baktığımızda kadına şiddet hayvana şiddet, doğaya şiddet o kadar çok geniş yelpazede oluşmaya başladı ki belki biz bütün bunların farkındalığını bir araya getirip şemsiyeyi bütün hale getirmemiz gerekiyor. Şemsiyeyi bütün haline getirdiğimizde bu şiddet midir şu değil midir diye bakamıyoruz. Bir iş yerinde düşünün her gün birisi size ters ters bakıyor, durmadan sizi görünce yere tükürüyor durmadan sigara izmariti ezermiş gibi hareketler yapıyor. Buna baktığımızda bu bir davranış diyemeyiz. Eğer bu size durmadan yapılıyorsa bu ağır bir şiddettir. Ve ağır bir mobbingdir duygusal şiddettir. Ve biz toplum olarak sadece ve sadece fiziksel şiddete bakıyoruz. Toplumumuzda ve okullarımızda belki dayak kalktı evlerimize baktığımızda evet belki çocuklarımızı dövüyoruz ama çocuklarımıza çok ağır duygusal şiddet uyguluyoruz. Aptal mısın diyoruz, sen geri zekâlı mısın diyoruz, oğlum sen salak mısın anlattım anlattım anlamadın diyoruz ve bunları şiddet olarak algılamıyoruz. Oysa fiziksel şiddet kadar ağır ve ruhumuzu yaralayan çok ağır bir şiddet belki hiç toplum olarak şiddeti bilmiyoruz öğrenmemiz gerekiyor. Teşekkür ederim.

## **Nezahat Özyurt** - Medikal Teknoloji Derneği

Herkese merhaba. Sizleri bulmuşken bir şey sormak istiyorum. Önce bir kendi düşüncemi aktarayım. Sağlıkta şiddetin temel sebebinin vaat edilen sağlık sistemiyle bizim mevcutta olan sistemin uymamasından söylemek istiyorum ama bu kadar felsefe ve sosyolog sizleri bulmuşken sormak istiyorum. Bankada ya da alışveriş kuyruklarından kaynaklanan şiddet vakaları var mı? Bir bankaya gidiyoruz bütün emekliler yaş ortalaması kalabalık sabahın 8'inde 9'unda gidiyorlar 11'i 12'sine kadar 3-4 saat sadece parayı ödemek için bekliyorlar bir şiddet uygulamıyorlar ama sizin bildiğiniz var mı? Ya da bir alışveriş kuyruğunda mağazanın ucunda ödeme sırası var ama hiç kimse şiddet uygulamıyor bekliyor. Ben acil serviste çalışıyorum. Kanamalı bir hasta geliyor onun önceliği var diyorum, akut riskleri var. Hayır diyor ben daha önceyim ben falancanın yakınıyım beni al diyor. Bu nasıl açıklanıyor benim açıklayamadığım bir durum. Orada insanlar o kadar sabırlıyken hastanede neden bu kadar sabırsız bunu çözemedim. Sizin böyle bir literatür taramanız var mı yani alışveriş merkezinde bir şiddet uygulanıyor mu kasiyerin kafasına bir şey vurmuyorlar ama bizim doktor olarak hizmet veriyoruz. Bir şey alınırken çok kıymetlidir bizde. Aldıktan sonra değeri biter. Ama orda verirken, para verirken bir şey verirken çok kıymetli oluyorlar ama bir hizmet alırken anlamsız bir şekilde bize karşı şiddet uyguluyorlar. Bunun açıklaması nedir? Toplumsal mı sadece bu ülkede mi merak ediyorum.

## Dr. Cem Kaptanoğlu

Herhalde o kuyruklarda da tartışmalar şiddet davranışı oluyordur ama yani orada beklenen ve almak istenilen şeyle oradaki ruh hali yani kuyruktakilerin ruh hali önemli. Özellikle acil dediğimiz durum ölümcül kaygı taşıyor orada tabii acillerin yetersizliğinden tutun da karşılıklı tutum ve önyargılarla ilgili bir sürü faktör etkili. Onun dışında sağlık sektörü biraz önce vurgulandığı gibi Türkiye’de sağlıkta dönüşüm gibi reformlarla siyasi iktidarı güçlendirmek için kullanılan son derece önemli bir manipülasyon aracı yani yüzde 6’lar 10’lar civarında oyların sağlık sistemi ile ilgili yapılan reformlardan geldiğini söyleyen bir iktidar var. Ve burada tüketici durumunda olan bu hizmetin insanların beklentileri ile ilgili sürekli vurguladığı gibi bir pompalama. Bu manipülasyon ne zaman belirginleşti? Kenan Evren’le 12 Eylül’le. Giden hekim ağaca bağlayın gitmesin dendi, köylüye, kasabalıya ve ardından hasta hakları ile ilişkisi olmayan şikâyet büroları ile devam etti. Hekim olarak apaçık haklı olsanız bile hakkınızda soruşturma açılan bir şikâyet sistemi kuruldu ve bunu alandaki tüketici de biliyor. O nedenle sistemin yeniden üretilmesinde hem ideolojik anlamda hem de “devlete millete zeval vermesin” dedirtmek için vatandaşa bir şekilde sağlık sistemi bir rüşvet olarak sürekli sunuluyor. Hasta ve yakınları, arkalarında, yersiz, tutarsız da olsa doktora olan öfkelerini destekleyecek bir devlet otoritesinin olduğunu biliyor. Bizlerinse sendikamız var grev hakkı yok. Hasta hakları ile ilgili mücadele eden çok güçlü hasta dernekleri yok. Bunları kurup yaşatamıyoruz. Problem burada yani devletin şöyle ya da böyle davranmasını beklemenin zamanı çoktan geçti. Devlet kendince şöyle ya da böyle davranacak ama biz güçlü olmalıyız, sendikalarımız güçlü olmalı. Hasta haklarının savunmasının güçlü olmalı.

## Dişhekim Meltem Hakemoğlu - Hatay Diş hekimleri Odası

Küçük bir şey ilave etmek istedim. Basın ve medya... Hasta haklarında gerçekten ciddi sıkıntılar yaşıyoruz diye düşünüyorum. İnanılmaz, basında öyle yayınlar var ki sanki kırmızı halı serilmiş biz de sizi bekliyorduk. Az önce beyefendinin dediği gibi hayır beklemiyorduk 100 tane hasta. Baktım çok yorgunum ve gelir gelmez neden yapmıyorsunuz işinizi der gibi. Hastalara verilen haklar doğrultusunda mesela şikâyetler 18 yaş altı. Bizim amirlerimiz de artık onlarla uğraşırken en azından elemelerden geçmeli mi? Bize gelmeden diye düşünüyorum ya da basın, medya bizim için de bir şeyler yapmalı mı bu anlamda bilemiyorum. Ama az önce beyefendinin dediği gibi yüz hasta bakıyoruz sonra da MHRS’den randevu aldım ve sıra benim, öncelik benim... Kırmızı halı sermiş gibi bir şey oluşmuş kafalarında ve bu şekilde gelince de doğal olarak bize yansıyor. Teşekkür ederim.

## Eczacı Sinan Usta

Ben ufak bir ekleme yapacağım. Yapısal şiddetten bahsetmek daha fazla konuşmak Hasan Bey’in konuşmasında da ifade etti sevgili Cem Hocamızın şiddetle ilgili konuyu bahsederken öznel kökenleri olduğu yani geçmiş hikâyelerimizin aslında şiddete başvururken etkin olduğundan bahsedince şöyle bir şey çıkıyor, bir kısır döngüye giriyor gibi iş. Geçmişinde bu tür uygulamalara maruz kalan kişinin güç sahibi olduğunda, erki eline geçirdiğinde yapısal şiddet uyguladığı noktada bu kısır döngü devam edip duruyor biz o yapısal şiddet neden var niye onun önüne geçemiyoruz diye ya da onun önüne geçmeli miyiz diye tartışırken aslında o toplumda o travmaları yaşamış o şiddet geçmişi olan kişilerin yönetme noktasına geldiklerinde de o tavrı o yapısal

şiddet olarak karşımıza çıkarttığı gibi bir şey anladım ben bugünkü konuşmalardan. Bence yapısal şiddet belki ayrı bir çalıştay konusu olabilecek kadar geniş. Belki bizim özellikle sağlık çalışanları ve sağlık alanındaki uygulanan şiddetin yapısal şiddet bağlamında değerlendirilmesi ile ilgili bir oturum yapmak gerekir Hasan Bey ayrı bir çalıştay olarak onu değerlendirelim. Son bir soru sizden alalım.

### **Dr. Gürkan Alıcı**

Çok teşekkürler başarılı sunumlar için. Ben şunu merak ediyorum önce bir sağlık çalışanı olarak belki bundan 10 yıl 20 yıl önce farklı bir algı olabilir ama özellikle günümüzde hastanın sağlık çalışanlarına olan bakışını merak ediyorum. Acaba hasta sağlık çalışanını nasıl görüyor, nasıl bir rol biçiyor kafasında? Acaba otorite olarak mı görüyor yoksa bir elitist olarak mı görüyor? Yoksa mesela durgun yüz olarak mı görüyor ya da ‘ağlamayan çocuğa meme vermezler’ misali acaba baskın olarak ya da şiddet göstererek kendi istediğini mi kabul ettirmeye çalışıyor? Yani ezik ya da zayıf taraf olarak mı görüyor sağlık çalışanını bunu merak ediyorum. Kişisel görüşleriniz olabilir tabii. Sağ olun.

### **Dr. Cem Kaptanoğlu**

Yani çok yönlü bir ilişki olduğu için sağlık çalışanlarının da hiç sorunsuz ve istenileni veren olduğunu söyleyemeyiz. birincisi sağlık sisteminden kaynaklanan çok ciddi aksaklıklar var. Yani 80 ya da 100 hasta bakmak ki bu mümkün değil. Bu yapılan şey tamamen bir göz boyama. Burada bir hizmet verilmiyor sadece reçete yazılıyor buradaki hoşnutsuzluğu anlamak mümkün. Ama söylendiği gibi oraya oturtulmuş hekimin bir şekilde parçası olduğu ama tamamen sorumlu olmadığı bir durum. Bir ölçüde sorumlu çünkü performans sistemine hekimler olarak beklenenden daha hızlı bir uyum sağladık ne yazık ki. Bu son derece önemlidir. Onun dışında hekimlerin geçmişte yaptığı hatalar sistemin onlara biçtiği rol çerçevesinde kendi çıkarları yönünde yaptığı suiistimalleri de görmezlikten gelmemek gerekiyor. Türkiye’de bir “bıçak parası” kavramı vardı muayenehaneye uğramadan sağlık hizmeti alamama söz konusuydu, bunları biliyoruz. Bunlarla ilgili biraz önce söylediğimiz önyargılar bir şekilde o öfkeyi o tepkiyi üretiyor. Yolunda gitmeyen bir şey oldu mu, “biliyorum işte muayenehaneye gelmedik ya para vermedik ya ondan böyle yapıyorsun.” Düşüncesi zihinlere üşüşürdü. Şimdi şehir hastaneleri deniyor. O dediğiniz durgun yüz oralarda çok daha ortaya çıkacak. Çünkü insanlar kayboluyorlar orada. Kayboluyor, şaşkına dönüyor hasta. Hele psikiyatri hastalarının düşününüz filan. Devasa birimler gittikçe toplumlar insanlar devletler daha insani ortamlara, ev ortamına benzer muayene odalarına, ofislere doğru giderken bizde ürkütücü o 1930’ların Nazi Almanyası’na benzeyen insanı ezen yapılar gidiyoruz. Ayrıca biraz önce belirttiğim başvuran hastalar ile ilgili kıskırtılmış talepkârlılığı da vurgulamak isterim.

### **Eczacı Sinan Usta**

Öncelikli olarak değerli katılımcılara verdikleri bilgilerden dolayı bir kez daha teşekkür ediyorum. Sizlere de süre aşımı sonunda gösterdiğiniz sabır konusunda bir kez daha teşekkür ediyorum. Keyifli bir panel oldu, tekrar teşekkürler.

# İKİNCİ BÖLÜM

---

## SAĞLIK ÇALIŞANLARINA YÖNELİK ŞİDDET VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ - HUKUKSAL MÜCADELE Çalışma Grup Toplantısı

### **Oturum Başkanları**

Dr. Hasan Oğan

*Sağlık Çalışanlarının Sağlığı Çalışma grubu*

Av. Mustafa Güler

*TTB ve TDB Hukuk Büroları*



## Dr. Hasan Oğan

Geçen yıl sağlık çalışanlarına yönelik şiddet kapsamında “Ne yaptık, ne yapmadık, neleri yapmamız gerekirdi” başlıklarını içeren bir çalışmamız oldu. Orada hemen hemen bütün eksiklikleri bir şekilde ortaya koymaya çalıştık. Yapamadıklarımız arasında başta şiddetin gerçek nedenini tam olarak topluma, hekimlere anlatamadık tespiti vardı. Devlet ya da Sağlık Bakanlığı ya da başkaları bizi dinler gibi gözüktüler ancak çözüm için hiçbir şey yapmadılar. Çünkü karşımızda olanlar profesyoneller yani yöneticiler profesyonelliğin olumsuz tüm unsurlarını uygulamaktan çekinmiyorlar. Ayrıca özellikle de hukuksal haklarımız konusunda çok fazla ilerleyemedik.

Bugüne kadar hiçbir sağlık çalışanı işverene (Sağlık Bakanlığı) karşı herhangi bir dava süreci başlatmadı. Şiddetin iş kazası olması ile ilgili davaları bir türlü açamadık. Yani biz sağlık çalışanlarına sağlık çalışanının sağlığını ve güvenliğini bir şekilde anlatamadık.

Şiddetin iş kazası olarak değerlendirilmesi yönünde birçok yazı yazdık, çizdik, toplantılarda konuştuk ama bu konuda kimse bizi dinlemedi biz de kendimizi dinletemedik, kendimiz dahi dinlemedik. Yargıtay kararı var o belgeleri gruptaki üyelere gönderdim. 2007 yılında olan bir Yargıtay kararı. O Yargıtay kararına, ben kendimi de eleştireyim, daha bundan birkaç ay öncesinde ulaştım. Yani şimdi elimizde böyle bir belge ya da buna benzer birçok Yargıtay kararı varken bunlara bile geç ulaşıyorsak kabahati biraz da bizde, kendimizde aramak lazım.

Artık Türkiye’de bireysel olarak hak arama neredeyse imkânsız hale geldi. Bu çerçevede özellikle sağlık çalışanlarına yönelik şiddet konusunda kurumların daha öne çıkması gerekiyor. Yani kurumsal kimlikle ne yapılır, ne yapılmaz bunları değerlendirmek gerekecek. Sonuçta sağlık çalışanları açısından meslek birlikleri, uzmanlık dernekleri, sendikaların biraz daha öne çıkması zorunlu. Bugün bu öne çıkışın bir şekilde altını çizmemiz, içini doldurmamız gerekiyor.

## Av. Mustafa Güler

Merhabalar arkadaşlar. Şimdi birkaç şeyi söyleyebiliriz. Onlar üzerinden gidebiliriz ama belki sistematik olması bakımından, Hasan’ın söylediği gibi hemen, “Şiddet iş kazası mıdır?” ı tartışmaya açabiliriz ama çok ortasından girmiş oluruz gibi geliyor bana. İsterseniz öncelikle şiddeti doğuran sebeplere ilişkin, sorunları tespit ederken bunların çözümüne ilişkin olarak da aklımıza gelenleri paylaşabilirsek oradan ilerleyebiliriz diye düşünüyorum. İşin hukuk boyutuyla oraya geçiş yaparken şiddeti önleme noktasında cezanın ağırlığı, takibin şikâyete bağlı olmaktan çıkması hali gibi onları da konuşmanın içerisinde yediren bir şekilde ya da konuşmanın içerisinde yer veren bir biçimde sürdürülebiliriz.

## Dişhekimi Meltem Akeroğlu

Bu hapis cezalarının paraya çevrilmemesi bence caydırıcılık anlamında daha etkili olabilir çünkü şu anda baktığımızda inanılmaz hasta hakları söz konusuysen bizim inanılmaz şiddet gördüğümüzü düşünüyorum ben kendi şahsım adına.

İkincisi performans olayımız. ATT’de çalışıyorum, inanılmaz bir performans yani özelde yapacağım tedavinin üç katı bekleniyor. Beklenti çok yüksek ve bu bizi çok yoruyor. Çünkü bir şey geçici görevlendirme...

### **Av. Mustafa Güler**

Hapis cezaları paraya çevrilmesin diye bir öneri. Üstünde çok tartışılabilir bir şey ama sonuçta öneri olarak not aldım ben.

Performans, bu bir şiddete yönelen bir etmen mi oluyor yani? Döner sermayeye performans meselesi, onun şiddetle bağımlı da kurarsanız daha iyi olur.

### **Dişhekimi Meltem Akeröğlü**

Yani bu şekilde biz gerginlik yaşıyoruz ve istediğimiz kadar kendimizi durdursak da bazen çocuğumuza dahi kendimizi durduramayabiliyorsak eğer yani orada da inanılmaz sıkıntılar yaşıyoruz. Üçüncüsü, geçici görevlendirmelerimiz oluyor. Bunda hiçbir güvencemiz söz konusu olmadan kendi şartlarımız ve imkânlarımız doğrultusunda gidip geliyoruz. Yolda başımıza birşey gelse ne olacak, bunun örnekleri geçmiş dönemlerde söz konusuydu.

### **Av. Mustafa Güler**

Çerçeveyi şiddet üzerinde tutarsak iyi olur. Yani Aylin Görgün Baran Hanım'ın sabahki sunumunda vardı. O geçici görevlendirme meselesini de bu şiddet bağlamında düşünebiliriz. Sunumunda da vardı. Grev bile şiddet. Yani kitlenin devlete olan şiddeti olarak gören şeyler varmış ama biraz daha rafine, daraltılmış çerçeve içerisinde tutarsak iyi olur gibi geliyor bana. Ama heyet derse ki bu geniş çerçeveyi de konuşalım dersiniz tabii ki.

### **Dişhekimi Meltem Akeröğlü**

Şunu söylemek istiyorum eğer ben aynı gördüğüm için eklemek istiyorum onun için iletişim derslerine gidiyorum. Hani kendimi daha iyi hissedersen nasıl daha verimli olabilirim. Hani biz cezaevine gidiyoruz, görev yapıyoruz. Ya da en son toplu bir istifaların olduğunda ilçelerde, oralara gönderiliyoruz. Yani bizim için zor şeyler.

### **Av. Mustafa Güler:**

Kaynağı olduğunu düşünüyorsunuz.

### **Dişhekimi Meltem Akeröğlü**

Aynen, olduğunu düşünüyorum.

### **Dr. Şahut Duran**

Psikiyatri Derneği Yönetim Kurul Üyesiyim. Ben bu şiddetle ilgili çalışmalara daha önce kendi bazımnda Tabip Odası Genel Sekreteryken de TTB, Türk Tabipler Birliği çatısı altında çalışmışlığım var. Şu an Psikiyatri Derneği'nde de yine buna benzer çalışmalarımız oldu. Fakat burada

çok farklı bir çalıştay da bulunuyorum. Çünkü birçok meslek odası ve uzmanlık derneği var. Dolayısıyla burada bence ilk, daha önceki toplantılara katılmadığım için bilmiyorum, burada belki ilk önce birbirimizi tanımak gerekiyor, kim ne yapıyor. İşte Diş Hekimleri Odası bu konuda ne yapmış, ne yapıyor. Eczacı Odası ne yapıyor, ne yapmış gibi bir şeyle başlayıp, bu şiddete yönelik çalışmalarını ortaklaştırma açısından merkezden periferde doğru nasıl bir örgütlenme sağlayabiliriz? Yani şehirlerde nasıl bir öğütlenme sağlayabiliriz? Bunu belki konuşmamız gerektiğini düşünüyorum. Ben bu düşünceyle geldim açıkçası. Birkaç örnek vereyim. Biz Psikiyatri Derneği olarak daha önce psikiyatri ve diğer psikolojiyle ilgilenen derneklerle travmayla ilgili doğal ya da işte son dönemdeki patlamalar, terör olaylarıyla ilgili işte gelişen travmalarla ilgili bir "Afetlerde psiko-sosyal hizmetler birliği" çatısı olmuştu. Ve etkilenen grubu bir şekilde gidip daha önce de mesela Van depreminde gönüllü arkadaşlarla gidip orada bir 6 ay gibi bir çalışma yapmıştık. Ankara katliamından sonra yine benzer çalışmalar bütün ülkeye yayıldığı için şehir- lere yayıldı ve o zaman Psiko-Sosyal Dayanışma Ağı altında kurulduk. Halen devam ediyoruz.

İstanbul Psiko-Sosyal Dayanışma Ağı, İzmir Psiko-Sosyal Dayanışma Ağı şeklinde. Ve bu ağ hiçbir şeyin çatısı altında değil. Tamamen serbest bir çalışma grubu şeklinde kuruldu. Ve bireysel şeylere de destek veriyor. Aslında baktığımızda Türk İnsan Hakları Vakfı gibi şiddete uğrayan bireysel destek veren kurumlar var ayrıca böyle bir çatı da değil. Şimdi biz birlikte çalışıyoruz aslında diğer meslek odası arkadaşlarla, hemşire arkadaşlarla. Bugün çok şanslıyız, belki çoğunun temsilcisi var burada. Biz mesela bir sorun olduğu zaman, hastanede hekime yönelik sorun olduğu zaman hemen hızlıca bir reaksiyon geliştiriyorduk, bir bilgi şeklinde bir basın açıklaması, hukuksal girişim. Destek de var çünkü hukukçularımız var falan ama hemşire arkadaşlarımız o kadar şanslı olmuyor.

Diş hekimleri arkadaşlarımız o kadar belki bilmiyorum, onlar ne yapıyor bilmiyorum. Ya da eczacı arkadaşlar ne yapıyor bilmiyorum gerçekten. Sadece oda bağlamında destek olunuyordu ama ortak bir yapı yok. Bu ortak yapıyı kurabilirsek bütün şehirlerde ya da belli bölgelerde daha verimli çalışabiliriz. Biz psikiyatri olarak ne yapabiliriz? Biz mağdurlara yönelik mağdur olan ki ben bunu yapıyorum şu ana kadar hekim arkadaşlarım ve diğer sağlık çalışanları mağdur olanlar bana yönlendiriliyor çünkü bu konuyla ilgilendiğimi biliyorlar. Hatta Çocuk İzlem Merkezi'nde etkilenen çocukların aileleri de bana direkt gönderiliyor çünkü bu konuyla ilgilendiğim için ama bu bireysel bir şey. Ama bunu daha yaygınlaştırabiliriz. Öyle bir oluşum var. Şiddetle ilgilenen bir kurum, bir ağ var bu şekilde. Diş hekimlerinden ATT'sine kadar, işte paramedisine kadar bütün sağlık çalışanlarını kapsayacak bir ağ, hem hukuksal olarak hem destek anlamında sunacak bir ağ diye düşünüyorum.

### **Doç. Dr. Nermin Gürhan** – Psikiyatri Hemşireleri Derneği

Şimdi sabahki konuşmalarla birlikte gittiğimizde, belki gerçekten burada öncelikle şiddeti vurgulamamız gerekecek. Yani mağdur kalanlar, sağlık çalışanları bir şiddete maruz kalıyor. Aynı zamanda bazen farkına varmadan veya yaşam koşullarımız veya birçok araştırmalar ya da şiddete maruz kalanların söylendiği gibi çok yoğun baskılar altındayken bazen farkına varmadan belki de şiddet uyguluyoruz, şiddet mağduru iken bazen şiddet uygulayıcısı da olabiliyoruz. Aynı zamanda da dışarıdan da bize şiddet uygulayan kişileri izleyerek şiddet uygulayan ya da şiddete maruz kalanlar var. Fakat bir derecede onların da, Cem Bey'in de verdiği bilgi ışığında gidecek olursak ele alınması gereken önemli bir grup olduğunu unutmamız gerekiyor. Çünkü

şiddet uygulayan- maruz kalan- seyreden herkesin yardımı ihtiyacı var. Bize şiddet uygulayan kişilerin; aynı zamanda öfkesini kontrol etmeyi bilmediği için, stresiyle baş edemediği için veya yapısal kaynaklanan bazı unsurlardan dolayı şiddet uyguluyor olabileceğini de düşünmeliyiz. O zaman bu şekilde baktığımızda belki de biz burada öncelikle bu şiddeti bir gruplamamız gerekiyor. Şiddetin çeşitleri, sağlık çalışanlarının en fazla hangi şiddete maruz kaldığı, ne zaman/hangi koşullarda ne tür şiddet uyguladığı vb. Eğer biz şiddetleri gruplar ve en fazla sağlık çalışanlarının maruz kaldığı şiddetleri bilirsek ona göre bir hazırlık yaparız. Yine bilerek veya bilmeyerek sağlık çalışanları ne tür, hangi ortamda, nasıl şiddetler uyguluyor. Mesela, sabah ki bölümde de söylediğim gibi biz iletişim kurduğumuzu söylüyoruz ama karşımızdaki kişiye işte “Birazcık beklemen lazım, vaktim yok, bir dakika” derken, öyle kötü bir beden dili kullanıyoruz ki karşıdaki kişi zaten bizim kelimelerimize bakmıyor, beden dilimize bakıyor. Ve biz iletişim dediğimizde sadece kelime diyoruz, cümlelere de takılıyoruz ama aslında bilimsel olarak ispatlanmış bir şey var ki kelimeler, cümleler yüzde 7-10 etkili olmaktadır. İletişimde bu şekilde baktığımızda kelimelerin neredeyse önemi yok. O zaman biz sağlık çalışanları olarak gerçekten iletişimi çok iyi öğrenmemiz ve bu iletişimi kullanabilir hale gelmemiz gerekiyor. Diğer bir noktada, karşıdaki kişinin beden dilini çok iyi bilmemiz gerekiyor ki bunun artık dünyada standartları olmuş iyi bir iletişim bilgisi bize bunu da sağlayacaktır. Maksimum 10 ila 15 saniye içerisinde bir kişinin şiddet meylinin olup olmadığı veya şiddet davranışında bulunup bulunmayacağı tanısını koyabiliyorsunuz.

Karşıdaki kişinin geliş şekli, beden duruşu, her şeyi. Bunlar artık yurtdışında kalıp haline getirilmiş. Neleri görürseniz karşıdan şiddete maruz kalırsınız? Ve o zaman ne yapmanız gerekiyor cevaplarını da anahtar olarak vermişler. Böyle bir insanı gördüğünüzde pozisyonunuz ne olacak? Hangi önemi alacaksınız, nasıl davranacaksınız? Kimi arayacaksınız ve size yardıma gelecek olan kişi/kişiler nereden nasıl gelecek vb. Bunlar bizde oturmamış hiçbir şekilde. Bütün bunlara yönelik ben daha önceki bir konuşma (Tabipler Birliği’ndeki bir toplantıda) Hasan Bey’le de paylaştım bunu paylaştık. Bu konuda da çok grup varsa eğer ve bu kadar sağlık çalışanlarının hepsinin böyle bir mağduriyeti varsa o zaman bizim, Çocuk İstismarı Merkezi’nin ilk daha kurulmadan önceki 4-5 yıl gönüllü ekip içinde bulundum, sonra merkez oldu ve bu şu anda Türkiye’de yayıldı. Oldukça da iyi gidiyor. Şiddet içinde bir merkeze ihtiyacımız var ve merkez öyle bir merkez olmalı ki bu yerde, biraz gönüllük esası ( dernekler- birlikler vb ) ile aynı zamanda resmi olarak kabul edilmesi bir o kadar da özerk olması lazım. Mesela çocuk istismarı merkezleri olmadan önce, öncelikle Gazi Üniversitesi’nde ( pediatri-kadın doğum-çocuk aciller başta olmak üzere ) çok iyi eğitimler verildi. Gönüllü eğitimler ( ilçe milli eğitimlerde PDR öğretmenleri polisler, yargı mensuplarına eğitimler ) verildi ve güzel bir ekip oluşturuldu. O zaman erişkin psikiyatristi ailesini, çocuk psikiyatristi çocuğu, sosyal hizmetler uzmanı ailenin ev ortamını, adli tıpçılar adli boyutunu ele alarak böyle çalıştı merkez olmadan önce şu anda merkez ve sistem oturmuş bir şekilde devam etmektedir. Aynı şeyi ben hep bunu söylüyorum burada da şiddet içinde kurabiliriz. Eğer bir sağlık çalışanı böyle bir şiddete maruz kaldıysa o zaman böyle bir merkezin varlığı onu güçlendirecektir.

Belki tek başına ortaya çıkamayacak Hasan Bey’in dediği gibi, güçlü olamıyoruz, ortaya çıkarıyoruz, kendimizi koruyamıyoruz. Ama bir merkeze gideriz, merkeze biz şikâyetimizde bulunuruz. Başhekimin veya bir başkasının baskısı da olmayacaktır. Şimdi çocuk istismarı merkezlerine hiçbir baskı yapılamıyor, öyle bir güçleri yok.( Böyle rapor vereceksin şunu yapacaksın vb.)... Böyle bir merkez kurulduğu zaman idareciler karşısında böyle bir boyutta kazanmış

olacağız. Mobbing, o da bir şiddet ne yapıyor idareci, bir şeye maruz kaldığınızda uzlaştırmaya sokuyor. Konuşmayın diyor. Başınız derde girer diyor. Veya siz tanıksanız bana yapıları görüyorsunuz ama başım ağrır, başhekim/ klinik sorumlusu vb. bana bir sıkıntı olur, sürülürüm, “Gece nöbetine alırım” vb nedenlerden dolayı tanıklar da susmaya başlıyor. Fakat merkez bütün bunları güçlendirecektir.

## **Dişhekimi Melek Turhan**

Son zamanlarda bu kadar çok artan şiddetin sebeplerinden bir tanesi de ben sistemin ya da hükümetin ya da devletin artık insanlara şunu empoze etmesi olarak görüyorum. Siz zaman içerisinde bir sürü hizmete erişemiyordunuz, biz artık sağlıkta öyle bir devrim yaptık ki bunların hepsi sizin hakkınız. Bunları gerekirse zorla alabilirsiniz. Sağlık hizmeti almak isteyen bir kuruma başvurduğu zaman oradaki sırayı görüyor ve kendisiyle anında ilgilenilmemesinin sebebini doktorun sadece çay kahve içmesi ya da arka tarafta başka hastalar olduğunu hiç düşünmeden sanki doktor orada oturup özellikle onlarla ilgilenmiyormuş şeklinde düşünüyorlar. Doktorun yerine kendilerini asla koymak istemiyorlar. Ya şikâyet hakkını kullanıyor ya da doktora şiddet uyguluyor.

Buradaki en önemli kriterlerden bir tanesi kurum amirinin bu şiddet ya da şikâyet anındaki duruşu ya da tavrıdır diye düşünüyorum. Eğer kurum amiri şiddet ya da şikâyet anında doktora ya da hemşireye ya da kime şiddet uygulanmışsa onun tarafında değil de hastanın tarafını tutup o hastayı başka bir doktor ya da hemşirede anında tedavi edilip gönderilmesini sağlıyorsa bu insanların arasında artık şöyle bir yaygın kanı oluşuyor. Evet, ben gidiyorum çok fazla sıra var. Randevu da almıyorum ama bağırıp çağırıyorum, hemşire ya da doktora iki tane de tokat atıyorum. Ama herkesten önce tedavimi olup yapılacak neyse dişim çekilecekse ya da başka bir şey olacaksa o hizmetimi alıp çıkıyorum deyip bunu da çevresine eğer aktarıyorsa bu da kamu spotlarında evet sanki bütün doktorlar oturup içeriye girecek olan tek hastayı bekliyorlarmış şeklinde anlatılıyorsa o zaman bu şiddet asla durmayacak. Bence bir tane, bize gönderilen yazılar arasında bir şey vardı. Bir hasta yakınına beş gün bir acil serviste bulunma cezası verilmişti. Ben onun gerçekten ceza olduğuna çok inanıyorum. O zaman doktorları ya da hemşireleri ya da ATT'lere olan bakışın çok fazla değişeceğine inanıyorum. Yani empati kurmak gerektiğine çok inanıyorum. Doktorların yükünün ne kadar ağır olduğunu belki hastanın anlamasını sağlamalısınız diye düşünüyorum. Teşekkür ederim.

## **Dr. Ali Başbuğu**

Antalya Tabip Odası adına katlıyorum. Pratisyen hekimim, Antalya'da bir kamu hastanesinde acil serviste çalışıyorum. Şiddete en sık maruz kalan bölümlerden bir tanesiyiz. Ben şiddetin sebebini biraz aykırı olacak ama sayımızın artmasına bağlıyorum. Bir 30-35 sene önce, ben sağlıklı bir aileden geliyorum. Eczacı, diş hekimi, hemşire, doktor pek çok akrabam var. 30 sene önce benim yaşadığım Elmalı'da 2 veya 3 tane hekim vardı. İnsanlar belki para verip muayene oluyordu mesai saatleri dışında ama giderken hastanede olsun muayenehanede olsun önlerini ilikleyerek kapıdan giriyorlardı. Saygıda kusur etmiyorlardı, karşılığında bir hizmet alıyorlardı. Sonra hekim sayısı arttı. Nüfus da arttı gerçi ama hekim sayısı artmasına ve ulaşılabilir olmasına rağmen şiddet çok daha büyük oranlarda arttı. O zamanlar diş hekimine, sağlıkçıya, sağlık memuruna, hemşireye şiddet haberi duymazdık. Kimse konuşmazdı böyle şeyler ama son yıllarda artan bir durum var. Bunun altında tabi bireysel çözümler ya da önerilen bazı çözümler

pansuman olacaktır sadece, tedavi edici olmayacaktır. Burada toplumsal bir değişime ihtiyaç var. Toplumsal şiddeti, o saldırganlığı toplumdaki huzuru sağlarsanız ancak azaltabilirsiniz. İnsanların dürtülerini, güdülerini baskılamak ancak böyle olur. Toplum saldırgan olmaya eğilimli olduğu sürece, tartışmalar, ayrımcılıklar devam ettiği sürece buna engel olmak mümkün değil. Çünkü öfke, saldırganlık insanın doğasında olan bir şey. Hekimler için tabii çok çok ulaşılabilir olduğumuz için şimdi mahallenizdeki Sağlık Ocağında 3-4 tane hekiminiz var. Belki daha fazla. Çabuk ulaşılabilmeniz sürece bir malın değeri düşer. Yanlış anlaşılmasın. Mahallenizde bir tane bakkalınız varsa o sizin için kıymetlidir ama mahallenizde 5 tane bakkal olduğu zaman ister istemez düşecektir bu değer. Hekimler için de bence, daha doğrusu bütün sağlıkçılar için sorun burada yatıyor. O zaman hekimin sayısı arttığı zaman bu da değerli bir mesleğe işte o toplumsal, yapısal unsurların onlara karşı değer vermesi gerekiyor. Değer bulması gerekiyor. Ondan korunması gerekiyor. Dolayısıyla işte o yapısal unsurlar bu kişilerin arkasında durmadığı, bunlara karşı yapılan şiddet olaylarında, saldırganlık olaylarında onların yanında tavır koymadığı zaman bunu çözmek çok zor olacak. Burada belki sivil toplum kuruluşları, başta sendikalar ki ülkemizdeki sendikaların ne durumda olduğunu pek çoğumuz biliyoruz. Nelerin önünde arkasında koşulduğunu, bazen gereksiz şeylerle uğraşıldığını.

Benim bildiğim sendika bir tane olur ülkede ve işverene karşıdır. İşveren devlet de olabilir özel de olabilir, fark etmez. Sendika çalışan hakkını gözeten kuruluştur. Sendikalar çok etkin olmalı. Aslında sendika etkin olmalı demem lazım ama bizde sendikalar etkin olmalı. Sivil toplum kuruluşları etkin olmalı. Evet. Şiddete uğrayan insanların arkasında durmak yeterli olmuyor çünkü o insanlar şiddete uğruyor ve toplumda öfke ve saldırganlık olduğu sürece bu şiddet olaylarına maruz kalmaya devam edeceğiz. Dolayısıyla ben bireysel, toplumsal, yapısal unsurların bu konuda önlemler alması gerektiğini ve sivil toplum kuruluşları ve sendikaların özellikle toplumsal yaptırımlar, toplumsal iradenin, yapısal iradenin sorumluluğu hakkında girişimler yapması gerektiğini, onları bu konuda zorlamalara sürüklemesi gerektiğini, daha çok bunun peşinde koşması gerektiğini düşünüyorum.

## **Av. Mustafa Güler**

Ben şöyle bir ekle yapayım sonra siz devam edin. 100 bin kişiye düşen hekim sayısı bizden çok daha fazla olan ülkeler var. Ama oradaki şiddet bizden daha az. Öyle olduğu için, sadece sayının artmasıyla erişilebilirlik artacak ve şiddet azalacak diyemeyiz. Siz de zaten sadece oradan kurtmadınız cümleyi farkındayım ama eksik kalmasın ya da bir katkı olsun diye belirttim.

## **Dr. Hasan Oğan**

Bu söylediklerinize bende şöyle bir şey ekleme yapmak istiyorum. Yani biz genelde toplantılarda hep başkalarının bir şey yapmasını istiyoruz. Bu da sonuçta sendikaya kadar gidiyor. Hani meslek grubu çerçevesinde baktığımızda sendikada tıkanıyoruz. Onun üstünde de siyasi partiler geliyor. Artık oralara çok fazla girmiyoruz. Esasında girmek gerekiyor. Bu sorun esasında siyasi partilerin de sorunudur. Fakat siyasi partilerin sağlık alanına özgü programlarına baktığımızda çok fazla bir şey görmüyoruz. Hele sağlık çalışanlarına yönelik şiddetin esamesi dahi okunmuyor. Türkiye'deki sendika gerçeğini siz de söylediniz, biliyoruz. Onun için hani başkalarından değil de "Biz ne yapalım?" çerçevesinden biraz bakmak gerekiyor. Şimdi şunu söylemek de çok

kolay. TTB bu işi yapsın, Eczacılar Birliği bu işi yapsın. Böyle bir dünya, gerçeklik yok. Türkiye'nin gerçekliğinde böyle bir şey yok. Yani biz burada birey olarak, diş hekimi, eczacı, hemşire olarak ortak, birlikte ne yapacağımız üzerinde, karar vermemiz gerekiyor. Ben de bazen çözüm için örgütlenmek gerek diye söylüyorum. Bunlar, söylenenler doğru şeyler ancak pratikte biz ne yapalım?

### **Dişhekimi Hatice Çelik**

Ben SABİM ve BİMER şiddetinden bahsetmek istiyorum, çok yoğun. Fiziksel şiddet kadar sık hatta fiziksel şiddet daha az. SABİM ve BİMER şiddeti inanılmaz düzeyde. Evet, hastanın şikâyet hakkı sabit bir hak fakat suiistimal edilmesi karşısında bizim de yapabileceğimiz bir şeyler olması lazım ya da bir arkadaşımın getirdiği bir şey var, mesela ÖSYM'nin yaptığı herhangi bir sınava girdikleri zaman sınav sonucuna itiraz etmek istediğimizde bir miktar para yatırılıyorsunuz. 3 lira, 5 lira, 10 lira. Onun için herkes yapmıyor.

Gerçekten çok büyük bir meblağ değil. BİMER'den ya da SABİM'den şikâyette 1 yıl boyunca herhangi bir idari soruşturma açılmasına sebep olmamış, yüzlerce şikâyet yapmış insanlar var. Yani diş taşı temizliği yaparken "Tükürün" demek şikâyet konusu bir diş hekimi için. Öyle bir şey olamaz yani, böyle bir şey yok. Tabii ki "Tükürün" diyeceğiz ne yapacağız yani.

### **Av. Mustafa Güler**

Tükürün dediğiniz için şikâyet ediliyorsunuz. Onun için, şimdi şikâyet edilerseniz de onun için savunmanız alınıyor mu?

### **Dişhekimi Hatice Çelik**

Tabii ki.

### **Av. Mustafa Güler**

Orası kritik. Çünkü İstanbul'daki Doktor Melike Erdem'in ölümünden sonra Sağlık Bakanlığı'nın söylediği bu tür şikâyetleri, BİMER, SABİM şikâyetlerini filtre etmeden hekimlere ulaştırılmayacağız demişlerdi. Onun için soruyorum size.

### **Dişhekimi Hatice Çelik**

Şu anda ben ADSM'de çalışmıyorum. Bu ADSM'lerde çalışan bir meslektaşımın, arkadaşımın söylediği bir durum. Arkadaşıma hastadan çağırıp "hastaya tükür demişsin" diye soruyorlarmış.

Belli bir sayının üzerine herhangi bir soruşturmaya sebep olmayan şikâyet yaptıysa atıyorum üç, beş. Altıncıya beş lira yatırmadan yapmasın, hadi bakalım. Bir tek kapitalizmden anlıyorlar. Bir tek paradan anlıyorlar. Bir yaptırımının olması lazım. Bu hakkı suiistimal etmenin mutlaka bir yaptırımının olması gerektiğini düşünüyorum.

## Dr. Hasan Oğan

İstanbul Sağlık M¼d¼rl¼đ¼, İstanbul Tabip Odası'na hasta hakları birimlerinde görevlendirmek üzere doktor istedi. Diğer illerde böyle bir uygulama var mı? İstanbul'da 3-4 tane bu tür merkezleri var. Hekim istihdam etmek istiyorlar.

## Av. Mustafa Güler

Ankara Dış Hekimleri Odası'nın açmış olduğu dava sonucunda hasta hakları merkezlerinde hekimlerin de olması gerektiğine ilişkin karar verildiği için, onun üzerine istemişlerdir İstanbul'dan da.

## Dr. Adnan İş

Antalya Tabip Odası'ndan. Çok teşekkür ederim böyle bir toplantı için. Fakat bu toplantıda gördüğüm sayı beni o kadar üzüyor ki. Temel sorunumuzun çözümü de burada yatıyor. Şimdi böyle çok önemli bir konuda bu salonun tamamen dolmasını bekledim. Biz Antalya'dan iki kişi geldik.

Şimdi tabanımız bizi desteklemezse yapacağımız çok bir şey maalesef kalmıyor. Temel sorunu-muz buradan kaynaklanıyor. Zaten sendikacılıktan da derneklerden de, odalarımızın etkinlikle-rinden de yakınmamızın temel sebebi bu. Biz Antalya'da şiddetle ilgili bir toplantı düzenliyoruz 5 kişi geliyor. Üstelik de belki 20 kişi şikâyet ettiği için bu toplantıyı yapıyoruz. Burada sabah saydığımızda 36 kişiydik. Tüm Türkiye'den ve değişik sağlık birimlerinden gelen kişiler. Temel zaten sorunumuz burada.

Yani insanları toplayamadığımız müddetçe, insanları o problemin arkasına düşürmeyi başara-madığımız müddetçe ancak havanda su dövüyoruz. Bunun hepimiz farkındayız. Şimdi bizim sağlık ve şiddetle ilgili çok ciddi özellikle 2010'dan sonra giderek artan ki sadece BİMER verileri, son 5 yıllık veri 53 bin saldırı. Korkunç bir rakam. Dolayısıyla bizim bu konuda sorunumuz olduğu kesin. Zaten burada toplantı yapmamızın sebebi de bu, beyaz koda ihtiyaç duymak da bu. Bizim tabip odamızda olan, pek çok tabip odasında olan sağlıkta şiddet hattı yapılmasının sebebi de bu. Ciddi bir sorun içindeyiz. Bu sorunumuzu nerede çözeceğiz. İdare ve mecliste.

Bizim çözüm yerimiz idare, meclis. Tabi bu yapısal sorunların çözümü için meclis. Ve bizim meclisi ve idareyi etkilememiz gerekiyor. İdareyi etkilememizin, meclisi etkilememizin bir yolu bir takım yönetmelik ve uygulamalara dava açarak bunları iptal ettirip meclisin tekrar bu konuda tekrar çalışmasını sağlamakla ilgili bir dolaylı etkimiz var. Bir de sağlık çalışanı olan milletvekilleriyle ilişkimizi çok sıkı tutmamız lazım. Antalya'da biz bu konuda biraz şanslıyız. İki tane doktor milletvekilimiz var. Ve oldukça etkili her ikisi de ki tabip odası yönetiminden gelmiş kişiler. O yüzden sorunlarımızı biliyorlar.

Zaman zaman da mecliste dile getiriyorlar. O yüzden herkes kendi iliyle ya da kendi bölgesiyle ilgili sağlık çalışanı milletvekilleriyle sıkı ilişkiyi sürdürmesi lazım çünkü biz ancak meclisi ve iradeyi etkilersek yapısal sorunlarımızı çözebiliriz. Bir takım kanunlar geçmeden bunları yapamıyoruz. Mesela bir yıl önce yine milletvekillerinin etkisiyle emekli maaşlarında artış sözü



verildi müjde olarak, geçen 14 Mart'ta hatırlarsınız. Sonra sağlıkta şiddetle ilgili sözel saldırıların da hapisle cezalandırılmasıyla ilgili tasarı hala sümen altında niye bekliyor bilmiyoruz. Bir yıldır bekliyor. Dolayısıyla meclisi ancak etkilersek bir takım yapısal şeyleri yapabiliyoruz. Hızla çalışmamız lazım. En önemli görevlerimizden biri bireysel olarak bu olmalı diye düşünüyorum. Bir diğer bu şikâyet olayları mutlaka filtreden geçirilmeli. Çünkü bir sarı zarf geldiği zaman insanın morali ne olursa olsun, yüzde yüz haklı da olsa bozuluyor. Dolayısıyla mutlaka bunun filtreye tabi tutulmasını sağlamamız gerekiyor idareyi ve yönetimi etkileyerek. Yine çok önemli bir konu, bu şiddetin bu varlığına ve büyüklüğüne rağmen özellikle etrafımızda, toplumda bunun farkına varılmadı.

Biz farkındayız ama hekimler olarak farkına varılmadığını görüyoruz. Mesela Antalya'da iç kurul toplantılarında, başkanlık toplantılarında, pek çok toplantılarda ben bunu dile getirdiğim zaman herkes gözünü açıp bakıyor, "Nasıl yani?" diye. Baro farkında değil. Mühendisler Odası farkında değil. Yerel bazda konuşuyorum. Pek çok belediyeler ya da belediye başkanları farkında değil. Halk zaten farkında değil. Dolayısıyla mutlaka farkındalığı yaratmalıyız diye düşünüyorum. Ve sivil toplum örgütlerine, sendikalara, derneklere mutlaka bunları anlatacağız. Yani olayın büyüklüğünün farkına vardıracağız mutlaka. En önemli programlarımızdan biri bence bu olmalı. Çünkü önce anlatmalıyız ki onlardan da destek almamız lazım. Dolayısıyla bunun için gerek sağlık çalışanları, gerek STK'lar, gerek yerel idareleri ve gerekse basını sürekli bilgilendirmek gerektiğini düşünüyorum. Son olarak da eğitim olarak ki gruplandı burada. Özellikle sağlık çalışanlarına şiddet nedir ne değildir, ne yapmamız gerektiği konusunda eğitim yapmamız gerekir diyorum ama biz yapıyoruz gelmiyor kimse. Burada olduğu gibi. Temel sorunumuzun bu olduğunu düşünüyorum.

## Dr. Hasan Oğan

Belki karışıklık olacak ama bir iki şeyin altını çizmek gerekiyor. Buradaki sayıya bakarak kesinlikle havanda su dövüyoruz yanlışına düşmeyelim. Öyle düşünmediğinizi de biliyorum. Ne yazık ki mücadele özellikle böylesi zamanlarda böyle yürüyor, böyle işler üretiyoruz. Bir takım olumsuz süreçlere, olaylara da böyle engel oluyoruz. Gerçekten de çoğu kez bu az dediğimiz sayılarla kotardığımız işlerle engel oluyoruz. Yani sayımızın azlığından çok niteliğimiz de önemli. Bugüne dek sağlıkçılara karşı yapılacak olan çok şeye engel olduk, durdurduk ya da süresini uzattık. Sonuçta az da olsak mutlaka bir defans oluşturuyoruz. Bu açıdan katılımlar az da olsa bu toplantılar ve içeriği önemli.

İkincisi gerek Meclis, gerekse Sağlık Bakanlığı ve de Çalışma Bakanlığı bu işi, sağlık çalışanlarına yönelik şiddeti her yönüyle bizden çok çok daha iyi biliyorlar. Kesinlikle, yani bizim onlara anlatacağımız, bilmedikleri çok fazla bir şey yok. İki-üç sene önce Meclis Araştırma Komisyonunda yaklaşık 450 sayfalık komisyon raporu oluşturuldu. Herşey o raporda var. Ve o komisyon raporu üzerine de Meclis Başkanı içerik olarak "Komisyonlar toplanıyorlar, rapor yazıyorlar, ancak rafa kaldırmak zorunda kalıyoruz" dedi. Bu gerçekleri bilmemiz, görmemiz gerek. O dediğiniz yolları kullanacağız, bilgilendireceğiz, aydınlatacağız daha çok insanın gelmesi için çaba sarf edeceğiz. Ama sonuçta da Nusret Fişek'in dediği gibi iktidarı bir şekilde rahatsız edeceğiz. Tek kişi de olsak onları hep rahatsız etmemiz gerekiyor.

## Hemşirelik Öğrencisi Emine Satılmış

Bu sanırım yönetmeliklerde geçiyordu. Oranın tam nerede geçtiğini bilmiyorum ama şöyle bir ibare var biraz uzun olacak ama “SABİM’e yapılan sağlık çalışanları hakkında şikâyetler başvuruların ancak yüzde 4 ünü oluşturuyor. SABİM’e ve Hasta Hakları Birimi’ne yapılan sağlık çalışanları hakkındaki şikâyetler öncelik SABİM’den sorumlu il sağlık müdür yardımcısı ve hasta haklarından sorumlu başhekim yardımcısı tarafından ön değerlendirmeye tabi tutulacak, genel ve soyut nitelikte olan, şikâyet sahibinin adı ve adresi belli olmayan veya personelin kusuru bulunmadığı açıkça görülen ihbar ve şikâyetler değerlendirmeye alınmayacaktır. Burada şu ibare benim dikkatimi çekti. Genel ve soyut nitelikte olan. Sonuçta şiddetin çok fazla yönünü olduğundan bahsettik ve buradan bu soyut nitelikte olan psikolojik şiddetin kabul görülmemesine yol açmaz mı? Bu dikkatimi çekti.

### Av. Mustafa Güler

Orada şunu kast ediyor genel ve soyut nitelikte olan derken, hastaneler çok kalabalık diye bir şikâyet varsa diyor, bu sizin işiniz değil bu diyor. Gelen şikâyet somutlaşmadı. “Mustafa bana kötü davrandı, şu gün, şu saatte” demeli ki Mustafaya biz soruşturma açabilelim ya da onu araştırabilelim diyor. Orada genel ve soyuttan kast ettiği odur. “Hekimlerinizin eğitimi iyi değil” gibi bu soyutlukta, bu genellikteki şeyleri dikkate almayı demek istemiş orada.

## Hemşirelik Öğrencisi Emine Satılmış

Sonuçta bir şiddet uygulanıyorsa bunu ifade ettiğimiz zaman şey olacağını düşünüyorum hani dikkate alınması gerektiğini düşünüyorum hani bu şey gibi hastanın ağrısı ağrı var diyorsa ağrısı var diye kabul etmemiz gibi olarak düşünüyorum ben. Hani bu doğrultuda da şikâyetin biri tarafından değerlendirilmesi ne kadar doğru olur ben ondan şüphe ediyorum açıkçası.

### Av. Mustafa Güler

Tabi inceletilebilir söylediğiniz şey de orada kast edilen şey siz tersinden bakmışsınız gibi geldi bana. Orada kast edilen şey hastaların hekimlere yönelik, sağlık sistemine yönelik şikâyeti. Siz hekimlerin uğradığı şiddete yönelik şikâyetlerinin filtre edilmesi gibi algıladınız. Öyle değil. Onun o genelgenin muhatabı da zaten az önce doktor hanımın söylediği gibi “Tükür” dedi bana diye bir şikâyet yapıldıysa başhekim onları filtre et at onu kenara uğraşma, uğraştırma kimseyi diye kabaca böyle genel söyleyebileceğimiz şeyi ifade etmiş. Daha önceki yakınmalar üzerine çıkartılmış olan bir genelge parçasını okuduğumuzu söylüyorum.

### Dr. Zafer Çelik

Pratisyen hekimim. Tür Tabipler Birliği Pratisyen Hekimler Kolu adına katıldım bugün. Şimdi sabahki değerlendirmeler çok büyüktü, çok geniş perspektifte ele alındı. Ben birinci basamak alanındaki şiddet hakkında daha fazla değerlendirme yapmak istiyorum. Tabi her alanda var da. Ama en önemli problem bizde performans sisteminin getirilmesiyle şiddetin yaygınlaştığını

ve arttığını, performans sisteminde başka ülkelerde de uygulanan bir sistem olabilir ama bizde birden pat diye başka alternatifler olmadan ya da bizde genel anlamda performansın bir zararlı yapıya dönüştüğünü görmek lazım. Ya uygulama hatası ya başka sebep, durum ne olursa olsun. Bunun başka örnekleri vardı mesela birinci basamakla ilgili bu aile hekimliği sistemine geçilmeden önce yazar kasalar, sıraya girip muayene olacaklar, tahlil verecekler vs. şeyler öyle olunca muayene dedik mi gene reçete yazmak daha kolaydı. Uygulanabilir olması. Acillerde acil bir hastayla uğraşmaktansa bir reçete yazmak daha başka.

Birinci basamak hastasını o sırada muayeneye göndermekten hekimler ücret yönünden performans sisteminin şeyinde zorlayıcı ve kolaycılığa kaçan, peşinden beklentileri artıran her isteği karşılanan bir şeye dönüştü, bir ortama dönüştü sağlık alanı. Birinci basamakta daha evvel olduğu için şimdi o şekilde isteği karşılanmayan bir kişiyi ben kan vermeye geldim dediğinde bir dakika ya biz karar verelim olduğunda hasta çok reaksiyoner olabiliyorlar. Bu performans sistemlerinin bu alanda altı çok açılabilir ama en önemli şiddet kaynağı olduğunu düşünüyorum ben. Yine bir taraftan siyasi iradenin hekimlik alanı üzerindeki, sağlık veya sağlık çalışanları üzerindeki değerlendirmeleri onların halk üzerinde ve hastalar üzerinde çok daha fazla beklenti yarattığını ve bu beklenti karşılanamayan bir sistem içerisinde olduğunda kişiler tarafından bir şiddet çağrıştıracısı olduğu. Kendisinin reklamlarda önünü ilikleyerek bekleyen bir doktor görüntüsü çiziliyor. Bu ortamda siyasiler bunu bekliyorlar. Bunu bulamayınca bu şiddete yönelten başka bir sebep olabilir.

Ayrıca birinci basamakta kolay ulaşılabilir olmayı halkın kolay dövülebilir bir sağlık çalışanına dönüştürmüş. Güvensiz bir ortam. Yalnız baş başa kalabilir. Yani güvenliği yok etrafta başka çalışanların çok fazla olmadığı bir oda pozisyonunda çok kolay ele geçirilmiş bir sistem ve yargı içerisinde sözümü dinlemediği takdirde sert söz vesaire şeklinde zor durumda bırakacak şiddet davranışları çok kolay gelişebiliyor. Öyle bir ortam oluşu da bu şiddeti çağrıştıran, kolaylaştıran bir şey. Diğer bir alanda söyleyecek olursak eğitim konusu söylendi. Eğitim konusu her aşamada, her kademedede önemli ilk, orta ve lise eğitimlerinden tutun ileriye yönelik bütün alanlarda sağlıkta da olsun diğer alanlarda olsun şiddet konusunun işlenebilir bir eğitim konusu olması yaygınlaştırılması önemli.

Diğer taraftan ilke, tutum ve davranışlarıyla ilgili etik davranışlar ve şiddet alanındaki tutumu, bir ortak dil, ortak davranış gibi alanlarda da tıp fakültesinde o alandaki eğitimin gerekli olduğunu. Diğer sendikalar ve birlikler içerisinde sivil toplum kuruluşları içerisinde de, sağlıkçılar için konuşuyorsak sağlık örgütleri içerisinde de çok sık gündemde tutulması gereken ortak tutum ve davranış sergilenmesi bence bu da bir şiddet azaltıcı faktör olacaktır. Bir hekimin hayret ettiği uygunsuz gördüğü bir durumu diğer hekimlerin çok kolay, ha olabilir tabi hekim davranışında ama bunun genel anlamda çok çok çok fazla farklı şey yapılmaması gerekiyor. Gene sistemin zorladığı başı boş bıraktığı birtakım davranışlar hekime şiddet olarak dönebiliyor. İşte az önceki eğitim konusuyla ilgili ortak tutumla ilgili söylediklerimizde işte uzman hekimin “Sana şu ilacı yazıyorum. Bir hafta kullan ondan sonra git iki hafta sonra da aile hekimine yazdır, devam et” şeklinde sözlü hastaya beyanının bulunması ve bir iletişim olmadan diğer hekimi zor durumda bırakan şiddete dönüşebilecek önlemler. Ya da bir eczacının “Ya şu yanlıs olmuş hastanede beni uğraştırma, git aile hekimine düzelttir, yazdır” gibi bir yaklaşım yerine göre bir antrenörün, okuldaki bir şeyin “Şu raporu hemen aile hekiminden al gel”. Yani çok kolay görünüyor. Yani buraya bir rapor olsun yeter. Bu tür şeyler bir sistem içerisindeki kargaşalarda da günümüzde birinci basamakta şiddet alanlarından birisi diye düşünüyorum.

## Dr. Hasan Oğan

Bugüne kadar bu çalışmalar o kadar çok yapıldı ki artık yani şiddet bilinmeyen bir şey değil ya da birinci basamaktaki şiddetin nedenleri biliniyor. Ya da işte bir hekimin öbür hekim aleyhine konuşmaları da bir neden olarak söyleniyor. Şimdi burada çıkartmamız gereken şu esasında. Siz birinci basamağa yönelik gerek ASM'lerde gerekse temel diğer alanlarda, yani buralarda ne yapmalı? Yani buradaki çalışmayı alana nasıl taşımamız? Oradaki insanlara şiddeti nasıl göstermeliyiz? Nasıl mücadele etmesi gerektiğini nasıl bildirmeliyiz? Yani buradaki çalıştayın esas amacının, içeriğinin biraz o yöne evriltmesi gerekiyor. Yoksa hepimiz bildiğimiz şeyleri birbirimize söylüyoruz. Biraz sonra çalıştay sona erecek ve dağılıp gideceğiz. O zaman çalıştaylar hep tekrar oluyor. Birinci basamağı yıllardan beri takip ediyoruz. Şiddeti en çok onlar yaşıyorlar, en fazla yaşayan gruplardan bir tanesi. Ancak birinci basamağı temsil eden arkadaşlar şiddete karşı yürütülen çalışmaların içinde çokta yer almadılar. Duyarsızlık kavramı ya da sorumluluk hissetme mücadeleye katkı sunma kavramları burada önem kazanıyor. Şimdi bu alanda bunu nasıl çözeriz önemli. Bunu çözersek dediğiniz gibi buraya katılım da çok olur, broşürlerin dağıtımını da çok olur.

## Dişhekimisi Tülin Çelik

Ben İstanbul ADSM'de çalışıyorum. Diş alanında çok elinizde veri var mı bilmiyorum ama şiddet aşırı boyutta özellikle diş hastanelerinde. Devlet son 13 yılda bu sektöre korkunç el attı. Çok fazla ağız diş sağlığı merkezi oluşturdu. 80'lerde, 10-12 tane olan üniversite sayısı şimdi yanlış bilmiyorsam 73.

Şimdi sayıca çoğuz dedi arkadaş ama şimdi bunun da nedeni yine yapısal şiddetle ilgili yani içi boşaltılmış akademik eğitimle, istihdam edileceği belli olmayan eğitimsiz insanların sahaya sürülmesi ve devletin özellikle diş alanında en büyük taşeron firma olması diyebiliriz neredeyse. Tespitleri yaptık diyorsunuz ama iş alımında da biraz konuşmak istiyorum bu nedenle. Şiddetin en büyük nedeni biraz da devletin bu konuda en büyük patron havasına girmesi. Yeni mezun hekimlerin muayenehane standartlarının çok zorlaştırılması nedeniyle ağız diş sağlığı yönetmeliğindeki zorluklarla hiçbir şey yapamamaktan dolayı kamuya yönelmesinden kaynaklı bir "Ben yaparım, ben sizi istediğim gibi çalıştırabilirim" edası var devlette. Ve hekim arkadaşlara yapılan bu performans baskısı ve nerede iş bulabileceğinin kaygısıyla bir gelecek kaygısı eklendiğinde tamamen biat eder duruma geliyor hükümetin bütün bu yanlış uygulamalarına. Örneğin biz acilde çok fazla hasta baktığımızı bir acil tanımıyla dahi karşılaşıyoruz idare tarafından ki hastanın talebi belki anlayabilirsiniz, basit bir protez onarımında dahi gece acile gelebiliyor hasta. Tanım derken bir kere bence bu şiddeti önlemede özellikle acillerde başvurularında, şikâyetlerde dahi bir tanımlandırma olması lazım yani acil diş hekimlerinin acil tanımı nedir. Çünkü birçok şiddet hastanın beklentisinin karşılanmaması dolayısıyla oluyor. Dediğiniz gibi performans yoğunluğu, hekimin çok yoğun olması, ekonomik şiddeti de beraberinde getiren sorunlar bunlar. Çünkü performans sistemine göre her ay değişen oranlarda gelir elde eden bir kişi dolayısıyla bu belirsizlikle hem bedenen hem de ruhen yorulabiliyor. Şiddetin nedenlerinin sonucunda da hastayla karşılıklı bir kötü diyaloga girilebiliyor. Evet empati, evet vücut dili çok önemli ama bir standardizasyon getirilmesi lazım sağlık hizmetlerinde. Bakılan hasta sayısı alanında karşılanması istenen şikâyetler doğrultusunda maalesef yerden yere değişen standardizasyon şekilleri var. A hastanesinde bilmem ne bilmem ne, B hastanesinde başka. Mesai, full

time çalışma saatleri olsun. Bu da şiddeti doğuruyor. İşte oraya gittim o yapıldı burada sizde niye yapılmıyor? Ya da az uzman olması. Yani konu çok derin. Dolayısıyla bu şiddet konusunda öncelikle ben tekrar sizin dediğinize katılıyorum. Örgütlülüğün çok önemli olduğuna. Evet bireysel bir şeyler yapmamız lazım ama biz örgütlü olmadıkça oda artık sendikal örgütlülük anlamında söylüyorum, bireysel olarak çok fazla idareler anlamında dikkate alınmıyoruz. Yap-tıklarımıza pek şey yapılmıyor.

### **Dr. Hasan Oğan**

Peki, size şöyle bir öneride bulunsam. Hastanelerdeki aciller en fazla şiddetin yaşandığı alanlar ve yıllarca bu alandaki şiddeti görünür kılmak için çalışma yapmak istedik. Bir türlü başaramadık. Özellikle de çalışan arkadaşlarımız yardımcı olmadı. Fakat sonradan bir şekilde yaklaşık 2 ya da 3 yıl önce acillerde neden şiddet oluyor, nedenleri, sonuçları ve çözüm önerileriyle ilgili bir çalışma yaptık. Web sayfamızda da var. Siz de Türk Diş Hekimleri Birliği olarak burada acillerle ilgili böyle bir çalışma, anket, birebir görüşme yapıp bunu yazılı bir belge olarak sunabilir misiniz?

### **Dişhekimi Tülin Çelik**

Bizim için de biraz zor olacak herhalde. Biz buraya gelmeden odalardan yazı istedi TDB yönetimi. Şiddet vakalarını bize bildirin diye. Ankara Odası dışında 4 oda cevap verdi 4 odanın 3'ü böyle bir olay yoktur şeklinde cevap. Yani biraz zor olur, ama yapılırsa iyi olur. Bir de, Bakanlık'tan bile istemek zor oluyor. Yani gidip diş hekimliği odasının yetkilisi orada acilde durup kendi kendine bir şey şey alamaz. Bu veriler Bakanlıkta. Bakanlık vermiyor bu verileri doğru düzgün de vermiyor.

### **Dr. Şahin Budak**

İzmir Tabip Odası adına katılıyorum. Teşekkür ederim böyle bir toplantı için. Sabahki sunumlar çok güzeldi. Özellikle Cem Hocamın sunumu çok hoşuma gitti. Değindiği konular, yaklaşım şekilleri. Şimdi ben de konuya şöyle girmek istiyorum, arka sıradaki doktor arkadaşımızın söylediği katılım olayı. Yani bence bu çok önemli. Şu anda şu toplantıya gelenler bizler de bu katılım olayındaki bu eksikliği görünce orada bile biz odaya sahip çıkmada bir sıkıntımız, problemimiz var. Şimdi mesela İzmir Tabip Odası adına 3 kişi katıldık biz. Hukuk birimi temsilcimiz de katıldı. Sağlık çalışanlarına şiddet konulu toplantı yapıyoruz. Aylar öncesinden bunun duyurusunu yapıyoruz. Tabip odası olarak duyuru yapıyoruz.

Bence şu anda her tabip odasından bir temsilci olmalıydı. Bir tane temsilci olsaydı şurada 80 kişi olacaktık, 100 kişi olacaktık. Veya her tabip odasının hukuk birimi temsilcisi gelmeliydi bence. Bir kere burada zaten kaybediyoruz. Tabip odalarımız bu olaya ya onlarda da bizlerde de böyle bir tükenmişlik sendromu var bu konuda. Ya nasıl olsa bir şey olmayacak yapılmayacak deyip gelmiyor, katkı sağlamıyor. Bu konu çok önemli. Önce bu katılımı sağlamamız gerekiyor. Belki bu mesela Türk Tabipler Birliği'nin tabip odalarına yazdığı bir yazıda belki zorunlu tutabilir. Bir katılımcı mutlaka gelsin, zorunlu olsun gibi olmalıydı bence. Çünkü tüm tabip odaları gelip bir arada toplantı yapmayınca yapacağımız sonuçlar da çok amacına ulaşmıyor diye düşünüyorum.

Katılım çok önemli bunu sağlamamız gerekiyor. Önce olayın sahibi biz olmalıyız sahip çıkmalıyız.

İkincisi kayıt altına alma olayı. Bu çok önemli bence. Biraz önce Hasan Bey'in söylediği bu iş kazası kapsamına girme olayı. Türk Tabipler Birliği olarak bu konu üzerine yüklenmeliyiz. Çünkü biz şimdi buz dağının görünen yüzünü görebiliyoruz ve gösterebiliyoruz. Aslında görünmeyen bir yüzü var. İş kazası olaylarında mesela bir ölümlü veya sakat bırakan bir olayın arkasında birçok ramak kala olaylar var. Ben bu toplantı sırasında bile, toplantı yaptığımız hastanenin acil servisinde, klinikte her yerde şiddet olayı oluyor. Belki bir fiziksel şiddet değil ama sözel şiddet var. Dışarı çıktım mesela hastanenin dışına doğru yürüdüm. Ben eski hastanem burası şöyle bir bakayım dedim, biraz nostalji yapayım.

Orada bile girişte güvenlikçilerle hasta yakınları tartışıyor. Ziyaret saati değil, ancak girmeye çalışıyor veya işte yiyecek sokmaya çalışıyor. Yani her an her şekilde şiddet var. İşte güvenlik görevlisi de şiddete maruz kalıyor, temizlik elemanı da maruz kalıyor. Olayı bu yanıla düşünüp onları da işin içine katmalıyız. İş kazası gibi çok önemli beyaz kod kapsamına giren her şeyi iş kazası olarak bildirilmesini sağlamalıyız. Bunun ne önemi var. Çünkü iş kazası gündemi sekreterliklere gidiyor, kamu hastaneleri kuruluna gidiyor, Sağlık Bakanlığı'na gidiyor. Bence başlıklar şöyle olmalı. Bir, biz olaya sahip çıkmalıyız bütün tabip odaları toplantılara çok fazla katılım, zorunlu olmalı hukuk birimleri mutlaka katılmalı. İkincisi buz dağının görünmeyen yüzünü ortaya çıkarmalıyız. Şöyle düşünülüyor toplumda da, tamam işte bir tane de doktor öldü veya bıçaklandı ama diğer sektörlerde de bunlar oluyor. 10 günde bir olay oluyor. O olay sırasında hepimiz bir şekilde biraz tepki gösteriyoruz sonra unutupuyoruz. İşte en son bir başhekim arkadaşımız belki direkt bir hastadan gelen bir şiddet değildi ama bir şekilde öldü ve canını kaybetti hastanede. Bunları ön plana çıkarmalıyız. Bunun için de bildirimleri sağlamalıyız.

İş kazası bildirimini olmalı. Çünkü iş kazası çalışanın bedenen ruhen özre uğradığı her olayı kapsamalı. Bunu göstermeliyiz. Biz bu kayıtlar işte Sağlık Bakanlığı'na gitmeli, Çalışma Bakanlığı'na gitmeli, tabip odası kurumlardan bu kayıtları almalı. Sayılarla konuşmamız gerek. Önemli olan bu. Diğer bir nokta da bu olayları konuşuyoruz, sağlık sektörü çalışanlarının buraya gelmemesinin sebebi de o, bu konuda da bir tükenmişlik sendromu var. Sağlık çalışanı şöyle düşünüyor mesela benim çalıştığım hastanede, tamam toplantılar yapıyor paneller yapılıyor tabipler birliği tabip odaları konuşuyor ama sonuç ne, sonuç çalıştığım zaman bana yine şiddet oluyor o önlenmiyor. Önlem yok. Ve o noktada da insanlar artık nasıl olsa olmuyor bir şeyler deyip toplantılara gelmiyor katkı sağlamıyor. O noktada şöyle bir önerim var benim. Mesela sabah polikliniğe sıra alan bir kişi akşam evde "Ya ben gideyim de poliklinikte doktora küfredeyim, bağırayım veya darp yapayım" diye gitmiyor. Sonuçta bizler de hastamız oluyor bir şekilde hasta olarak gidiyoruz oraya. Oradaki sistemin eksikliklerinden yaşadığı sıkıntıdan dolayı biraz da işte hocalarımızın da söylediği gibi öfkesini kontrol edemiyorsa bir şekilde orada bir şiddet olayına maruz kalıyor. İşte o noktada sabah konuştuk diyoruz ki sağlık çalışanı iletişimde bulunsun. Kapısında 10 tane, 20 tane, 30 tane hasta beklerken içerideki sağlık çalışanı çıkıp onlara biz de sağlık sisteminin eksiklerini kendi de bildiği halde orada bir konuşma yapamaz "Ya arkadaşlar işte sistem böyle, böyle yapmak zorundayız, işte biraz bekleyin, ben size bakacağım" olmaz. Bu tür yerlerde, polikliniklerde, acil servislerde, girişlerde kamu spotu gibi Türk Tabipleri Birliği'nin de önerilerinin dahil olduğu bilgiler olmalı. Kişi geliyor orda sağlık sistemiyle ilgili sıkıntıları var, muayenesini olamıyor. 10 dakika, 15 dakika bekliyor. Öfkeleniyor, şiddetleniyor. Ama orada onunla ilgili içeriği belirlenebilir, konuşulabilir yazılı da olsa mesela sağlık çalışanına şiddetle

İlgili ama daha böyle soyut şeyler değil de somut şeyler. Mesela alınmış olan cezalar işte özel bilgiler verilmeden. Bunlar yapılabilse, verilebilse. İşte verdiği sağlık çalışanına şiddet uygulayan bir hastanın acil serviste bir hafta çalıştığı ve sonuçta bir noktaya geldiği, anladığı gibi. Bunlar yapılabilse, bunlar bütün poliklinik girişlerinde olsa. Geldi, hizmeti alamadı, hizmette bir aksama oldu tam öfke, şiddet uygulayacak o sırada o yazıyı görüyor. Ama bunlar daha böyle somut, daha etkileyici şeyler olmalı. Tabipler Birliği bu konuda belki oraya dahil olmalı diye düşünüyorum. Kayıtlara girme olayı da çok önemli bence. O konu üzerine gitmeliyiz diye düşünüyorum. Toplantılar güzel, bilhassa sabahki panelde çok güzeldi. Bunları zaten biz biliyoruz, biz yapıyoruz. Ve şey de güzel, sıkıntının sağlık sistemindeki politika eksikliklerinden, ekonomik sorunlardan olduğunu hepimiz biliyoruz. Bunda hemfikiriz. Ama yakın dönemde hatta orta dönemde bile biz bunları değiştiremeyeceğimiz bir şekilde. Değiştirmek için uğraşacağız, bunlar için çalışmalar yapacağız ama çok acil bir şekilde hızlı bir şekilde erken dönemde biz neler yapabiliriz? Bunu nasıl aza indirebiliriz? Olayın boyutunu tam anlamıyla nasıl gösterebiliriz? Bir de bundan sonraki toplantıda bence zorunlu katılım olmalı. Yazı da yazılmalı. Bütün Tabip Odalarından temsilci olmalı. Hukuk birimlerinin temsilcileri olmalı. Ancak böyle bir noktaya gelebiliriz diye düşünüyorum. Teşekkür ediyorum.

## **Dişhekimi Murat Mustafa Çağlar**

Türk Diş Hekimleri adına buradayım. Sevgili Tülin'e bir katkı olsun diye, daha sonra tabi değerli İzmir'den katılan arkadaşşıma da bir katkı olsun diye şunları da ifade etmek istiyorum. Hani bazı maçlar vardır, maç başlamadan dersiniz ki "Bu maçta kesin kırmızı kart çıkar", "Bu maçta kesin kavgaya çıkar". Bazı hastanelerimizde, bazı ADSM'lerde, acillerde fiziki şartlar o kadar kötü ki, hasta yoğunluğu da o kadar fazla ki orada herhangi bir problem çıkmaması söz konusu değil. Devletimizin özelden istediği şartları kendisi hastanelerinde sağlayamadığı şeyler var, imkânlar var. Hani özelde bir muayene odası için 12 metrekaşe şartı ararken biz 25 metrekarede 5 kişi ranza sistemi çalışıyoruz diye esprisini yapıyoruz kendi aramızda. Tülin'in ifade ettiği gibi yıllardır TTB komisyonlarında söylediğimiz gibi bu standardizasyonlar sağlıkta standardizasyonlar muhakkak sağlanmak zorunda. İzmir'den katılan arkadaşşımanın ifade ettiği gibi biz daha önceki toplantılarımızda da gündeme getirdik. Farkındaysanız televizyonlarda dönen 112 kamu spotu var. GAYET güzel. Ama aynı zamanda da biraz önce genç arkadaşşımanın yanlış anladığı gibi bizim milleti şikayet etme birimiz yok. Zaten ona zamanımız ve öyle bir talebimiz de yok. Bizim adımıza da olumlu olacak şey toplumun sağlığına olumlu olacak şeydir. Bu noktadaki kamu spotlarının da çoğalmasa gerektiğine inanıyoruz. Ve total olarak genelde de hep merak ettiğim şey şudur. Yıllar önce de sanırım Ece Temelkuran ifade etmişti, o benim kullanırken içimi acıtan bir cümleydi. "Biz ne zaman bu kadar sevgisiz bir toplum olduk?" Herhalde temel sorunumuz bu. Bir ilave de yapalım. Sevgisiz olduk da ne zaman bu kadar duyarsız olduk? Emeği geçen herkese teşekkür ediyorum bu çalıştay için.

## **Dişhekimi Mustafa Oral**

Notlarda olan birçok konuyu konuşmacı arkadaşlarımız dile getirdikleri için tekrar etmeyeceğim ama bir konuda farklı şeylerden bahsedeceğim. Birincisi, sağlıkta şiddet tabii ki bizim öznel konumuz. Ancak ülkemizdeki genel şiddeti bertaraf etmeden sağlıkta şiddeti iyi ele alamayız diye düşünüyorum. Çünkü ülkemizde son 15 yıldır öyle bir söylenti yerleştirildi ki, artık sokak-

ta, evimizde, filmlerde, dizilerde şiddete rastlamadığımız bir alan kalmadı. Dolayısıyla sağıkta şiddet de bundan yeterince nasibini alıyor diye düşünüyorum.

Bir başka konunun da bizleri yakından ilgilendirdiğini düşünüyorum. Silahlanma konusuna da çok dikkat etmemiz gerekir diye düşünüyorum. Yıllardır silahlanma konusunda sürekli teşvikler yapıyorlar. Oysa sağık çalışanları olarak bizim bu konunun üstüne gitmemiz gerekiyor. Ayrıca sağık kurum ve kuruluşlarına da silahsız girilmesini sağlamamız gerekiyor. Mevzuata bunu ciddi olarak işlememiz gerekiyor. İkinci bir konu ise şu: Sağık haklarında hasta hakları hep ön planda tutuldu. Hatta kışkırtılmış şikâyet hakları bunun da önüne getirildi. Toplum sadece kendi cephesinden bakarak çok cesaret aldı. Oysa hekim haklarını da ön plana çıkaracak, topluma mal edecek, hastanın hakları yanında hekimin de haklarının olduğunu düşünerek davranması sağlanmalıdır. Hekim haklarının topluma mal edilmesi gerekir. Teşekkür ederim.

## Av. Ender Büyükçulha

Şiddeti önleme meselesinde şüphesiz konuştuğumuz, bundan sonra da konuşacağımız enstrümanlardan biri de hukuki çabalardır. Şiddet dediğiniz şey aynı zamanda bir hukuka aykırı eylem, çoğu zaman da doğrudan bir suç eylemi. Özellikle ceza hukuku, toplumsal düzeni korumaya odaklanmış, caydırıcılığı sağlamaya odaklanmış bir hukuk disiplini. Genel olarak sağık çalışanlarına yönelik şiddeti önlemede de şüphesiz hukuk zeminini, ceza hukuku disiplini etkin bir şekilde kullanabilmemiz lazım. Bu konuda şunun altını çizmek isterim; TTB'nin fikri ve eylemsel önderliği kapsamında önemli başarımız, bu hukuksal çabaların gerçekleştirilmesinde hekimlerimize yönelik bir hukuki destek sisteminin örgütlendirilmesi ve kurumsallaştırılması oldu. Örneğin; benim de görev aldığım Ankara Tabip Odası özelinden devam etmek gerekirse; fark ettik ki, hekimlerimiz ve diğer sağık çalışanları zaten dün de şiddete maruz kalıyorlardı. Ama şiddet olaylarının önlenmesi ya da somut bir şiddet olayı karşısında en azından hukuksal zeminde bir manevi tatminin sağlanması açısından, suçun mağduru olan hekimimiz, yargısal süreçleri işlevli hale getirmede, neredeyse maruz kaldığı şiddetten daha beter bir şiddete, mağduriyete maruz kalıyordu. Klasik bir deyim var, "Allah kimseyi Adliye'ye düşürmesin" diye... Çoğu olayda hekimlerimizin karşısında kocaman bir granit duvar gibi şekillenen yargısal bürokratik yapıdan dolayı, hekimlerimizin maruz kaldıkları şiddeti yargı mercileri nezdinde gündeme getiremediğini, bu nedenle zaten hukuk enstrümanının da işlevli bir şekilde kullanılmadığını ve caydırıcılığın da sağlanamadığını far ettik. Ne yapalım dedik? Bu süreçte hem hekimlerimizin bu bürokratik yükünü azaltacak, onlara etkin bir hukuki destek sunacak, üstelik aynı zamanda yalnızca hukuki değil, onlarla bir arkadaşlığı ve yoldaşlığı da yerine getirecek, şiddete karşı bir destek çalışması başlatalım dedik. TTB'deki değeri hukukçu meslektaşlarımızın da bize yol göstermesiyle, Ankara Tabip Odası olarak, 2006 yılından itibaren bu çalışmayı başlattık. Biliyorum ki diğer birçok tabip odamızda da aynı çalışmalar var. Nitekim çok sonra "Beyaz kod" uygulamasının, bizim bu çalışmamızın bir kopyası gibi ama çok da faydalı olarak sonraki süreçlerde kamu sağık kuruluşlarında hayata geçirildiğine de şahit olduk. Şu anda tabip odamızda 24 saat açık bir şiddet bildirim hattımız ve bizi arayan, yardım talep eden hekimlerimize destek sunmaya hazır bir birimiz var. Sekretery personelimiz ve hukukçularımızla şiddete karşı mücadelenin hukuki ayağını gerçekleştirmeye ve hekimlerimize hukuksal düzlemde destek olmaya çalışıyoruz. Yargısal süreçleri onlar adına yürütüyor, onları temsil ediyoruz. Bunu ne için yapıyoruz? Çünkü şunu biliyoruz ki, ceza hukuku toplumsal düzeni caydırıcılıkla korumaya



çalışır. Biz de bu caydırıcılıkla, şiddeti önlemeye çalışıyoruz.

Hoş görürseniz bir hukukçu olarak biraz da provokatif bir konuşma yapacağım, burada dost meclisinde olduğumuzu da düşünerek. Hukuktan, özeldede ceza hukukundan çok bir şey beklememek gerektiğini de düşünüyorum. Örneğin 2012-2014 arası 2 yıllık dönemde, tabii odamıza 115 bildirim olmuş. Bu 2 yıllık dönemde Ankara'da, 111 tanesi sözel şiddet, 29 tanesi ise hem sözel hem de fiziki şiddeti içeren şiddet bildirimleri olmuş. Bu iki yıllık dönemde 27 ceza davasını sonuçlandırmışız ve 7'sinde mahkûmiyet kararı çıkarmışız. 2014-2016'da ise 65 bildirimimiz var. Bu dönemde 26 ceza davası açılmış ve 22 mahkûmiyet kararı var. Geride kalan yaklaşık bir yıllık dönemde ise halen 24 bildirimimiz var ve 7 ceza davasında da sonuç elde etmişiz. Ben kendimce bir analiz yapmaya çalıştım buraya katkı olur düşüncesiyle. Toplam 5 yıllık dönemde 204 şiddet olayı bize yansımış. Bunları analiz ettim. 204 olayın 2 tanesi cinsel saldırı olayıdır. Bu 2 vakayı çıkarırsanız kalan 202 olayın tamamında hekime uygulanan şiddetin nedeni; sanık savunmalarında, tanık beyanlarında ve ilgili adli raporlarla da sabit olduğu üzere; sağlık hizmeti sunumuna dair hasta ve/veya hasta yakınlarının beklentilerinin karşılanamamasıdır. Örneklersem; muayene olmaya gelen hastanın fazlaca beklemesi, hastanın muayene sırasına riayet edilmediği algısı, hastanın rapor ya da reçete talebinin karşılanmamış oluşu, hastanın beklemediği halde başka bir sağlık birimine sevk işlemine tabi tutulması gibi, esasında sağlık sisteminde hizmet alıcıların beklentilerinin karşılanmaması gibi bir durum var. İstatistiksel olarak bunu oranlarsak 204 olaydan 202'si tamamen bu somut nedenlere, ancak şüphesiz asıl olarak sağlık sisteminin yapısal sorunlarına dayanmakta. Sağlık hizmeti sunumuna dair hasta veya hasta yakınlarının beklentilerinin karşılanamaması durumunda, ne yazık ki hekimler ve diğer sağlık çalışanları hedefe konuluyor, ilk elden sorumlu görülüyor, öfke doğrudan onlara yöneliyor. Beklentileri karşılanmayan hasta ve hasta yakınları, sistemin yapısal sorunları görme ve kavrama durumunda değil, ilk elden hekimi ve diğer sağlık çalışanlarını yaşadığı sorunun nedeni yada sembolü olarak görüyor ve ona yöneliyor.

Değerli hekimlerimiz, değerli sağlıkçılarımız; toplum sağlığı alanında çok daha iyi biliyorlar; hukuk alanında da artık yaptırım ile caydırıcılıktan daha çok önleyici hekimlik gibi bir şeye yönelmemiz gerekiyor bizim. Yoksa caydırıcılık enstrümanlarımız, yasadaki cezalarımız az değil. Örneğin; şiddet bu olaylarında suç dağılımlarında öne çıkan TCK'nın 125'inci maddesinde düzenlenen hakaret suçudur. Kamu görevlisine yönelik hakaret 2 yıla kadar hapis cezası yaptırımına bağlanmıştır, hatta aleni olduğu takdirde cezada attırım da söz konusudur. Ancak hukukçu olarak söylemek isterim, hakaret diye bir suç zaten dünyanın birçok çağdaş ülkesinde, hukuk sisteminde yoktur. Ama bizim yasalarımız daha katıdır, daha baskıcıdır. Hakareti suç olarak görmektedir ve hakaretin yaptırımı hiç de az değildir. Yine öne çıkan bir diğer suç düzenlemesi ise tehdit, kamu görevlisine tehdit halinde hapis cezası 2 yıla kadar çıkıyor. Kasten yaralama suçu, yine kamu görevlisine karşı olduğunda 3 yıla kadar hatta arttırım ile yaklaşık 4,5-5 yıla kadar hapis cezaları söz konusu olabiliyor.

Bunu niye söylüyorum? Cezada, yaptırımda kanımca bir problem olduğunu düşünmüyorum. Buna rağmen şiddeti önleyememek, hukuki yaptırım ve caydırıcılıktan daha farklı alanlara yoğunlaşmayı da gerektiriyor bence, tabii hukuki çabaları da boşlamadan. Yine sağlık çalışanlarına şiddetle bence kıyaslayabileceğimiz bir başka hukuki ve sosyal olgudan örnek vermek istiyorum; Türkiye'de kadına şiddet. Her gün gazetelerde görüyoruz; bir kadının çoğunlukla eşi tarafından şiddete maruz kaldığını ve hatta vahşice öldürüldüğünü görüyoruz. Böylesi bir insan öldürme eylemi, TCK'nın 82'nci maddesinin birinci bendinde düzenlenen nitelikli insan öldürme

suçudur, ağırlaştırılmış müebbet cezası gerektirir. Bir koca eşini öldürdüğü takdirde, ülkemiz hukuk düzeninin en ağır cezasına çarptırılır ki eski ceza yasasına göre bu ceza, ölüm cezasının karşılığıdır. Yine bakın, bir kamu görevlisi görevi başında görevinden kaynaklı öldürüldüğünde yine 82'nci madde gereği ağırlaştırılmış müebbet cezası verilir. Bu hapis cezası, cezaevinde sıkı güvenlik rejimine göre infaz edilmektedir, tecrite dayalı ağır bir infaz söz konusudur, en az 30 yıl hapis yatması gerekir bir hücrede. Bir insanın tecrit koşullarında uzun yıllar yaşaması dahi bence bir mucize olur. İşte ben cezai yaptırımlarımızda bir problem olduğunu düşünmüyorum. Bence ağır ve yeterlidir cezalar. Ama Türkiye'de, bu işin ucunda ağırlaştırılmış müebbet hapis var, cezaevinde çürümek var, bunu bilmesine rağmen kadınlarımızı öldürebilmektedir kocaları. Kadın eşe karşı şiddet, kadın cinayetleri böylesi ağır cezalara rağmen engellenememektedir. Yine sağlık meslek mensuplarına karşı işlenen suçlarda da, özel kamu fark etmeksizin birçok ağırlaştırıcı yaptırım ve tedbiri işlemler devreye sokuldu, ancak ciddi bir yasal cezai caydırıcılık olduğu halde şiddet olayları engellenememektedir. Demek ki ceza hukukundan ve yaptırımlardan çok fazla bir şey beklememek gerektiğini düşünüyorum. Bir de, dost meclisinde olduğumuz için şunlara da değinme ihtiyacı hissediyorum.

Bu ceza hukuku dediğimiz disiplinin çok da kurcalanmaması gerektiği kanaatindeyim. Çünkü eğer bunun ayarını bozarsak, unutmayın direksiyonda oturan biz değiliz, şoföre gaza bas ve sağa kır dediğimizde sizi bambaşka bir yere de götürebilir. Şu anda ne kadar acıdır ki, Türkiye'de ölüm cezasını kaç yıl sonra yeniden tartışmaya başladık. Şu anda OHAL sürecinde yargı erki bir baskı aracı olarak işlevlenmekte, gözaltı süreleri oldukça uzamış durumda, keyfi tutuklamalar, gözaltında işkenceler... Böyle bir dönemde zaten cezalandırma siyaseti, baskıcı bir ceza hukuku anlayışı, böyle sürekli gündeme getirildiği takdirde, yani ceza hukukunun bir zor aygıtı olarak hak ve özgürlüklerimize yöneldiği bir dönemde bu caydırıcılığı daha fazla sağlayalım dersanız, beklentilerinizden ve iyiniyetinizden farklı ağır bir sonuç ile karşılaşabilirsiniz.

Demek ki, bütün bunlardan yola çıkarak, hukuki çabalar şüphesiz gerekli ve değerli ama hoşgörün, sorun cezalarda, hukuki yatırımlarda değil; bence sorun siz değerli hekimlerimizin tabiriyle soruna bir önleyici hekimlik anlayışı ile yaklaşmamakta. Daha somutlarsam, şiddeti oluşturan, onu yaratan nedenlerin üzerine daha fazla eğilmemiz gerektiğini düşünüyorum. Sağlıkta şiddeti bu sağlık sistemi yaratıyor, onun kaynağına da el atmalıyız.

## Dr. Hasan Oğan

Size birkaç soru sorabilir miyim? Öncelikle İstanbul'da yaşanan bir olaydan bahsedeyim. İstanbul Okmeydanı Hastanesi Acil servisi bir aşiret tarafından 100 kişiyle basıldı, hekimler dövüldü, cam ve çerçeve indirildi. Ve ne yazık ki kamu davası açılması gerekirken herhangi bir yasal işlem olmadı. Bu konuyla ilgili olarak tabip odasına doğrudan olmasa bile dolaylı bir şekilde bu konuda suç duyurusunda bulunmasıyla ilgili öneride bulunduk, olmadı. Ki İstanbul Tabip Odası bunu yaptı. Oradaki çalışan acil hekimlerinin vasıtasıyla valiliğe bir yazı yazdırıldı ama akıbetini bilmiyorum. Anlattığımız olaylarda Ankara Tabip Odası ancak şikâyetçi hekimler üzerinden destek vermiş.

Peki, hekim-hekimler şikâyetçi olmadığı zaman ve idare de bunu mahkemeye bildirmediyse siz böyle bir duyurum aldığımızda, hekimin-hekimlerin şiddet gördüğünü biliyorsanız, hukuksal olarak da sizin o olayı kurumsal olarak savcılığa suç duyurusunda bulunma yetkiniz var mı? Bu yürüttüğünüz davalarda genelde bunları iş kazası olarak düşünürsek, şiddeti iş sağlığı ve

güvenliği çerçevesinde düşünürsek işveren ya da işveren vekili olarak yargılanan, sorgulanan bir başhekim var mı?

### **Av. Ender Büyükçulha**

İlk sorunuza yanıt, bir kamu kurumunda kamu görevlisine, kamu ya da özelde görev yapsın sonuçta kamusal bir hizmet olan sağlık hizmeti sunan hekimlere ve diğer sağlık çalışanlarına karşı işlenen bir suç, şikâyete tabi olmayan, kamu adına resen takibi gereken bir suçtur. Hukuk büromuza başvuran hekimlerimizde bazen, başıma böyle bir olay geldi, ben de kararsız kaldım acaba şikâyetçi olsam mı gibi bir tereddüt oluyor. Aslında adli sürecin, hekimimin yani şiddet mağdurunun talebi olmasa da, resen başlaması, başlatılması gerekiyor.

Bakin, yasamız der ki, bir kamu görevlisi ya da kamusal makam bir suçun işlendiğini öğrendiği anda bunu yetkili mercilere ihbar etmelidir. Hatta memurun suçu bildirmemesi ayrıca bir ceza yasamızda yer alan bir diğer suçtur. Biz bu kapsamda bu tip olaylarda, hekimimiz şikâyetçi olmasa da, doğrudan oda tüzel kişiliği olarak Cumhuriyet savcılıklarına ihbar ettiklerimiz oldu. Öte yandan bu türde şiddet olaylarını Cumhuriyet savcılıklarına, kolluk birimlerine resen bildirmeyen başhekimlikleri, hastane yönetimlerini dahi söz ettiğim memurun suçu bildirme suçundan kaynaklı ihbar ettiğimiz vakalar yaşandı. Tek istisnası şudur, o konuda yazılı bir kurala sahip değiliz ama biraz da üstatlarımızdan gördüğümüz şu, TTB camiasında bizim için önemli olan hekimin mutluluğudur. Bu nedenle bir şiddet olayı odamıza bildirildiğinde, bir suç ihbarı ile yasal sürecin başlatılması bir yasal yükümlülüktür. Bunu hekim adına yapamadığımız durumda, oda adına yapmaktayız. Bu oda için bir yetkinin de ötesinde bir yasal yükümlülük aslında.

İkinci konuda... Bizzat sağlık idarecilerinin uyguladığı şiddet ile de karşılaştığımız ve hatta kimi olaylarda örneğin bir başhekimi yargıladığımız oldu.

### **Av. Mustafa Güler**

Hasan onu iş sağlığı güvenliği kanununun ötesinde iş hukuku kapsamında çalışma ilişkileri bağlamında bir şey üzerinden söylüyor. Bir arka planı var o işin de o nedenle... Bu kamuda da olsa, tabii ilk sözü almış hukukçu olmanın handikapını yaşıyorsun. Ona ilişkin bir görüşünüzü paylaşırsanız demiş oluyor değil mi?

### **Av. Ender Büyükçulha**

Bazı hastane yöneticilerinin de bu kapsamda cezai sorumluluğunu tartışma durumlarımız olmuştu ama şimdi ceza hukukunda şahsilik ilkesi vardır, ceza hukuku yalnızca faili yargılar ama iş hukuku disiplini apayrı bir disiplin. Bu konuda hukuki sorumlu tabii ki işverendir ama bizim o konuda bir pratiğimiz olmadı.

### **Av. Mustafa Güler**

Aramızda çok olmaz ama hakim arkadaşlarımızdan birisi burada. Onun pratiği bu iş. Sosyal

güvenlik alanında çalışan bir hakim arkadaşımız. Eski YARSAV Genel Sekreteridir de kendisi. Uygun görürse kendisine bir söz verelim. Onun da görüşlerini alalım. Hasan'ın tam söylediği, bunu işverenin iş sağlığı ve güvenliğiyle ilgili yükümlülüklerini yerine getirmemesi bağlamında asansör kazasında oradaki şantiye şefinin yargılanması gibi, ya da Soma kazasında patronunu yargılanması gibi hastanede ortaya çıkan şiddeti bir iş kazası olarak kabul edip de, başhekimi ni daha yukarıyı, Türkiye Kamu Hastaneleri Kurumu başkanını da yargılamanın içerisine fail olarak dahil edebilir, etmeliyiz diyor Hasan da, edebilir miyiz diye sorayım ben.

### **Hakim Leyla Köksal**

YARSAV genel sekreteriyim. Başkanı sürülen sendikanın da üyesiyim. Mustafa Karadağ'ı sürdürdüler biliyorsunuz. Ben 2012'de Ankara Adliyesi'ne gittiğimde 2012-2013 arasında 2010 tane ceza davası vardı.

Soruya gelirse, Sağlık Bakanlığı'nın yargılandığı birçok dava var bende ama çalıştırdıkları işçilerin hizmet alım sözleşmelerine ilişkin mesela. İş kazaları, alt işverenle sorumlu oldukları davalar... Tazminata hükmediyoruz. Sorumluluğu üstlerine alıp gereğini yapmıyorlar fakat. İş yerinde cinayet iş kazası değil de nedir. Bakanlık ya da o hastanenin başhekimi onu iş kazası olarak bildirmeli. Burada en çok sizlere görev düşüyor. Bunun iş kazası olarak bildirimini zorlamanız gerekiyor. Yoksa cezai yaptırımlarımız çok az. İş kazası anlamında sosyal güvenlik sistemimiz sağlıklı bir şekilde işlerse biraz daha kendilerine çeki düzen vereceklerdir diye düşünüyorum. Hastanelerde, Bakanlığın ya da başhekimlerin iş kazalarının önlenmesine ilişkin önlemler eğitimler alması gerekiyor. Doktoru hastanede vurursan bu cinayet ve iş kazasıdır. Bundan Sağlık Bakanlığı sorumlu olmalıdır bence. Benim görüşüm budur ama elimde çok fazla pratik yok.

### **Av. Mustafa Güler**

Hürriyet Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Çetin Emeç'in öldürülmesi de iş kazası sayılmıştı.

### **Hakim Leyla Köksal**

Bir devlet memurunun öldürülmesinin iş kazası sayıldığına dair ben bir örnek görmedim.

### **Av. Mustafa Güler**

6331 sayılı iş sağlığı ve güvenliği kanunu kamuyu ve özeli kapsayacak bir şekilde çıktı. Bu kanun bütün çalışan istihdam edenleri sağlıyor. Ama 6331'in pratiği ne yazık ki henüz hayata geçmedi.

### **Dr. Hasan Oğan**

2007'de bir işveren işçisini dövüyor. Şiddet olarak görülüp iş kazası olarak değerlendirilmiyor. Daha sonra işçi Yargıtay'a başvuruyor. Yargıtay bunun iş kazası olduğunu söylüyor. Artık kamu ve özel fark etmiyor. 6331'de özel-kamu ayrı değil, aynı kapsamda ele alınıyor.

### **Av. Mustafa Güler**

Bizim ezberimiz sonuçta iş yerinde işçinin başına gelen şey özel iş kazası. Bu bizim ezberimizi bozmayan bir şey. Ama memur olunca iş karışıyor. 6331 onu düzeltiyor. Siz eğer bu konuyla ilgili değilseniz buraya bir söz vereyim. Şu mevzuu bir bağlayalım.

### **Hakim Leyla Köksal**

Bu tür kazalarda cinayet, dayak olsun, işverenin iş kazası bildirimini yapmaması durumunda iş kazası bildiriminin üstüne gidilmesi gerektiğini düşünüyorum.

### **Av. Verda Ersoy**

6331 bütün kamu ve özel sektörü kapsayan iş sağlığı ve iş güvenliği yasası. Düzenleme yapmış gibi görünüyor ama 5510'a baktığımda 4 a-b-c'yi ayırıyor ve 4c için kısa vadede...

### **Av. Mustafa Güler**

Bir fıkra var ya 12 deyip gülen deliler gibiyiz ama siz bizi mazur görün...

### **Av. Verda Ersoy**

Prim ve kısa vadeli işkollarında orada şöyle bile uygulamada ve doktrinde hemen 5510'a atıflarla da böyle kenara atan bir hal var burada. O zaman dönüyorsun diyorsun ki, görevinde saldırıya uğrayan memura verilen bazı haklar var o zaman buradan değerlendiriyorsun. Kapsamına bakınca burada bir alan olmadığını görüyoruz.

Böyle boşlukta bırakılmış özel durum gibi. Sadece güvenlik güçleri gibi görevinden dolayı saldırıya uğrama kavramı daraltılmış ve onun tazmin edilmesine ilişkin düzenleme içerisine belki düşünülebilirdi tüm kamu personeli için görevi başında uyguladığı zarar meselesi. Bu boşlukların giderilmesine ilişkin beklenti nedir ve ne olmalıdır. Önleyici çalışma bakımından ne olmalıdır, caydırıcı bakımdan kişiye ek ihtiyaç var mıdır, üçüncü aşamada da zarar görenin hangi kapsamda değerlendirmemiz gerekir ve zararın giderilmesine dönük beklentiler neler olmalıdır?

Burada hangi tür düzenlemelere ihtiyacımız var? Ya da yeni bir düzenlemeye ihtiyaç olmadığı noktası, var olan düzenlemelerin etkili kullanılması için nelerin zorlanması gerekiyor? Eşini öldürene ağırlaştırılmış müebbet yerine haksız tahrik uygulanan bir ülkedeyiz. Bunların giderilmesi için neler yapılabilir? Meselenin mevzuatların ortaklaştırılmasına ilişkin bir çaba...

Ama en başından itibaren konuştuğumuzda görüyoruz ki, sağlık hizmetinin sunumundan kaynaklı nedenlerle ortaya çıktığını biz biliyor ve gözlemliyoruz. Hekimin çalışma süresinin uzunluğu, hastanın bekleme süresinin uzunluğu, hastanın muayene süresinin kısalığı... Bunların sonuçları yaşanıyor. Buradaki çatışmalar ve hekimlerin birbirine karşı rekabete dönüştürülmesi sağlık hizmetinin sonuçları diye özetleyebileceğimiz çok temel ve haksız ve kamusal, rapor beklentisi vs gibi başka şeyler de var. Bunların giderilmesine dönük ne yapılacak? Bunlar hekimlerin özlük haklarından ayrılamaz şeyler. Hekim arkadaşlarımızın performanslarının sonuçlarıyla ilgili

olumsuz değerlendirdiklerini görüyoruz ama şunu da biliyoruz. Açtığımız davalarda hekimler daha çok gelir elde edebilmek için bizim dinlenme haklarımızı savunduğumuz noktada bize verip verişitirdiler. Buradaki önleyici tedbirleri konuşurken aslında hekimlerimizle konuştuğumuzda bunun küçük parçalar halinde değil bütünsel bakmalarını sağlayacak ortamları yaratabilmemiz gerek. Gerçekten tabip odalarında yapılan etkinliklere gittiğimizde konuştuğumuz hekim arkadaşlarımızın sayısı oldukça düşük ama şiddeti nasıl engelleriz.

Bir siyasal söylem var, kötü bir dil var ve burada bunun gerçekten artıran unsurlardan biri besleyen o siyasi dil vs. Ama bizim arkadaşlarımızın da gerçekten belki kendilerinin de bazı noktalarda aslında bu sistemi eleştiren, karşı duran daha güçlü ses çıkarıp belki ücret fedakârlığı yapması gerekiyor. Bunları da şiddet çalıştaylarında birlikte konuşmak şart diye düşünüyorum. Bunu hukuki argümanlarla derleyip toplamak ancak zarar görmüş arkadaşımız zararını telafi etme noktasında kalıyor.

Ama bence meseleyi önleyici tedbirlerle tartışmak lazımdır. Ülkedeki eğitim düzeyini değiştiremiyorsak, ilköğretimden başlamakla şiddeti önleme konusunda özel derler konusun demekle başlayabiliriz. Bütünlüklü bir yaklaşımla gitmek lazım. Bunlar yokmuş gibi yalnızca hastalar söyleniyor diye bir şeyin de olmadığını, bazen çuvaldızı da kendimize batırarak ilerlememiz lazım.

### **Av. Mithat Kara**

İdari sorumluluk açısından hakikaten bununla ilgili tabii iş sağlığı güvenliği kanunu 2012 yılında çıktığında kamuyu da bunun içerisine dahil etti. Sonra 2015, 2016, şimdi 2017 Temmuzuna ötelendi.

### **Av. Mustafa Güler**

Ama ötelenen şey sadece iş yeri hekimi ve iş güvenliği uzmanı istihdam etme. Kanun yürürlükte.

### **Av. Mithat Kara**

Ben açıkçası konuya ilişkin bakış açım şöyle: Muz kabuğuna basıp hastanede düşüp zarar gören hekim açısından bakıldığında idarenin sorumluluğu var mıdır?

### **Av. Mustafa Güler**

Vardır.

### **Av. Mithat Kara**

Dolayısıyla olayı bu çerçevede ele almak lazım. İdarenin sorumluluğu açısından eğer ki idare çalışanın koruma yükümlülüğüne... İş kazası kapsamını tartışmamız gerektiğini düşünüyorum ve artık bugünkü çalıştay biraz bu noktadan tartışmakta fayda var. Toplantının çıktısı olarak

burada bir şeyler ele alalım. Çalıştaylarda şiddetin gerekçelerini çok tartıştık. İş kazası noktasında ele almamız gerektiğini düşünüyorum. Bunu biliyoruz şiddet olayları artık iş kazası...

### **Av. Mustafa Güler**

Verda'nın söylediği soruyu nasıl aşılıyorsunuz? 5510'da iş kazasının kapsamının dışında tutulması konusunu nasıl görüyorsunuz. O sadece tazminat konusu olarak görülüyor.

### **Av. Mithat Kara**

4a-b-c'li olması farklı iş kazasında. Bir şiddet olduğunda biz iş kazası olarak bildirimini yapıyoruz. Dolayısıyla biraz buradan gitmekte fayda var diye düşünüyorum.

### **Dr. Şahin Budak**

İki hafta önce Antalya'da kamuda iş sağlığı güvenliği ile ilgili bir toplantı vardı. Bakanlıktan da temsilciler geldi. SGK'den teftişçiler konuştu. Sonuçta şöyle bir şey söylendi. Bu böyle olması gerekiyor. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı artık 6331'i kabul ediyor. 6331'de de iş kazası tespitini yapıyor. Artık işçi değil çalışan deniyor. 4abc hepsi giriyor ve sağlık çalışanlarına şiddeti de iş kazası olarak kabul ediyor. Şöyle diyor: İş yerinde başına gelen her olay. Bu iş kazası ve bunun bildirimini iş kazası olarak kabul ediyoruz diyor. Ve hastanenin bildiriminde çalışan bir sıkıntı varsa çalışan bağlı bulunduğu sosyal güvenlik kurumuna kendisi başvurabiliyor. Bu iş kazası olarak bildirilmedi ama ben bunun iş kazası olduğunu düşünüyorum diye bildirim yapıyor. Teşekkürler.

### **Erdal Kart – Türk Eczacıları Birliği**

Öncelikle bunu bir eleştiri olarak kabul ederseniz moderatör arkadaşlarım. Sağlık çalışanlarına yönelik şiddeti tartışırken şöyle bir şey beklerdim. Burada doktor ve hekimler var. Hemşirelerden eczacılardan kimler var diye bir soru sorabilirdiniz, en azından diğer sağlık çalışanlarının da kendisini ifade etmesi açısından iyi bir ortam oluşabilirdi burada.

Önceliğimiz şöyle: Biz eczacılar olarak muayene ücreti şiddetine maruz kalıyoruz. SGK'nın üzerimize yüklediği devlet adına üzerimize yüklenen bir tahsilat sorunu var ve bu şiddeti tetikliyor hasta açısından. Bir diğeri de yıllardır reçetesiz ilaç kontrolü yapmayan Devletin son zamanlarda nereden estiyse aklına akıllı ilaç kullanımı diye bir şey geldi ve reçetesiz antibiyotik satışlarına ciddi biçimde cezalar vermeye başladı. Bu kez de eczacı satmayınca hasta pompalı tüfikle eczaneyi basmaya başladı. İstanbul'da son bir yılda 10 hasta pompalı tüfikle bastı ve bir eczacı da yaralandı.

Geçenlerde büyük bir hastanede kanser ilaçları hastaneden tedarik edilmeye başlamasından dolayı orada ilaçların bulunamaması, ilaç stoklarının eksik çıkmasından kaynaklı bir durum ortaya çıkıyor ve bunun tespiti yapıldıktan sonra meslektaşlarımıza karşı orayı bırakılan aslında orayı baş eczacının yönetmesi gerekirken baş eczacı bütün yetkilerini bir teknikere bırakmış. Eczacı arkadaşlarımız bu teknikerin şiddetine maruz kalıyorlar ve az önce bir arkadaşımız dedi

ki hastanelere silahla girilmemesi gerekiyor. Bu tekniker arkadaşımız zaten 3 ay boyunca çekmesinin içinde silahını taşıyormuş. Ve dört eczacı meslektaşımız, arkadaşlarımız göz göre göre öldürüldü, katledildi.

Bir de şunu söylemek istiyorum. Burada iletişim açısından şunu açıklayayım. Birincisi reklam kurulları yetersiz. Alınan kararlara bakalım. Bir şikâyette bulundum. İlaçların isimlerinin medya tarafından ticari isimlerinin kullanılmaması yönünde bir kanunumuz da var. Etken maddelerin yazılması lazım. Fakat bu şey örtülü reklamlar da önceki kararlarında örtülü reklam veren reklam kurulu sonraki dönemlerde özellikle 2016-2017'de bir karar çıkarmadı. Bu örtülü reklam değildir dedi.

Bir diğeri, sağlık çalışanlarının hepsinin stratejik personel olması. Bu da ciddi anlamda sağlık çalışanlarını stres altında tutuyor. Sağlık çalışanlarının işini yapamamasını beraberinde getiriyor.

Son olarak SUT'a değinmek istiyorum. SUT iki sağlık çalışanını Devlet tarafından karşı karşıya getiriyor. Özellikle doktor ve eczacı karşı karşıya kalıyor. Çünkü Bakanlık sağlık uygulamaları tebliği üzerinden eczacılar vasıtasıyla doktorları disipline etmeye çalışıyor. Yani kendisinin yapmadığı bir şeyi eczacıları aracı koşarak eczacılarla doktorun karşı karşıya gelmesine yol açıyor bu da sağlık çalışanları arasında bir şiddet ve sıkıntıya yol açabilir.

### **Dr. Av. Yakup Gökhan Doğramacı**

Arkadaşıma şu noktada katılıyorum. Sadece SUT ile değil idare ile de hepimiz karşı karşıya getiriliyoruz. Hastalarla çalışanlar değil sadece. Birkaç cümle nedenlerle ilgili bir şeyler söyleyip çözüm önerilerine geçmek istiyorum.

Hasta veya yakınlarının hakaret ettiği, şiddet uyguladığı sabit olsa bile mahkemeler birçok kez ceza vermiyor. Mahkemeler, hasta hakaret ediyorsa bunun altında bir sebep vardır, hekim kötü davranmıştır ki bu fiil ortaya çıkmıştır diye düşünebiliyor. Yani şiddetin, hekimin haksız fiiline bir tepki olarak doğduğunu kabul ederek ceza vermeyen mahkeme kararları var. 3359 sayılı Sağlık Hizmetleri Temel Kanunu Ek madde 12 ile sağlık personeline yönelik kasten yaralamanın, CMK 100. maddesi kapsamında tutuklama nedeni varsayılan suçlardan olduğu kabul edildi. Ancak hakimler bu kanun hükmünden bihaber. Bir duruşmada şiddet uygulayanın tutuklanması talebinde bulunduk; hakim, daha neler dedi. Bilseler de işletilir mi, bilemiyorum.

Günde 200-300 tane hasta bakan hekim nasıl işini yapabilsin...

Sağlıkta şiddet ile mücadeleye dair şunu söylemek istiyorum. Hekim, idareye suç duyurusunda bulunmasa bile tabip odasına bildirimde bulunabilsin. Hekimler de mobbing çekincesi ile idareyi karşısına almak ve doğrudan şikâyet etmek istemeyebiliyor, daha doğrusu çekinebiliyor. Hekimin bildirimini kabul eden tabip odası, kendi organları vasıtasıyla savcılığa ihbarda bulunsun. İhbar ile idareciye doğrudan suç isnat etmek kolay olmayabilir ancak ihbar karşısındaki yargı sürecinde idare kendisini savunsun.

### **Av. Mustafa Güler**

Samsun'da Dr. Kamil Furtun öldürüldü biliyorsunuzdur. Orada idarecilerin de yargılanması için uğraştık. Çünkü bu öldüren kişi hiçbir görevi olmadığı halde hastanede sürekli bulunan bir kişi.



Onun öldürülmesiyle ilgili olarak idarecilerin yargılanması için büyük çaba harcandı. Hâlâ harcanıyor ama devlet o idarecileri yargı karşısına çıkartmamak için vali yardımcısının evet bunlar yargılanmalıdır mütalaasına rağmen ağır engeller çıkartıyor. Yargılama izni vermiyor. Danıştay'a gitmek zorunda bırakıyor seni ve o seneler sürüyor.

### **Dr. Av. Yakup Gökhan Doğramacı**

Bir sonuç çıkmayacak belki de ama en azından böyle bir şey denenebilir. Hekimin bunu tek başına yapabilmesi zor. Bunun odalar ya da dernekler aracılığıyla yapılması gerekir diye düşünüyorum. Bir şey çıkmayabilir ama biz bir taş atalım.

Hapis cezalarının paraya çevrilmemesi de gündeme getirilebilir. Zaten tutuklamıyorlar, teknik açıdan belki yapılacak bir şey yok. Ama ya hükmün açıklanması geriye bırakılıyor ya da cezalar paraya çevriliyor.

Performans sorunu sağlık sisteminin belki en büyük sıkıntısı. Bu performans sorununu çözmeliyiz. Acillerden performans sisteminin acilen kaldırılması lazım. Bu şekilde en azından acildeki şiddet azalacaktır.

Hastaya yaptırım konusunda ise, Hasta Hakları Yönetmeliği m.42/âda hastaya yaptırım yönünde bir hüküm var ama karşılığı yok. Bu zorlanabilir mi? Yaptırımlar için bir gündem oluşturulabilir mi? Çalışma vardır belki ama biraz daha üstüne gidilebilir mi hasta hakları yönetmeliği açısından?

### **Av. Mustafa Güler**

Onun içerisine tabii ki etikçileri de dahil etmek lazım.

Tabii ki. Bir de, hizmet alım sözleşmesiyle istihdam edilen personel... Kamu çalışanları haklardan yararlanıyor ama onlar hukuki destekten yoksunlar. Böyle olunca da birçoğu elini taşın altına sokmak istemiyor. Güvenlik personelinin hakları hiç yok. Belki hizmet alım sözleşmesine çalışanların hukuki haklarını güvence alan bir madde eklenmesi sağlanabilir.

Tazminat konusu... Ceza hukukundan belki çok fazla bir şey çıkmıyor ama şiddet olaylarında güzel tazminat rakamları çıkıyor. Keşke tazminat miktarlarını da medyayla paylaşabilsek... İdareye manevi tazminatın bu anlamda zorlanması lazım.

### **Katılımcı**

Yanlış mı anladım diye düşünüyordum. Şiddet olaylarını iş kazası olarak değerlendirirsek çok büyük bir adım atmış olacağız diyorduk. Sonra İzmir'den gelen arkadaş Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından kabul edildiğini söyledi.

### **Av. Mustafa Güler**

İş kazası bildirimlerini Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın iş kazası olarak kabul ettiği ya da edeceğine ilişkin bir bilgi paylaşmış oldu bizimle.

## Katılımcı

Bu bir iş kazasıdır demiyor yani şimdi...

## Av. Mustafa Güler

Oraya geliyor aslında...

## Katılımcı

İş kazası bildirimini yapılması tek başına iş kazasının varlığını kabul etmek anlamına gelmiyor. Bildirimlerin çoğu bu bir iş kazası değildir diye sonuçlanıyor ve konu yargıya gidiyor. Biz iş kazası tespitlerinin çoğunu mahkemelerde yapıyoruz. Kurum genelde iş kazası değildir şeklinde rapor veriyor ve artık hiçbir şey yapmak istemiyorlar. O kadar çok tehdit var ki, onlar da bizim gördüğümüz şiddetlere değişik şekillerde uğruyorlar. Öyle bir tespit verdikleri zaman işlerinden olma riskleri de var. Çok fazla iş kazası tespit davasıyla karşı karşıyayız. Ama kurum yapmıyor.

## Av. Mustafa Güler

Buradaki temel soru şu ama. O bildirim tek başına yeterli olmamasını tartıştıran şey buradaki olgu iş kazalarını taşıyor mu, taşıyor mu olgusu. Burada temel olarak acabamızın sebebi ise kamuda yürütülen görev sebebiyle uğranılan şiddet iş kazası unsurları içerisinde ya da şiddet iş kazasının unsurlarını taşıyor mu? Bunun bildirimini kabul etmeyip de sonra mahkemeye gelebiliriz, bildirimini kabul edebilirler ama temel sorumluluk bizimdir.

## Av. Deniz Özbilgin

Sendikal anlamda hukuk danışmanlığı yapıyorum. Dev-Sağlık İş'in sağlıkta taşeron maalesef hizmet veren bir sendikanın avukatlığını yapıyorum. Ve SES Ankara Şubesi'nin avukatıyım. Ben kendi meslektaşımı hastanede özel güvenliğe şiddet uyguladığı için bir avukatı mahkûm ettirdim 2016 sonunda. Taşeron işçiler için söylüyorum iş sözleşmesine bu konulmamalı. Kurumlar taşeron işçiler için hukuksal destek sağlamamalı. Niye? O zaman idari soruna gidemeyiz. Düşünsenize, size hukuki destek sağlayacak kurumdan bunu isteyeceksiniz. Kamuyu, idareyi bir saldırıda nasıl sorumlu tutarız noktasında onun avukatından yardım isteyeceksiniz. Bence burada taşeronlar kendi öz örgütlülüklerine, sendikalara yönelmeli. Dernek de değil burada. Gerçek anlamda mesleki savunmayı yapacak yer olan sendikalara yönelirse oranın hukuksal desteğinden yararlanabilir. Biz Dev Sağlık İş'te, özellikle taşeron işçiler çok fazla saldırıya maruz kalıyor çünkü, sendikalarda bu hukuksal desteği tıpkı Tabip Odaları gibi veriyoruz. Ortak dostlarımız var. Hem SES üyesi, hem tabip odası üyesi hem dernek üyesi, hep beraber kalabalık bir avukat grubuyla dosyayı kolektif bir şekilde takip edebiliyoruz. Mesele şiddetin her tür aidiyetine intikal ettirilmesi aslında sağlık çalışanlarında... Devamında hukuki desteği vermemek bizim kusurumuz olur ama maalesef bize intikal eden vaka da çok az. Ne yazık ki böyle bir sıkıntı da var, zaten konuşuldu. Ben özellikle burada altını çizmek istedim, taşeronların sağlık alanında da, sağlıkta taşeron olmaz ama bu bambaşka bir sıkıntı. Taşeronlar maalesef kendi yağında

kavrulmak zorunda kalacaktır çünkü asıl işvereniyle ilgili yani hastaneyle, kurumlarla hatta üniversiteleriyle uğraşıyorlar, şirketleriyle uğraşıyorlar ki uğraştıkları şirketin hangisi olduğunu bile bilmeden çünkü ihalelerde değişkenlikler var. Böyle bir sıkıntı olduğu için bu anlamda da diğer sağlık emekçilerinin de kolektif olarak bütünlüklü sağlık mücadelesi içerisinde hekimin ve hemşirenin de çalışma seviyesinin en dibinde bulunan taşeron çalışanlara da destek olup onları cesaretlendirmesi gerekiyor örgütlenme konusunda.

### **Hemşire Nazan Karacabey** - SES Ankara Şube

SES Ankara Şube yönetimindeyim. Hemşireyim. Örgütlü bir öğrenci hemşire iki kişiyiz galiba. Biraz önce eczacı arkadaşımın eleştirisi gibi ben de meslektaşlarıma şimdi giyaplarında, sonra yüzyüze sitemlerimi iletceğim. Şiddete en çok maruz kalan meslek mensupları hemşirelerin burada daha katılımcı olması gerekiyordu. Örgütsel temsiliyet anlamında da beklerdim açıkçası.

Bir şehir hastaneleri kâbusu bekliyor bizi. Çalışmalarımız, araştırmalarımız şu anda yaşadığımız sorunların kat kat fazlasını gelecekte yaşayacağımızın ipuçlarını veriyor aslında. Şiddet konusunda söylenen çok şeyi dinledim. Söyleyeceklerim de var. Şunu sormak istiyorum. Şöyle bir çalışma var mı? Şiddeti uygulayan kişilerin yaş, cinsiyet ve sosyoekonomik durumlarına dair?

### **Dr. Hasan Oğan**

Evet, çok sayıda çalışma var.

### **Hemşire Nazan Karacabey** - SES Ankara Şube

Ben üç senedir semt polikliniğinde çalışıyorum ve şöyle bir tespitim var. Şiddeti daha ziyade kadınların ve gençlerin uyguladığına tanığım. Fiziksel şiddetten bahsetmiyorum. Sözel şiddetten bahsediyorum. Şöyle düşünüyorum, demek ki şiddete maruz kalanların şiddetine maruz kalıyoruz. Kadın hastalar kadın sağlık çalışanlarına daha kolay ve sık şiddet uyguluyorlar. Şiddet sadece hastalardan ya da hasta yakınlarından değil, kendi meslektaşlarımızdan da geliyor. Bunların da ayrıca değerlendirilmesi gerekiyor. Aslında performans sistemiyle şiddetin çalışma hayatımıza girmesinin yolu bilerek ya da bilmeyerek açıldı.

Ne kadar hasta o kadar para sistemi tabi ki, öncelikli olarak hekimlere bulunmaz bir fırsat ya da doğal bir anlayışmış gibi sunuldu. Öngörüsü olan ya da örgütlü sağlık çalışanları dışında itiraz eden olmadı. Birçok hekimin de bu durumu nasıl kullandıklarına tanıklık ettik çalışma alanlarımızda. Gelineen noktada, sadece hekimleri eleştirmek doğru olmaz, yanlış bir şey söylemek istemem, artan iş yükü ve hasta sayısı ile azalan sağlık emekçisi sayısı, talepleri, sonsuz istekleri karşılayamaz hale geldi. Şiddet her türüyle çalışanlara tesir etmeye başladı. Birçok yeni açılan birimler var hastanelerde. Çok konuşmaya alışkın değilim. Herkes çok güzel konuşuyor nasıl toparlayacağım diye düşünüyorum şimdi. Hastanelerde bu isim olarak var olan birimleri aktif hale getirmeliyiz. İş sağlığı güvenliği birimi gibi... Şunu şuraya, bunu buraya... Bir küçük örnek vereyim. Bir kan alma aparatı aslında tek kullanımlıktır. İğnesi vardır, takılır, kullanılır, kilitlenir ve atılır. Malzeme azlığı bahane edilerek tekrar kullanmamız söylendi. İtiraz ederek yazılı istedim ve sendika temsilcimi arayarak durumdan haberdar ettim. Sorun bizim açımızdan çözüldü

ancak bu görev bir süre sonra taşeron çalışan sağlık emekçilerine verildi. İtiraz etmek istemediler çünkü işten atılma korkuları vardı. Aktif çalışan bir iş sağlığı ve güvenliği birimini bu sorunu çözebilirdi. Sendikal örgütlenme adına da birçok yanlış var tabii ki. Giderek örgütlenen şiddet karşısında, mesleki örgütlenmeden giderek uzaklaşan sağlık ve sosyal hizmet emekçilerinin, kazanılması şiddet karşısında ortak tutumun belirlenmesi çözüm olmasa bile etkili olacaktır diye düşünüyorum.

SES'e geçen dönemlerde son 2-3 sene sanırım eğitimci eğitimleri çalışması oldu. Bu eğitimlerden sağlık çalışanlarının sağlığı diye bir kitabımız var. Çok özür diliyorum bunun örneğini getirmediğim için ama SES'in web sayfasında da var. Ayrıca sendika okulu çalışmamız var. Sendika okulu çalışmamızın içerisinde çalışan sağlığı güvenliği modülü de olacak. Bu konuya dair çalışmalarımız var. Sendikalar ya da bağlı olduğumuz birimler ne iş yapıyor diye sanırım sabahki oturumda bir arkadaş sormuştu. Onu belirteyim dedim. Teşekkür ederim.

### **Katılımcı - Öğrenci**

Hepatit B aşılarımızın olması gerekiyor riskli olduğumuz için. Ama biz staja çıktığımız zaman hepatit b aşısı bulamadık. Piyasada olmadığı söylendi. Okulu temsilen Sağlık Bakanlığı'na gittim. Bana ne dediler biliyor musunuz? Aşı yok bizde dediler. İyi dedim ben de Kültür Bakanlığı'na gideyim. Daha sonra bir firmayla anlaşip bir kısmını tedarik edelim dedik. Staja çıktığımızda hastanenin enfeksiyon birimine girdim. Orada da Anti HBs düzeyinin 50'nin altında olduğu zaman vurulacağı söylendi. Ne kadar koruyucu olacağı şüpheli bir şey. Bu şekilde sistemde bir açık olabileceğini düşünüyorum ben. Hepatit b aşısı 50 lira ve bizim için çok pahalı. Bunu paylaşmak istedim. Ben de Türk Hemşireler Derneği Öğrenci Komisyonu Yönetim Kurulu üyesiyim. Burada bize bir form gelmişti. 8 öğrencinin eline iğne battığı için hastanede bunu iş kazası olarak gösterip SGK'dan para talep ediyor. SGK da Koç Üniversitesi'ne senin öğrencilerin hatası, sen ödeyeceksin diyor ve üniversiteyle SGK arasında bir sıkıntı oluyor. Bu yüzden de üniversite, sen benim öğrencimi sigorta yaptırmıyorsan ben de o zaman öğrencilerimi göndermiyorum diyor ve hemşireleri staja çıkarmıyorlar. Bu sorun bir şekilde sonra çözüldü ama nasıl çözüldü bilmiyorum ama bu da bizim eğitimimizi olumsuz etkiliyor. Hastanelerde de stajyer öğrenciler olarak ötelenen bir grup olduğumuz için biz iyice hiçbir şey öğrenmeden mezun oluyoruz. Onun için de hemşirelik eğitimine katkımız olmuyor.

### **Prof. Dr. Özlem Azap**

Hepatit B aşısını Sağlık Bakanlığı ücretsiz olarak veriyor. Eczaneden alma durumu nasıl oldu bilemiyorum. Kimle konuşulur bilmiyorum ama büyük bir yanlışlık var. Anti HBs düzeyi 50 ise ve yapmayız diyorsa doğru yapıyorlar. Sizler de yaş itibarıyla aşılanmışsınızdır ve aşıya ihtiyacınız yoktur zaten. İhtiyacınız varsa ve yapılmıyorsa bu ciddi bir sorun olur tabii.

### **Av. Mustafa Güler**

Bu arada şunu söyleyeyim. 6331 yasası stajyerleri de kapsıyor. Öğrenciler meselesini ben düşünmemiştim doğrusu.

## **Katılımcı**

Onlar da çalışıyorlar.

## **Prof. Dr. Özlem Azap**

Sağlık Bakanlığı aşırı gönderiyor ama çalışana gönderiyor. Kimlik numarası giriliyor.

## **Katılımcı**

Ben büyük bir hastanenin küçük bir polikliniğinde çalışıyorum. Dolayısıyla bazı hastanelerde olan panellere seminerlere kendi şartlarımızla gitmemiz isteniyor. Mesela saat 4'te diyorlar ki panel var. Biz çalıştığımız yerden 3'te çıkıyoruz. Yarım saatlik yol. Burada olacak kaza iş kazası mıdır?

## **Av. Mustafa Güler**

İş kazasıdır. Görevli olarak oraya gittiğiniz için iş kazasıdır. Hukukçulara bakıyorum, itiraz yok.

## **Katılımcı**

Sağlık çalışanlarının şiddeti sadece kişisel şiddet olayları değil yani hasta yakınlarından hastalardan değil. Sabah bahsettik. Yapısal şiddet diye bir tür de var. Sistemin ya da kurumun yapısından dolayı sağlık çalışanları büyük bir şiddet görüyorlar. Belli sayıda performans yapmak ve belirli saatler içerisinde orada bulunmak ya da olmadıkları sayıda hasta bakmak gibi... Bununla ilgili meslek hastalıklarına yakından bakarsak... Ben diş hekimi olduğum için Karpal Tünel Sendromu, mide ülseri olanlar, kalp krizi geçirenler de bence kurum ya da başka bir şey aleyhine dava açma hakkına sahip olmalı. Bunlar iş kazası olarak değerlendirilmeli diye düşünüyorum.

## **Katılımcı**

İş kazasıyla meslek hastalığı iki kardeş gibi. İş kazasının kabul edildiği yerde meslek hastalığının da kabul edilmesi düşünülür.

## **Hemşirelik Öğrencisi Şükran Ergincan**

Kırkkale'den geliyorum. Özellikle şiddetin ortaya çıkmasına sebep olacak etmenlere değinmek istiyorum. En çok karşılaştığımız sorunlardan biri yoğunluk. Şiddete ciddi bir yoğunluk yol açıyor. Özellikle acillerde çok yoğunluk oluyor. Yapılan çalışmalarda ülkemizde bir yıl içinde acillere çok fazla talep olduğu ortaya çıkmış. Şiddetin önlenmesi için yoğunluğun önlenmesine dönük çalışmalar yapılması gerektiğini düşünüyorum. Neden acillerde o kadar yoğunluk oluyor genelde acillere gelen hastaların yüzde 80'i acillik bir durum değil. Normalde polikliniğe gidilecek bir durum ama kimisi paradan, kimisi poliklinikte çok fazla eklememek için acillerde

yoğunluk oluyor. Halkı bilinçlendirmek gerekiyor. Gerekirse çeşitli afişler olabilir broşürler olabilir... Acillerin bu kadar meşgul edilmemesi gerektiği anlatılabilir. En azından acillik durumunda olanlara engel olunmaması açısından... Acil olmayanların acile gitmemesi şeklinde eğitim verilmeli.

## Dr. Şahut Duran

Teşekkür ediyorum bu toplantı için. Ayrıca bir yandan da bir eleştirim olacak. Buraya gelmeden önce çalıştay havasında geldim. Öncesinde de bir hazırlık yaptım. Bizim derneğin Türkiye Psikiyatri Derneği'nin daha önce hazırladığı gündelik yaşamda şiddet ve psikiyatri diye bir kitap vardı bunu da önerecektim herkese. Web sitesi üzerinden satışa sunuldu. Oradan temin edilebilir. Dolayısıyla buraya gelirken şunu düşünüyordum. Azımsanmayacak ölçüde diğer meslek örgütlerinden odalardan arkadaşlar da var. Katılımın hekimler düzeyinde değil de sağlık çalışanlarının tamamını temsilen birilerinin geleceğiydi ve çalıştay yapılacağını düşünerek geldim Birlikte ne yapabiliriz diye kafamda sorularla düşündüm. Biz hekim gözüyle bakıyoruz, bir hemşire, bir güvenlik görevlisi gözüyle bakamıyoruz. Aslından en fazla özel güvenlik görevlileri şiddete maruz kalıyor. Gerçekten şahit olduğum bir şey. Topluca hepimizin olduğu, bu konulara eğilebileceğimiz hatların olması gerektiğini düşünüyorum. Birbirimizi anlamamız için bunların artması gerekiyor. Bizim hekimler olarak çok fazla sayıda olmamız gerekmiyor. Biz birbirimize düşürülüyoruz çok sık olarak. Hatta biz kendi yöneticilerimizle de sıkıntı yaşıyoruz. Bir örgütlerin kişilerin kahraman olması bize yetmeyecek. Birlikte hareket ettiğimizde kazanacağız. Hastane içinde bahsettiğimiz bu olaylar kısa 2 tane örnek vereceğim kendi yaşadığım. Tabip Odası yönetimindeyken genel sekreteriyle sağlık kurulunda 10 kişilik hekimler çalışanlar var böyle bir kurul. Bir polis memuru istirahat raporu istiyor ve verilmiyor. Tartışma çıkıyor ve silahını çıkarıp masaya koyuyor ve tehdit ediyor heyeti. Ve kurul başkanı başhekim yardımcısı, hemen bir şikâyetle bulunuyor. Tabip Odası'na iletilince bu konu tabip odası şikâyetle bulunuyor. Şikâyetle bulunduk. Dilekçeyi verdik. Başhekim yardımcısının savcılığa verdiği ifade şu: Ben herhangi bir tehdit algılamadım şeklinde. Dolayısıyla o tehdit sonradan bize yöneldi. O polis tabip odasının yöneticilerini tehdit etmeye başladı. Yöneticiler bir şekilde oradan sıyrıldı ve kendilerine yönelik tehdidi hekimlere yöneltti. Bunu çok sık yaşıyoruz. Bir doktorun hemşireyi hedef haline getirmesi, bir hemşirenin doktoru... Bunu çok sık yaşıyoruz. Diğer yandan ben tutuklu mahkûmlara bakıyorum. Manisa Ruh Sağlığı hastanesindeyiz ve tutuklu mahkûmlara bölgede ben bakıyorum. Dolayısıyla baktığınız zaman en zor vakalara bakıyorum. Adalet Bakanlığı'nın bir konuda bize uyarısı oldu. Bazı ilaçların kötüye kullanıldığına dönük uyarı... Ve ben o ilaçları yazmadığım için sürekli şikâyetle bulunuyorum, sürekli ifade veriyorum. Sağlık Bakanlığı bana demesine rağmen inceleniyorum ve spor müdürü inceliyor. Bakanlık kendini sıyrıp bizi hedef haline getiriyor. Dolayısıyla biz sağlık çalışanları olarak birbirimizi koruyamazsak bu şiddet bizi bırakmayacak.

## Dr. Hasan Oğan

Herkese gerçekten çok teşekkürler. Bu konuda emek harcayan insanlar burada. Umarım başarılı bir çalıştay oldu. Ben başarılı olduğumu düşünüyorum. Katılım az olsa bile gerçekten nitelikli insanlar buradaydı. Dr. Şahut'un önerisinden başlamak istiyorum. Biz bu çalışma grubunu 2010'da kurduk ve alandaki tüm sağlık çalışanlarını kapsamayı amaçladık ve hepsine özellikle yazılar

gönderiyoruz, bire bir telefonla arıyorum, rica ediyorum hatta yalvarıyorum. Burada biz hekim olarak olmayalım taşeron işçiler olsun, hemşireler olsun, dayak yiyenler olsun... Ama o dediğiniz iş zor ama yine de birlikte mücadele için iğneyle kuyu kazmaya devam edeceğiz.

Diğer bir olay bir önceki toplantıda onun kararını aldık. Mobbing Çalıştayı. Kendi kendimize uyguladığımız şiddetle ilgili çalıştayı da yapacağız. Belki 6. Kongreden sonra onu bir şekilde yapacağız. Onu göz ardı ettiğimiz yok.

Bir iş kazasının bildirilmemesine göz yumduğu için SGK suç işliyor. Sağlık Bakanlığı şiddeti iş kazası olarak kabul etmediğine dair hukuk bürosu üzerinden görüş yayınlıyor. O genelgelerin, görüşlerin iptaliyle ilgili olarak biz herhangi bir şey yapmıyoruz... Bunları bir şekilde rahatsız etmek zorundayız. Hem biz rahatsız olacağız hem de onları bir şekilde rahatsız edeceğiz. Bundan sonra gerek hukuksal olarak, gerek demokratik açıdan gerekse de başvuranlar açısından gücümüz yettiğince bir şekilde mücadeleyi sürdüreceğiz.

Sağlık Bakanlığının bir iş bırakma ve iş yavaşlatma eylemleri hakkında 2013'te yayınladığı bir genelge var. Siz sağlıkçısınız kesinlikle iş bırakamazsınız diyor. Oysa 6331 var. Orada iş güvenliği yoksa orada bir cinayet işlenmişse otomatikman orayı çalışma güvenliği olmadığı için, sizler oradan ayrılabilirsiniz hükmü var. Bunlara bizim kafa yormamız gerekiyor. Bunları bizim açmamız gerekiyor. Bunlarla ilgili görüşler oluşturmamız gerekiyor. Yani kendi donanımımızı ortaklaşa toplantılarda bir şekilde sağlamamız gerekiyor.

Sonuçta bugün konuştuklarımızı ve konuşamadıklarımızı kendi kitabımızda, kendi çalışma raporumuzda hem sorunların tespiti ve çözüm önerileri olarak hem de hukuksal olarak yapılanları listeleyelim. Bu bizim çalışma rehberimiz olsun. Bundan sonra da sürece bir şekilde oradan devam edelim.

Katıldığınız için çok teşekkür ederim.

**24 HAZİRAN 2016'DA YİTİRDİĞİMİZ**

**ECZACI GÜRSU ULAŞAN • ECZACI HİKMET TÜRK  
ECZACI İLKNUR YÜCE • ECZACI ÖZLER KİRİŞ**

**VE DİĞER SAĞLIK ÇALIŞANLARI ANISINA...**